

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ
ÇOCUK HAKLARI
İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ**
Saibe Özlem KAYA
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Mustafa ERGÜN
Şubat, 2011
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇOCUK HAKLARI İLE
İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Hazırlayan
Saibe Özlem KAYA

Danışman
Prof.Dr. Mustafa ERGÜN

AFYONKARAHİSAR 2011

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları İle İlgili Görüşleri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../.....

Saibe Özlem KAYA

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Mustafa ERGÜN

Jüri Üyeleri : Yrd.Doç.Dr. Sinan YÖRÜK

: Yrd.Doç.Dr. Nil DUBAN

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Saibe Özlem KAYA'nın "**Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları İle İlgili Görüşleri**" başlıklı tezini değerlendirmek üzeregünü saat.....'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ (AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ)

Saibe Özlem KAYA

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
Şubat 2011**

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Mustafa ERGÜN

Bu araştırmanın genel amacı, öğretmen yetiştirme sistemi içinde yer alan Eğitim Fakültesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın evrenini, Türkiye’deki tüm Eğitim Fakültelerinin İlköğretim (Okul öncesi öğretmenliği, Sınıf öğretmenliği, Sosyal Bilgiler öğretmenliği) ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinin 3. ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan 9813 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise AKÜ Eğitim Fakültesi’nin İlköğretim bölümü ve Türkçe Öğretmenliği bölümünün 2010-2011 akademik yılı 3. ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan ve evrenin %5’ini oluşturan 492 öğrenci oluşturmaktadır.

Verilerin toplanması aşamasında öğretmen adaylarının katılımına ilişkin alan yazın taranmış, ilgili kavramlar incelenmiş ve bunlar birer soru ifadesine dönüştürülerek anket maddeleri oluşturulmuştur. Anket maddeleri oluşturulurken uzman görüşüne başvurulmuştur. Toplanan verilerin istatistik analizleri yapılmış ve elde edilen veriler çözümlenmiştir. Araştırmanın amaçlarına uygun olarak, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kişisel bilgileri ve görüşlerini betimlemek için frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Çocuk hakları gruplarındaki ortalamalardan iki değişkenli olanlara t-testi, çok değişkenli olanlara varyans analizi ve anlamlı fark

ıkan durumlarda hangi değişkenler arasında anlamlı fark olduğunu bulmak için Scheffe testi uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda, ğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun ocuk hakları sözleşmesini okumadıkları ortaya çıkmıştır. Öğretmen adayları çocukların en önemli hakkı olarak yaşama hakkını belirtmiş, katılım hakkına ise önemli haklar arasında sıralamada yer vermemişlerdir.

Anahtar Kelimeler : ocuk, hak, ocuk hakkı, ğretmen adayı

ABSTRACT

VIEWS OF TEACHER CANDIDATES ON CHILD RIGHTS

Saibe Özlem KAYA

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF EDUCATIONAL SCIENCES

February 2011

ADVISOR: Prof. Dr. Mustafa ERGÜN

The general purpose of this research is put forward the views of the teacher candidates of education faculty on child rights. The environment of the research consists of 9813 students including the ones attending to education faculties in Turkey, Department of Primary Education and Department of Turkish Language Teaching students from 3rd and 4th grades. The study group of the research consists of AKU's Faculty of Education students from Department of Primary Education and Department of Turkish Language Teaching who attends to 3rd and 4th grades and consisting 5 % of the environment.

During the process of data collection, the related literature were scanned concerning with the attendance of teacher candidates, the related terms were reviewed and these were transformed into questions and survey items were formed. While forming the survey items learned opinions were applied. The data collected were analysed statistically by using a computer program and the data were worked out. In accordance with the aims of the research, the participant candidate teachers' frequency and percentage calculations were made in order to depict their personal information and views. In the averages of children rights groups, t test were applied to the bivariate ones, variance analysis to the multivariate ones and Scheffe test were applied to find out which variants were found to be meaningful. Since no Scheffe test difference were found in a chart, Tukey multi comparison test were applied. According to the results of this research; it was found that the great majority of teacher candidates hadn't read the contract of child rights. The teacher

candidates had believed the most important right was “right to life” and they hadn’t mentioned the “right to participation” as an important child right.

Key Words: Child, right, child right, teacher candidate.

ÖNSÖZ

Çocuk hakları her çocuğun onurlu, saygın, eşit ve hak dahilinde bir yaşam sürmesini sağlayan, koruyan ve güvence altına alan insan haklarıdır. 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen Çocuk haklarına dair Sözleşme şu ana kadar en fazla onaylanan insan hakları belgesidir. Sözleşme, başta devlete, hükümetlere, yerel yönetim ve belediyelere çocuk haklarının bütün haklar çerçevesinde korunması, saygı duyulması ve hayata geçirilmesi konusunda yasal yükümlülük, çocuklara ilk elden bakan yetişkinlere, eğitimcilere, hukukçulara, sağlık personellerine, emniyet görevlilerine yani toplumun her kesimine sorumluluk verir.

Çocuklar, tüm insanların doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlüklere sahiptirler. Çocukluğa mahsus özelliklere ve içinde buldukları fiziksel, ruhsal, zihinsel, manevi, duygusal, sosyal gelişim dönemlerine bağlı olarak da, çocukların özel ihtiyaçlarına cevap veren özel hakları vardır. Yani sadece çocuk olduğu için sahip oldukları haklardır; vatandaşlık, ırk, etnik kimlik, dil, cinsiyet, yetenekler ya da diğer özellikleri bakımından, ayırım olmaksızın sahip olduğu haklardır. Zira artık günümüzde çocuklar da birer birey olarak kabul edilmektedir. İnsan hakları gibi çocuk hakları da evrenseldir ve birçok ülke bu konuda yasal yükümlülük altına girmiştir. Bu nedenle yasal yükümlülüğü olan ülkeler hakları konusunda çocukları bilgilendirmek zorundadır.

Bu araştırmanın genel amacı, öğretmen yetiştirme sistemi içinde yer alan Eğitim Fakültesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır.

Çok değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Mustafa ERGÜN'e çalışmalarım boyunca esirgemediği bilgi ve yardımlarından ve göstermiş olduğu büyük anlayıştan dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmalarımda destekten de öte her türlü yardımları yapan Hocam Yrd.Doç.Dr.Nil Duban'a özellikle teşekkür ederim.

Bununla beraber; Yüksek lisansa başlamam için beni teşvik eden, yüksek lisansım boyunca manevi desteklerini ve rehberliklerini esirgemeyen değerli büyüğüm ve hocam Yrd.Doç.Dr. Şenay Yapıcı ve Mehmet Yapıcı hocama da teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmayı tamamlamada desteği, teşviki ile her zaman yanımda olan, beni motive eden değerli meslektaşım ve arkadaşım Berna Özkut'a teşekkür ederim.

Bu çalışmayı yürütürken; desteklerini esirgemeyen beni yetiştiren aileme ve özellikle beni bu konuda teşvik eden çok fedakar canım Anneme tüm minnetimle teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. PROBLEM DURUMU	3
2. TEZİN AMACI	4
3. PROBLEM CÜMLESİ	5
3.1. ALT PROBLEMLER	5
3.2. DENENCELER	5
4. SAYILTIKLAR	6
5. SINIRLILIKLAR	6
6. TANIMLAR	7
7. TEZİN ÖNEMİ	8

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1. ÇOCUK KAVRAMI	10
1.1. ÇOCUK NEDİR?	10
1.2. ÇOCUKLUĞUN TARİHÇESİ	14
1.3. HUKUKTA ÇOCUK KAVRAMI.....	21
1.3.1. Genel Olarak	21
1.3.2. Medeni Kanuna Göre Küçüklüğün Başlangıcı ve Sonu	22
2. HAK KAVRAMI.....	24
2.1. HUKUK VE HAK KAVRAMLARI	24
2.2. ÇOCUK HUKUKU	26
2.3. ÇOCUK HAKLARI KAVRAMI	28
2.4. ÇOCUK HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ	31
2.5. ULUSLARARASI BELGELER VE SÖZLEŞMELERDE ÇOCUK HAKLARI	35
2.5.1. Washington Kararları	35
2.5.2. Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi	36
2.5.3. Çocuk Hakları II. Cenevre Bildirisi	37
2.5.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi	38
2.5.5. Türk Çocuk Hakları Bildirisi.....	40
2.5.6. Diğer Çalışmalar	42
2.6. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME	44
2.6.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Hazırlanması	46
2.6.2. Sözleşmenin Amacı	47
2.6.3. Sözleşmenin Yapısı.....	48

2.6.4. Sözleşmenin Dayandığı Esaslar	49
2.6.5. Sözleşme'nin Hukuksal Niteliği	50
2.7. ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN ÇOCUKLARA TANIDIĞI HAKLAR	54
2.7.1. Yaşama Hakları	54
2.7.2. Gelişme Hakları	55
2.7.3. Korunma Hakları	56
2.7.4. Katılım Hakları	57
2.7.5. Görüş bildirme hakkı	58
2.8. ÇOCUK HAKLARI VE EĞİTİM	60
2.8.1. Eğitim Hakkının Uluslararası Belgelerdeki Yeri.....	62
3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

ARAŞTIRMANIN MODELİ	77
EVREN VE ÖRNEKLEM.....	77
VERİ TOPLAMA ARACI.....	78
VERİLERİN TOPLANMASI VE UYGULAMA SÜRECİ	79
VERİLERİN ANALİZİ	79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

BULGULAR VE YORUMLAR	81
----------------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

SONUÇ VE TARTIŞMA	97
ÖNERİLER	100
KAYNAKÇA.....	101
EKLER	107
EK 1 – Öğretmen Adayı Anketi	108
EK 2 – Çocuk Hakları Sözleşmesi Tam Metni.....	114

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyetleri	81
Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Bölümleri	82
Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Sınıfları.....	82
Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Annelerinin Eğitim Durumları	82
Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Babalarının Eğitim Durumları	82
Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Kardeş Sayıları	83
Tablo 7. Araştırmaya Katılanların Yaşamının oğunu Geçirdiği Yerleşim Birimi.....	83
Tablo 8 . Araştırmaya Katılanların ocuk Hakları Sözleşmesini Okuma Durumu.....	83
Tablo 9 . Araştırmaya Katılanlara Göre ocuğın En Önemli Hakkı	84
Tablo 10 . Öğretmen Adaylarının Cinsiyetleri ve ocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri	85
Tablo 11. Öğretmen Adaylarının Cinsiyetleri ve ocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri İçin Bağımsız Örnekleme T Testi	85
Tablo 12. Öğretmen Adaylarının ocuk Hakları Sözleşmesini Okuyup Okumama Durumuna Göre, ocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri.....	86
Tablo 13. Öğretmen Adaylarının Okudukları Bölüme Göre ocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri	87
Tablo 14. Öğretmen Adaylarının ocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Öğrenim Gördükleri Bölüme Göre Karşılaştırılması	87

Tablo 15. Farklılıkların Hangi Bölümlerde Ortaya Çıktığını Gösteren Scheefe Çoklu Karşılaştırma Tablosu.....	88
Tablo 16. . Öğretmen Adaylarının Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri İle Genel Ortalamaları	89
Tablo 17. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Annenin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	90
Tablo 18. Annenin Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farkın Hangi Değişkenler Arasında Olduğunu Gösteren Tukey HSD Çoklu Karşılaştırma Tablosu	90
Tablo 19. Öğretmen Adaylarının Babalarının Eğitim Durumuna Göre Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri	91
Tablo 20. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Babanın Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	92
Tablo 21. Korunma Hakkı Boyutunda Farklılıkların Babaların Eğitim Durumlarının Hangisinde Ortaya Çıktığını Gösteren Scheefe Çoklu Karşılaştırma Tablosu.....	92
Tablo 22. Öğretmen Adaylarının Kardeş Sayısına Göre Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri İle Genel Ortalamaları	93
Tablo 23. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Kardeş sayılarına Göre Karşılaştırılması (ANOVA)	94
Tablo 24. Öğretmen Adaylarının Yaşamının Çoğunu Geçirdiği Yere Göre Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri İle Genel Ortalamaları.....	95
Tablo 25. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Birimine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	96

KISALTMALAR DİZİNİ

Ç.H.S.(CRC - Convention on the Rights of the Child): Çocuk Hakları Sözleşmesi

UNICEF (United Nations Children's Fund-): Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization): Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

BM (UN-United Nations): Birleşmiş Milletler

MK : Medeni Kanun

CEDAV : Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi

TDK : Türk Dil Kurumu

m: Madde

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Çocukluk yaşlarının gerçek yaşama hazırlanan bir dönem olarak benimsenmesiyle, çocuğun kendine özgü kişiliğe sahip ve ayrı bir birey olduğuna özen gösterilerek, çocukların bilgi edinmesi, zihinsel ve bedensel gelişiminin sağlanması, sevgi dolu ve mutlu olması için gerekli ortamın sağlanmasına yönelik çalışmalar hukuksal alanda da sürdürülmektedir. Çocuk hakları ile ilgili konuların tek başına ele alınması, daha doğru bir ifade ile çocuk hakları ve ilgili kurumlar ile çocuk hukukunun bir arada incelenmesi, geçmişi çok da eski olmayan bir konudur. Çocuk hakları, çocuğun insan olması, bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle doğuştan sahip olduğu haklardır. Çocuk Hakları, insan haklarının somut içeriğini oluşturur. Ulusal yasalarda daha erken bir yaşta ergin (reşit) olma durumunun kabul edilmesi dışında, on sekiz yaşın altında her insan *çocuk*dur. İnsanların çocuk sayıldığı dönemde, zihinsel ve bedensel gelişimi henüz tamamlanmamıştır. Bunun için çocukların özel ilgi ve desteğe gereksinimi vardır. Çocukların temel insan haklarından fırsat eşitliği çerçevesinde yararlanmaları gereği göz önünde tutularak, onların yaşama, gelişim, korunma ve eğitim hakkına; dahası yaşamın her alanında tüm insan haklarına sahip olabilmeleri için özen gösterilmiş ve ulusal ve uluslararası hukukta düzenlemeler yapılmıştır.

Toplumların, çocuğun korunmasını bir değer olarak kabul etmesi uzun bir sürecin ürünüdür. Çocuk olgusuna yeni yaklaşımlarla bakmak, çocuk sorunlarını uluslararası ve ulusal düzeylerde yeni ilke ve standartlara göre değerlendirip çözüm yolları üretmek bir zorunluluktur. Çocuk hakları sözleşmesi, çocuk refahı alanında çocukların yaşatılması, korunması ve geliştirilmesi açılarından yeni yaklaşım, ilke ve standartlar getirmiştir (Cılga, 1999: 506). Bu noktada, eğitim kurumlarında çocuklara haklarını bilme ve koruma değerlerini kazandıracak olan yönetici ve öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Okul ortamında yönetici, öğretmen ve diğer çalışanların hepsi bu değerlere sahip olmalıdır.

Çağdaş eğitim sisteminin, çocuğa gelişmemiş bir varlık olarak değil; kendine has gereksinimleri, zekâ, ilgi, istek, yetileri ve kendine özgü hakları bulunan, korunması gerekli bir varlık olarak bakması öngörülmektedir.

Toplumun geleceğini şekillendirmede etkisi çok büyük olan yeni nesillerin “*mutlu çocuk - mutlu yetişkin*” profilini çizebilmeleri için fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı olmaları, kendi değerlerinin farkında olarak yetişmeleri ve bu değerleri insanlığın yararına kullanabilmeleri; onlara sağlanacak olan koşullarla yakından ilgilidir.

Çocukluk, yetişkinlerinkinden farklı, oyun oynayabilecekleri, büyüyüp gelişebilecekleri ayrı ve güvenli bir ortam gerektirir. Çocukluk, salt doğum ile yetişkinlik arasındaki dönem olmanın ötesinde bir anlama sahiptir. Bu kavram, bir çocuğun yaşamındaki durumu ve koşulları, çocukluk dönemini oluşturan yılların kalitesini anlatır (UNICEF, 2005:3).

Çocuğun, bir birey olarak çıkarını gözeten ve onun çıkarını toplumun çıkarı ile bütünleştiren bir yaklaşım, çocuğun “toplumun geleceği” olduğu düşüncesine zemin hazırlamaktadır. Çocukların sorumluluk sahibi, bilinçli ve nitelikli bireyler olarak yetiştirilmeleri toplumun bugünü ve geleceği ile örtüşmektedir (Aral ve Gürsoy, 2001: 36).

Çocuğa etki eden, onu biçimlendirip kendine göre bir şekil veren şey *toplumsal yapıdır*. Toplumsal yapının çocuğu ne yönde etkilediği, bizi nasıl bir geleceğin beklediği sorunuyla doğrudan alakalıdır. Dolayısıyla, nasıl bir gelecek inşa etmek istiyorsak, ona uygun bir toplumsal yapı kurmak zorundayız. “*Ne ekersen onu biçersin*” sözünde gizli olan anlamın ifade ettiği gibi, bizi nasıl bir geleceğin beklediği bir giz ya da bilmece değildir. Bunun için, varolan toplumsal yapının çocuğa bakışına bakmak yeterlidir (Şensoy,1949: 1).

Eğitimin önemini yıllar önce kabul eden çağdaş toplumlar, “*çocuğun yüksek yararları*”nın tüm dünyada yükseltilmesi ve algılanması için projeler geliştirmeye devam ediyorlar. Ülkemizde ise bugün ve gelecekte yapılması gereken çok şey olduğu herkesçe bilinmektedir. Şüphesiz yeni nesiller eğitilirken insan haklarının bilincinde, haklarını istemesini ve savunmasını bilen, hoşgörülü bir toplum hedeflenmelidir.

Çocukluk anlayışımızı biçimlendiren etkenler insan doğasına ve toplum düzenine ilişkin genel inançlarımızdır. Bu inançlar çocukları nasıl ele almamız, nasıl büyütmemiz ve eğitmemiz gerektiğini belirler. Bugün anladığımız anlamda özel, korunan, yetişkinlerin sorunlarından ve sorumluluklarından uzak tutulan çocukluk anlayışı, çağdaş Batı toplumuna özgüdür ve yüzyılların ürünüdür. Çocuğun tarih boyunca her zaman böyle görülmediği bilinmektedir (Onur, 1994:2).

Tüm insanlar için tanınan “*İnsan Hakları*” kurallarının “*Kadın Hakları*” ve “*Çocuk Hakları*” olarak ayrıca vurgulanması bir ayrımcılığa değil, bu kesimlerin özel durumlarına dayanmaktadır.

1. PROBLEM DURUMU

Çocuğun toplumsal bir varlık olarak değerlendirilmesi ve onun kendini koruma gücünün olmaması, “çocuk hakları”nın önemini ortaya koymuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası demokrasi, insan hakları, buna bağlı olarak çocuk hakları kavramları ortaya çıkmış ve bu konularla ilgili birçok bildiri ve sözleşme imzalanmış ve yayınlanmıştır. Bunlardan amaç, toplumların barış ve refah içinde yaşamalarını sağlamaktır. Bu bildiri ve sözleşmeler insanlara “insan” oldukları ve sadece “insan” olmalarından dolayı temel birtakım haklara sahip oldukları gerçeğini hatırlatmıştır. Demokratikleşme sürecini başlatan bu durum, çocuk haklarına da yansımıştır. İnsan hakları ve çocuk hakları evrenseldir. Eğitim kurumları ve eğitimciler; hakları konusunda çocukları bilgilendirmek ve eğitmekle yükümlüdür.

Çocuk hakları, insan haklarının bir alt boyutudur. *Çocuk Hakları* kavramı geniş anlamda toplumsal, felsefi, ahlaki ve yasal boyutlar içermekte ise de, dar anlamda objektif hukukun çocuklara tanıdığı hak ve sorumlulukların tümünü ifade eder.

Çocuk hakları sözleşmesinde yaşama, gelişme, korunma, bakım ve katılım hakları çerçevesinde çocukların yaşam standartları açıklanmıştır. Her çocuğun haklarının farkında olması, haklarını koruması ve diğerlerinin haklarını gözetmesi açısından sözleşmede yer alan haklarının neler olduğunu bilmesi önemlidir. Erken dönemden itibaren çocuklara bu farkındalığı kazandırmak ailelerin, öğretmenlerin

ve içinde bulunduğu toplumun sorumluluğu altındadır. Kısaca; çocuk hakları çocuğun çıkarları, onun eğitimi ve ona rehberlik sorumluluğunu taşıyanlar için yol gösterici prensip olmalıdır. Bu sorumluluk önce çocuğun ana-babasına sonra da eğitimcilerle aittir.

Son on yıldır “çocuk hakları” konusuna olan ilgide anlamlı bir artış vardır. Bu konuda özellikle çocukların bakım ve korunma haklarından kendi kendine karar verme haklarına doğru yeni bir yönelimin geliştiği görölmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni ilk imzalayan ülkelerden biri de ülkemizdir. Ancak bu hakların aileler, öğretmenler ve genel olarak toplum tarafından ne kadar bilindiği ve nasıl uygulandığı hakkında çalışmalar fazla değildir.

2. TEZİN AMACI

Ülkemizde çocuk haklarının bilinmesi ve en iyi biçimde uygulanması gereken yerlerden birisi eğitim kurumlarımızdır. Eğitim kurumlarında öğretmenlerin ve yöneticilerin çocuk haklarını ne kadar bildikleri, nasıl değerlendirdikleri ve ne düzeyde uyguladıkları çok önemlidir. Bu bağlamda yeni yetişen öğretmen adaylarının çocuk haklarını ne kadar biliyor ve benimsiyor oldukları da önemli hale gelmektedir. Bu araştırmanın genel amacı, Eğitim Fakültelerinde lisans öğrenimi gören öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri nedir?

2. Bu görüşler Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının;

- a) Cinsiyetlerine,
- b) Bölümüne,
- c) Sınıfına,
- d) Annelerinin eğitim durumuna,
- e) Babalarının eğitim durumuna

- f) Kardeş sayılarına,
- g) Yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim birimine göre farklılık göstermekte midir?

3. PROBLEM CÜMLESİ

Son zamanlarda bütün dünyada eğitim programlarına giren, öğretmenlere ve öğretmen adaylarına hem ilkeleri hem uygulaması öğretilmeye çalışılan çocuk hakları konusunda Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf düzeyindeki öğretmen adaylarının görüşleri nelerdir?

3.1. ALT PROBLEMLER

1. Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri nedir?

2. Bu görüşler öğretmen adaylarının;

- a) Cinsiyetlerine,
- b) Bölümüne,
- c) Sınıfına,
- d) Annelerinin eğitim durumuna,
- e) Babalarının eğitim durumuna
- f) Kardeş sayılarına,
- g) Yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim birimine göre farklılık göstermekte midir?

3.2. DENENCELER

Bu araştırma sonunda aşağıdaki denenceler test edilmeye çalışılmıştır:

1. Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri *cinsiyet* değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

2. Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri öğrenim gördükleri *bölüm* değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
3. Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri okudukları *sınıf* değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
4. Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri öğrencilerin *annelerinin eğitim durumu* değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
5. Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri öğrencilerin *babalarının eğitim durumu* değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
6. Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri öğrencilerin *kardeş sayısı* değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
7. Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri *yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim birimi* değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4. SAYILTILAR

Bu araştırmada;

- Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili görüşlerinin hazırlanan ölçek yardımıyla ölçülebileceği varsayılmıştır.
- Bu araştırmaya katılan Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının anket sorularına samimi yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.

5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma, 2010–2011 eğitim-öğretim döneminde Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki tüm bölümlerin 3. ve 4. sınıfında öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri ile sınırlıdır.

Ayrıca öğrencilerin görüşleri 70 soruluk beş ayrı bölümden oluşan ölçme aracına (anket) verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

6. TANIMLAR

Çocuk: Ulusal yasalarda daha erken bir yaşta ergin (reşit) olma durumunun kabul edilmesi dışında 18 yaşın altında her insan “çocuk”tur (Moroğlu,2003: 29).

Hak: Belli bir gücün taleplerine temel olan isimler (Bozkurt,2003: 7).

Çocuk Hakları: Çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımlardan özgürlük ve saygınlık içinde, sağlıklı ve normal biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları ile korunan yararları (Akyüz, 2000: 4).

Öğretmen Adayı: Araştırma kapsamında yer alan Eğitim Fakültelerinin 3. ve 4. sınıfında öğrenim gören öğrenciler

Bildirge: Bir mesele hakkında kamuoyuna açıklamada bulunmak üzere resmi bir daire, bir kurum veya özel kişiler tarafından hazırlanan yazı (Meydan Larousse,1986: 367).

Beyanname: Hükümetler tarafından kabul edilen, hukuki veya fiili bir durumun varlığını belirten, bildiren veya ilan eden belge (Meydan Larousse,1986: 334).

Sözleşme: Hukuki sonuç doğurmak amacıyla iki veya daha çok kişi tarafından karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen hukuki işlem (Meydan Larousse,1986: 511).

Çocuk Hakları Sözleşmesi: Çocuk Hakları Sözleşmesi çocukların fiziksel, mental, sosyal, ahlaki ve ruhsal gelişimlerine cevap verebilmek amacıyla yönelik sözleşme (Polat, 1997: 52).

Yaşam Hakkı: Çocuğun yeterli yaşam standartlarına sahip olması ve sağlık hizmetlerinden yararlanması (Hodgkin ve Newell, 1998: 111).

Gelişim Hakkı: Çocuğun eğitim, bilgilenme, oyun, boş zaman ve kültürel etkinliklere katılma, düşünce din ve vicdan özgürlükleri (Hodgkin ve Newell, 1998: 369).

Korunma Hakkı: Çocuğun sağlığı, eğitimi ve gelişmesi açısından tehlike teşkil eden işlere karşı korunma hakkı (Hodgkin ve Newell, 1998: 407).

Katılım Hakkı: Çocuğun görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkı (Hodgkin ve Newell, 1998: 148).

7.TEZİN ÖNEMİ

Bir toplum çeşitli unsurların, bir araya gelmesiyle oluşur. Bu unsurların şüphesiz yok ki, en önemlisi ve ilki insan ve dolayısıyla çocuktur. Toplumların geleceği, çocuklarının, bedenlen, ruhen, ahlaken ve fikren iyi gelişmesine ve eğitilmesine bağlıdır. Bu ise, çocuğun toplum içindeki hukuki durumunu düzenleyen kurallarla yakından alakalıdır. Bu kuralların, insan haysiyet, hak ve hürriyetlerine uygun düzenlenmesinde ferdin (ocuğun) olduğu kadar, ulusal ve uluslararası toplumun, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin deyimini ile “insanlık ailesinin” de çıkarları vardır. Bu düzenlemenin insan haysiyet, hak ve hürriyetlerine uygunluğu, ferdin (ocuğun) ve toplumun geleceğinin teminatını teşkil eder (İnan,1968: 201).

Bu yüzden ocuk, toplumun geleceğidir. “ocukluk”, insan hayatında ihmal edilmeyecek kadar önemli bir dönemdir ve değerlidir. Çünkü ocukluk yaşam içinde insanoğlunun kendini gerçekleştirmek için sahip olduğu olanakları en yoğun şekilde kullanacağı fırsatlar dönemidir. Her insanın sahip olduğu haklar vardır. Bu haklar ne derece korunur ve güvence altına alınırsa, o kişi doğuştan sahip olduğu olanaklarını (bilgiyi ortaya koyma, keşfetme, sanat yapma, üretme, yaratma, geliştirme, sevebilme, icat etme, vb.) o derece geliştirebilir ve kendini o derece gerçekleştirebilir.

Eğitim süreci ve eğitim kurumları ocuk haklarına en çok saygı gösterilmesi gereken noktalardır. Öğretmenlerin ve okul idarecilerinin ocuk hakları konusunda doğru bilgi sahibi olması ve bunları uygulaması gerekmektedir. Eğitim Fakültelerinde ocuk hakları konusunda bir ders bulunmamaktadır. Bu araştırma ile öğretmen adaylarının ocuk haklarına bakışının (görüşlerinin)

değerlendirilmesi, eksik ve yanlışların belirlenmesi ve bu doğrultuda alınması gereken bazı önlemlerin öneri olarak sunulabilmesi amaçlanmaktadır.

Bu araştırma;

- Öğretmen adaylarının çocuk hakları üzerine görüşlerini belirlemeye yönelik bir ölçeğin geliştirilmesi,
- Öğretmen adaylarının çocuk hakları üzerine tutumlarını etkileyen değişkenlerin neler olabileceğine ilişkin bilgilerin edinilmesi,
- Öğretmen adaylarının çocuk hakları konusuna dikkatlerinin çekilmesi,
- Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulanmasının etkinleştirilmesi için ulusal eylem planlarının oluşturulması
- Ülkemizde yapılacak çocuk hakları araştırmalarına örnek oluşturması açısından önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çocuk, çocukluğun tarihsel gelişimi, hak, çocuk hakları, çocuk haklarının tarihsel gelişimi, uluslararası belgelerde ve sözleşmelerde çocuk hakları, çocuk haklarına dair sözleşme ile çocuk hakları ve eğitim kavramları ve konuları tartışılmıştır.

1. ÇOCUK VE ÇOCUK HAKKI KAVRAMLARI

1.1. Çocuk Nedir?

“Çocuk nedir?” sorusunu yanıtlama çabası çok büyük güçlükler taşımaktadır. İlk olarak çocukluğa ilişkin beş noktayı ortaya koymak gerekir. *Birincisi*, çocukluk herhangi sabit bir döneme ait ve dünyanın her yerinde aynı şekilde yaşanan bir deneyim değildir; daha çok, tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. Tarihçilerin çalışmaları çocuklukla yetişkinlik arasındaki ayırım çizgisinin keyfi olarak çizildiğini ve farklı tarihsel dönemlerde büyük değişiklikler gösterdiğini ortaya koymuştur. *İkincisi*, iki yaş grubu arasındaki ayırım çizgisi yalnızca keyfi değil, aynı zamanda tutarsızdır. *Üçüncüsü*, çocuklar negatif bir şekilde “yetişkin olmayanlar” olarak tanımlamaktadırlar. *Dördüncüsü*, “çocuk” terimi kronolojiden çok iktidarla ilgilidir. Terim belli bir yaşa işaret etmekten çok bir iktidar ilişkisini belirtme eğilimindedir ve başlangıçta düşük statüye sahip olanları tanımlamak için kullanılmıştır. *Beşincisi*, çocukluk oldukça yeni bir buluştur ve tarihçilerin çoğu Plumb’un şu yargısını onaylayacaktır: “*çocukluk düşüncesi son 400 yıla ait bir Avrupa icadıdır*” (Franklin, 1993: 22-23.).

Çocukluğun bebeklik gibi biyolojik (dolayısıyla evrensel) bir kategori olmayıp toplumsal bir tasavvur olduğu tezinden yola çıkarak yazdığı “*Centuries of Childhood, A Social History of Family Life*” adlı eserinde Philippe Aries, çocukluk

tasavvurunun tarihin belli bir noktasında toplumsal koşulların sonucu olarak ortaya çıktığını savunmuştur (Atılğan ve Atılğan, 2009: 8).

Çocuk kelimesinin tam karşılığı insan yavrusudur. İngilizcede “child”, Almancada “kind”, Fransızcada “enfant”, Osmanlıca da “tıfil” olarak geçmektedir (Polat,1997:7). —Ulusal yasalarda daha erken bir yaşta ergin (reşit) olma durumunun kabul edilmesi dışında- 18 yaşın altında her insan “çocuk”tur (Moroğlu,2003: 29).

Doğduğu andan itibaren kendine has karakter, davranış, duygu, zekâ ve görünüme sahip, ayrı ayrı yaratıcılık gücü ilgi ve yeteneklerle donatılmış insan yavrusuna çocuk denir. O halde çocuk eğitiminde temel alacağımız mihenk noktası bireysel farklılıklar olmalıdır. Her çocuğu değerlendirirken onun biricik özellikler taşıdığı kabullenilmeli ve bu tarz davranışlar geliştirilmelidir.

“Her doğan çocuk, daha önce kendisinden evvel dünyaya gelmiş veya daha sonra doğacak olanlara hiç benzemeyen, ana ve babasının özelliklerini taşımaktan öte bir varlıktır. Şöyle ki, vücudunun her hücresinde atalarının da eskiden beri süregelen katkıları söz konusudur” (Akaslan, 1998: 6).

Çocuk, çok dikkat ve özen gerektiren bir varlıktır. Bunun nedeni de, belli ve uzunca bir dönemde kesin olarak başkasına bağımlı durumda olması, yaşamını sürdürebilmek için yoğun bir yardıma gereksinim duymasıdır.

Çocukluk, onların oyun oynayabilecekleri, büyüüp gelişebilecekleri ayrı ve güvenli bir ortam gerektirir. Çocukluk, salt doğum ile yetişkinlik arasındaki dönem olmanın ötesinde bir anlama sahiptir. Bu kavram, bir çocuğun yaşamındaki durumu ve koşulları, çocukluk dönemini oluşturan yılların kalitesini anlatır (UNICEF, 2005: 5).

Beijing kuralları olarak bilinen ve 6 Eylül 1985 tarihinde kabul edilen BM Asgari Standartları kuralları küçüğü, “hukuk sisteminde işleyebileceği bir suçtan dolayı yetişkinlere nazaran kendisine farklı davranılması gereken kişi” olarak tanımlamaktadır (Onursal, 1998: 3).

Bir yetişkinden beklenen olgunluğu gösteremeyen, büyüklere yakışmayacak bir biçimde düşüncesizce davranan, olgunlaşmamış kişi, aklının bir şeye ermediği,

saf olduğu düşünölen kimse, hoşgörölölöklökle karşılanıp, doğal sayılması gereken basit düşünce ve görüŒe sahip kimse (Çetinkaya, 1998: 1) gibi ifadeler çocukluk tanımında kullanılmaktadır.

Çocuğu bu Œekilde tanımlayanlar, yani onu duygusal biliŒsel açıdan geliŒmemiŒ, ‐aklı ermez‐, saf insan olarak göröner, çocukluğu yetiŒkinliđe hazırlayan geçici bir dönem olarak nitelendirirler. Çocuğun çocuk olarak bir değeri yoktur. Çocuk ilerinin yetiŒkinlerinden ibarettir.

Çocukluk, kullanıldığı bilim alanına göre farklı yaşları kapsar. Tüm bilim alanları, çocukluğuun baŒlangıcını doğuam anı olarak kabul etmekte; ancak bitiŒi konusunda aynı görüŒleri paylaŒmamaktadır.

Biyolojik olarak çocuk, *ergenlik çağından önceki birey* olarak tanımlanır. Ergenlikten önceki bu dönemde, genellikle ailesine, anne-babasına bağımlı biri olarak kabul edilmektedir. BaŒka bir söyleyiŒle çocuk birey olarak kabul edilmemekte, bağımsız bir kiŒiliđi olduğu gündeme gelmemektedir (Polat,1997: 7).

Gerçekten sözlüğe baktığımızda, Meydan Larousse'un çocukla ilgili bölümünde Œu bilgi verilmektedir:

Çocuk;

1. Küçük yaŒtaki oğlan veya kız,
2. Nesep bakımından oğul ve kız,
3. Gereğince olgunlaŒmamıŒ kimse (Meydan Larousse, 1986).

Çocukluğuun yetiŒkinliđe hazırlık dönemi olarak kabul edilmesinden dolayı, yetiŒkinler çocuklar üzerinde sınırsız yetkilerinin bulunduğunu ve onların her türlü kararları üzerinde söz sahibi olduklarını düşünürler. Bu yüzden de çocukluk dönemi, sadece çocukluk dönemi için değil, yetiŒkinlik dönemi için gerekli donanımların sağlanması, yetiŒkinlik döneminde baŒarılı olması için her Œeyin yapıldığı bir dönem olarak görölmektedir. *Paternalist görüŒ* olarak isimlendirilen bu yaklaŒımda çocuğuun ayrı bir birey olduğu, çocukluğuun da bağımsız bir dönem olduğu görüŒü yok sayılmakta; tam tersi olarak büyüklerin görüŒü doğrultusunda, çocuğuun yararına olacağı düşünölen tüm istenilen davranıŒları yapması gerektiği vurgulanmaktadır (Polat,1997, 8).

Şensoy (1949: 1) çocuk kavramına şöyle bir benzetme yapmıştır: “*Bir heykeltıraşın dilediği ve muhayyilesinde canlandırdığı şekli verebileceği macun gibi, çocuk da, etrafını çeviren örneklere göre şekillendirebilmesi kolay ve bu itibarla, dikkat, nezaret ve itina edilmesi, bunun gibi, himaye olunması lazım gelen bir mahlûktur*”.

Sözlük anlamında “insan yavrusu” olarak da tanımlanan çocuk, aslında büyük insanın “küçüğü” değil, başka bir varlık, ayrı bir dünyadır. Çocukluk yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biridir. Ancak çocukluk, -bebekliğin tersine- doğal bir gerçeklik değil, sosyo-kültürel bir kavramdır. Bu nedenle de öteki toplumsal kavramlar gibi norm ve değerler doğrultusunda göreceli olarak belirlenir (Akyüz,2001: 3).

Çocuk kavramı tıbbi bakımdan tam olarak tanımlanamaz. Genellikle psikolojideki çocuk kavramı ile tıptaki çocuk kavramı aynıdır. Çünkü bu alandaki çocukluk, gelişime bağlıdır. Şu halde tıbbi bakımdan ergenliğin başlaması ile çocukluk sona erer ve gençlik çağına girilir.

Semerci’ye göre (2006: 65) çocuk, erişkinin küçük bir modeli değil, devamlı gelişen ve değişen bir varlıktır. Özellikle okul öncesi dönemde çocuğu yetişkinden ayıran özellikler vardır; çocuk güçsüzdür, bakılmak ve korunmak ister. Çocuklar bencildir, dürtü ve isteklerini dizginlemeyi beceremezler. Çocuk somut düşünür, canlı cansız ayırımı yapamaz, duygu ve düşüncelerini gerçekle hayal birlikte belirler.

Doğan’a göre (2000: 175-179) çocuk, doğumdan ergenliğe kadar süren hayat dilimine ait insandır. Bu dönem ruhsal ve fiziksel olarak çok özel ve zayıf bir dönemdir. Geleneksel kültürlerde esas kabul edilen “yetişkinlik” dönemi olduğu için, “çocukluk” hızla geçiştirilen bir dönem olarak kabul edilmektedir. Fakat sanayileşmeye özgü olarak modern toplumlarda toplumsal iş bölümü, eğitim yoluyla elde edilecek bilgi ve beceriyi gerektirdiğinden, bu bilgi ve becerilerin kazanıldığı çocukluk dönemi önem kazanmıştır. Çocukluk, ilk bebeklikten 18 yaşına kadar olan geniş bir dönemi kapsamakta ve bu süre çeşitli ihtiyaçları, yetenekleri ve potansiyelleri içermektedir. Tıpta çocukluk ergenliğin bittiği yere

kadar olan dönemdir. Hukuk ise çocuk kavramını, hem küçüğü yetişkinden ayırmak hem de ana-babaya olan soy bağıını belirtmek amacıyla kullanmaktadır.

20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ilk maddesi çocuğun tanımını şu şekilde yapmaktadır: *“Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre, erken yaşta reşit olmak durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır”* (Hodgkin ve Newell, 1998: 1).

Çocuk değişik açılardan değişik şekillerde tanımlanabilmektedir. Çocuk; bir yetişkinden beklenen olgunluğu gösteremeyen, büyüklere yakışmayacak biçimde düşüncesizce davranan, gereğince olgunlaşmamış kimse olarak görülmektedir (Polat, 1997: 57).

UNICEF'in hazırladığı raporda çocuk; yaşla ve olgunlaşmayla gelişen ihtiyaçlara sahip, yetişkinlik öncesi dönemi yaşayan bir birey olarak tanımlanmaktadır (Fazlıoğlu, 2007: 12).

1.2. Çocukluğun Tarihçesi

Çocuğun tarihi, insanlığın tarihi ile özdeştir. Ayrı bir dönem olarak çocukluk, toplumsal anlamda daha geç bir dönemin ürünüdür. Kuşkusuz bunda toplumsal ve kültürel olduğu kadar, toplum yaşamının fiziksel iklimsel, siyasal güçlük ve olumsuzlukların da rolü bulunur.

Çocukluğun kökenini ve tarihini araştırmaya başlayanlar; çocukluk, annelik, ev, aile gibi kavramların insanlığın evrensel bir parçası değil de, birçok yönüyle sonradan icat edilmiş olduğunu görmektedir. Çocuk, eski çağlarda üzerine titrenilen, etrafında pervane olunan bir varlık değildi. Bırakın üzerine titrenilen bir varlık, hafif ateşlendiğinde bütün aile huzurunun bozulduğu bir çekim merkezi olmayı, çocuklar normal bir insan olarak dahi değerlendirilmiyordu.

Eski çağlarda çocuğun kaderi anasının kaderine sıkı sıkıya bağlıydı. Her ikisi de toplumda kölelerden biraz daha iyi durumda kabul ediliyorlardı. Hatta her ikisi de mal gibi alınıp satılıyor, dövülerek sakat bırakılıyor, kurban ediliyordu. Örneğin, *köleci uygarlıklar* diye bilinen eski Yunan'da ve Roma'da, babaların

çocukların üstündeki hakları sınırsız, egemenlikleri tartışılmazdı. Romalı baba çocuğunu dilediği gibi cezalandırabiliyor, alıp satabiliyor, sakat bırakabiliyor, hatta öldürebiliyordu (Çelik, 2005: 29).

Antik dönemde çocukluk kavramı ve çocuklarla ilgili tutumlara yönelik çok az şey bilinmektedir. Eski Yunanlıların her şey için kullandıkları bir sözcük, çocuk kavramını içermemektedir. Eski Yunanlılarda, çocuk ve genç için kullanılan sözcüklerin çok belirsiz olduğu görülmekte ve bu konuyla ilgili sözcüklerin bebeklik ve yaşlılık arasında kalan hemen hemen her çağı içerdiği gözlenmektedir. Resimlerinden hiçbirinin günümüze kadar gelmemesine rağmen, Eski Yunanlıların, çocuk resimleri yapmaya değer verdiklerini söylemek mümkün değildir. O dönemden günümüze kadar sağlam kalan heykellerden hiçbirinin de bir çocuk heykeli olmadığı da bilinmektedir (Postman, 1995: 16).

Bununla beraber Eski Yunanlılar eğitime büyük önem vermişlerdi. Aristo'nun hocası olan Platon, gençliğin eğitimi üzerinde önemle durmuştu. Platon'un en önemli diyaloglarının bazıları, erdem ve cesaretin öğretilip öğretilmeyeceği sorunlarına ayrılmıştı. Platon, erdem ve cesaretin öğretilebileceğine inanmıştı. Bununla birlikte, itaat etmeyen çocukların sopa ile korkutulabileceğini de kabul etmişti. Ayrıca Eski Yunan'da babanın çocuk üzerinde velâyet hakkı vardı. Fakat babanın bu hakkı çocuğun ergin olmasına kadar devam ediyordu. Bu durum çocuğun ve çocuk haklarının kısmen devlet tarafından korunması sonucunu da doğurmuştur. Devletin bazı durumlarda, örneğin, müsrif babanın servetini israf etmesine engel olmak amacıyla müdahale yetkisi vardı (Akyüz, 2000: 44).

Aristo, insan yaşamında çocukluğu bir felaket olarak sunuyordu. İnsan yaşamını tehlikeye sokabilecek her türlü zorluklar, hastalıklar, kazalar arasında çocukluk dönemi de bulunuyordu. Çocuk, yaptığı hareketlerde aklını kullanamadığı için, erdeme ulaşamazdı. Çocukluk kendi haline bırakılacak olursa, mutsuzluk ve huzursuzluktan ibaretti. Augustin, yüzyıllarca etkisini sürdürecektir anlayışında, çocukluğu günahkârlıkla özdeş olarak niteliyordu. Augustin'e göre, bebeğin annesinin memesine saldırması bile, kıskançlığının, kimseyle bir şeyini

paylaşmak istememesi gibi bir günahkârlığın belirtisiydi. Augustin, çocuğun iyiliğe yatkınlığını da onun zayıflığına bağlamaktadır (Yapıcı ve Yapıcı, 2004: 1).

Roma hukukunda çocuklar, aile babasının (*pater familias*) sınırsız hâkimiyeti altındaydı. Aile babasının çocuğu öldürme, sokağa bırakma, başkalarına devretme ve boşama yetkileri vardı. Baba suç işleyen çocuklarını yargılayıp cezalandırıyor, hatta dilerse ölüm cezasına bile çarptırabiliyordu (Akıncı, 1999: 197). Üstelik bu yetkiler çocuğun belirli bir yaşa ulaşmasıyla da bitmiyor; ancak aile babasının ölümü ya da çocuğu azat etmesi ile bitiyordu. Çocuğu baba hâkimiyetinden azat edebilmek ve böylece onu kendi başına buyruk konuma getirebilmek için gerekli azat işlemi, babanın çocuğu satma hakkını üç kez üst üste kullanmasıyla oluşuyordu. Roma’da evlilik içi çocuğun durumu böyleyken, evlilik dışı çocuğun babası karşısındaki durumu büsbütün kötüydü. Babası onu tanımayıp aile içine sokmayabiliyordu (Serozon,2005: 11).

İslamiyet’ten önce Araplar kabile hayatında aile reisinin çocukları üzerinde sınırsız bir hâkimiyeti vardı. Özellikle kız çocuklarını satabilir, hatta öldürebilirdi. Ancak İslamiyet’in kabulünden sonra babanın bu hakkı Kur’an tarafından kaldırılmıştır. İslâm dini birçok bakımdan çocuklara öteki dinlerden daha hoşgörülü bakıyordu. Örneğin yetimlere kardeş gibi davranmayı, mallarına el sürmemeyi öğütüyordu (Çelik, 2005: 39-40) İslâm, öksüz ve yetim çocukların ortada kalmalarına müsaade etmemiştir. Kur’an-ı Kerim’de “*Keza sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onların işlerini düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlarla bir arada olursanız, onlar sizin kardeşlerinizdir.*” diyordu (Bakara Suresi, 220). Kuran’ın bir başka suresinde ise “*Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşit olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleyle getirerek mallarını yemeyin. (Velilerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun*” denilmekte idi (Nisa Suresi, 6).

İslam dünyasında çocukların haklarına riayet edildiği gibi, mevcut ortamda şikâyetleri de dinlenilmekteydi. Öyle ki çocukların ifadelerine göre bir babanın görevinden alınması veya sürülmesi engellenmiştir (Düzbakar, 2004: 90).

Ortaçağda (yaklaşık olarak M.S. 500-1500 yılları arası) çocuk minyatürlerde bir yetişkin olarak görülüyordu. O dönemde, doğum ve bebek ölüm oranları çok yüksek olduğu için, altı yaşından küçükler ailenin bir üyesi gibi dahi görülmüyordu. Philippe Aries'e göre, Ortaçağ'da bir bebek kundaktan çıkar çıkmaz yetişkin yaşamının bir parçası olur; aynı oyunları oynar, toplumsal yaşamı, toplumsal mekânı ve giyim biçimini paylaşırdı. Çocuklar ne ayrı tutuluyor ne de özel bir kategori olarak tanımlanıyordu. Bütün Ortaçağ boyunca, ressam, *“inanılmaz bir şekilde”*, çocukları anasının kucağında bir büyük adam minyatürü olarak çizmişlerdir (Yapıcı ve Yapıcı, 2004: 1).

Hıristiyanlığın doğuşuyla birlikte Batıda acıma duygusu ve düşkünlere yardım etme fikri yayılmaya başlayınca, insanların çocuklar üzerindeki insanlık dışı tutumları yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı. Çocukların da toplumun bir ferdi olarak kabul edilmesi yönünde düşünceler gelişti. Bu bağlamda Rousseau çocuğu vahşi bir çiçek olarak değerlendiriyordu. Locke çocuğu geleceğin yurttaşı, büyük olasılıkla iş adamı olarak görüyordu. Dewey de felsefi çerçevede, çocuğun ruhsal gereksinmelerinin, gelecek açısından değil, *“şimdi ne olduğu”* açısından ele alınması gerektiğini vurguluyordu. 19. yüzyıldan 20. yüzyıla giderek yayılan bu görüşler, Batı'da çocuklara yönelik yasaların ve eğitim anlayışlarının biçimlenişinde önemli rol oynamıştır (Tan, 2006: 11-12).

1600'den itibaren Batıda çocukluk kavramı gelişmeye başlamış ve yedi yaş ile ergenlik arasındaki dönem süratle kendine özgü bir dönem ve süreç olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Rönesans'tan önce çocuklar çağdaş sanatta küçük yetişkinler olarak betimleniyorlardı ve bu onların toplumdaki rollerini yansıtıyordu (Franklin, 1993, 24). 1600'lerin başlarında çocukların giyim tarzları büyüklerinkinden farklı olmuştur. Artık ressam tarafından çocuklar, küçük yetişkinler olarak resmedilmemiştir. Çocuklar kendilerine ait oyunlara, öykülere, şakalara ve müziğe, oyuncaklara ve eğlencelere sahip olmuşlardır. 1700'lere gelindiğinde üst ve orta sınıf aileler çocukluğu ayrı ve biçimlendirici bir dönem

olarak kabul etmişlerdir. Ama yoksul aileler arasında eski tutumlar kalmış ve çocuklar yetişkinler dünyasını paylaşmayı sürdürmüşlerdir (Gander–Gandiner, 2007: 30-31).

15. yüzyılın sonlarında İspanyol filozof Vives, çocukların korunmasına ilişkin ilkelerden söz etmiştir. Bunlar hukuksal ilkelerden çok eğitim ilkeleri niteliğindedir. 18. yüzyılın sonlarında İsviçreli eğitimci Pestalozzi, fakir çocukların sefaleti ve eğitimsizlikleri sorununa değinmiş; çocukların aile içinde ana-babaları tarafından, ana-babası olmayan çocukların da koruyucu aileler tarafından eğitilmelerinin önemi üzerinde durmuştur (Akyüz, 2000: 14).

Rousseau "*Emir ve itaat çocuğun sözlüğünde yoktur. Çocuk ne doktor, ne asker, ne de papaz olmalıdır. O her şeyden önce insan olmalıdır*" diyerek eğitimde "*çocuğun doğasının merkeze alınması*" gerektiğini söyler. Eğitimin görevlerini – sırasıyla- geleneksel baskı yöntemini terk etmek, önce insan olarak yetişmek, sonra meslek edindirmek; çocukları gelişim kademelerine göre eğitmek; ilgi ve gereksinmelerine uyumlu öğretim ve eğitim yapmak, yaşantılar ve deneyler yolu ile aydınlatmak; çocukları, her yönü ile ve bütün yetenekleri ile uyumlu olarak geliştirmek olarak sıralamaktadır (Tunç, 2008: 4).

İbni Sina, çocuğun 6 yaşına gelince okula gönderilmesini, 14 yaşına kadar eğitim görmesini, eğitim ortamında birbirlerinden iyi ve kötü yanları görerek yetişmelerini önermiştir. Ona göre okul, çocuklara birbirlerinin haklarına saygı gösterme alışkanlığı kazandırır; okul sevgi, hoşgörü ve insan hakları açısından önemli bir kurumdur (Fazlıoğlu, 2007: 11).

Rönesans'la birlikte kültürel ve düşünsel ortamda başlayan değişim, 19.yüzyılda da sürmüş ve çocukların diğer yetişkinlerden farklı bir sınıf olduğu anlayışı iyice pekişmiştir. Bu değişimde ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, ailenin yapısının ve rolünün değişmesi, çocuk ölümlerinin azalması, boş zamanların artması, ana-baba-çocuk ilişkisinde duygusal bağın önem kazanması gibi etkenlerin de rolü olmuştur. Aydınlanma çağı filozofları, çocukluk anlayışı ve çocuk eğitimi konusunda yeni görüşler ileri sürmüşlerdir. Böylece, kendine özgü ve gittikçe gelişen bir çocukluk anlayışı ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda çocuk, toplumun geleceğini belirleyen en önemli insan kaynağı olarak

değerlendirilmiştir. Bu yüzyıl aynı zamanda, filozofların, eğitimcilerin, psikologların ve hukukçuların çocukları incelemeleri, onların gelişimleri ve hakları konusunda fikirler ileri sürmeleri dolayısıyla “çocuk yüzyılı” olarak da adlandırılmıştır (Akyüz, 2000: 61).

Elen Key, çağdaş eğitim reformcularının bir öncüsü olmuştur. Ana eseri olan “Çocuk Asrı”, çağımızın bir parolası halini aldı. O’na göre çocuktan hareket eden bir eğitimin sınırları, başkalarına zarar vermeyecek en son noktaya kadar genişletilmelidir. Uygulanacak eğitim, çocuğa baskı yapmaktan sakınmalı ve bütün dikkatini, çocuğun içinde yetiştiği çevreyi düzenlemeye yöneltmelidir. Ellen Key “natüralist eğitim anlayışı”na sahiptir. Çocuğun tabiatı mutlak olarak iyidir, kötülük ona sonradan ve dışardan etkilenmiştir. Çocuğun hayat eylemlerinden hiçbirisi, kendisine ya da başkasına zarar vermediği sürece, baskı altına alınmamalıdır (Aytaç, 1976: 32-33).

“Tabii eğitim”de çocuğa doğrudan doğruya müdahale etmekten sakınmalı ve bütün dikkati, çocuğun içinde yetiştiği çevreyi düzenlemeye yöneltmelidir. Çocuk toplumun anonim bir üyesi olacak şekilde ya da bir düzine insan içinde alelâde bir insan olarak eğitilmemelidir. Tam tersine, kendi ferdi yapısına uygun bir biçimde geliştirilmelidir.

Çocuktan Hareket Akımının önemli öncülerinden biri olan M. Montessori, çağdaş eğitim reformcuları arasında, öğretimi, çocuğun kendi kendine faaliyeti ilkesine dayandırarak, kendine has bir öğretim sistemi yaratan kişidir. Çocukların normal özelliklerinin gelişimine en uygun koşulları incelemiş ve çevrenin niteliğinin, yetişkinin tarafsız davranışlarının, çocukların çalışabilecekleri özel araçların önemini fark etmiştir. Böylece çocukları sarmalayan çevre, öğretmenin çocuk halinden anlayan ve alçakgönüllü olduğu, araçların çocukların ihtiyaçlarına uygun olduğu elverişli bir çevre olmuştur. Montessori’ye göre, her çocuk kendi kendini eğitime gücüne sahiptir. Aynı şekilde her çocuk, kendi gelişim kademesine uygun bir biçimde, belirli bir etkinlik gösterme gereksinimine sahiptir (Aytaç, 1976: 46).

Aynı zamanda çocuk tarihi araştırmacıları, modern çocukluk kavramının gelişimini, çocuk merkezli modern ve çekirdek ailelerin oluşumuyla da ilişkilendirmektedirler.

Çocuğun eski çağlardaki değeri ile günümüzdeki değeri karşılaştırıldığında; çocukluğun tarihi gelişimi içinde çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devredilebilir, terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir “nesne” olmaktan çıkarılıp temel bazı hakları olan, kişilik sahibi bir “özneye” dönüştürüldüğü söylenebilir (Serozan, 2005: 10).

Postman (1995)'e göre; görülüyor ki, çocukluk bilincinin bulunmadığı bir çağdan hukuksal, toplumsal ve eğitsel kurumlar çerçevesinde korunan bir çocukluk kavramına geçiş, yaklaşık dört yüzyıl sürmüştür. Çocuklukla yetişkinlik arasındaki göreceli ayrımın giysilerden dil, tavır, tutum, davranış ve beklentilere varıncaya kadar önemli ölçüde azalıp ve telgrafın keşfiyle başlayıp günümüze kadar süren teknolojik ve sosyo-kültürel değişim çocukluğu, korunması güç bir toplumsal yapıya dönüştürmüştür. Medya, özellikle de TV, analitik becerilerin yerine ilkel algılamaları geçirerek düşünsel ve toplumsal hiyerarşinin çökmesine, çocuk ve yetişkin gruplar arasındaki farkların ortadan kalkmasına neden olan bir ortam yaratmıştır. Bu ortam gizlerin ortadan kalktığı, yetişkin dünyasındaki şiddet, sıkıntı, çürümüşlük, yolsuzluk ve güvensizliklerin sınırsız bir biçimde sergilendiği ortamdır. Böyle bir ortamda çocuk yetişkinleşmekte, yetişkin de çocuk olmaktadır.

Geleneksel çocuk modelinin TV'den kaybolması en canlı biçimde reklamlar, gösteriler ve filmlerde görülmektedir. Çocuklar bu programlarda 13. 14. yüzyıl tablolarındaki gibi minyatür yetişkinler olarak görüntülenmektedirler.

Çocuk giyimi endüstrisi de son on yıldan beri büyük değişikliklere uğramış ve çocuğa yönelik giyim büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Erasmus tarafından öne sürülen ve daha sonra 18. yüzyılda tümüyle benimsenen çocuk ve yetişkinlerin farklı giyim biçimine gereksinim duydukları yolundaki düşünce, günümüzde her iki kesim tarafından da kabul edilmemektedir.

Çocuk oyunları da giderek kaybolmaktadır. Artık çocuklar yarışmacı, örgütlü oyunlar oynamaktadırlar. Oysa çocuk oyunları çalıştırıcı, hakem ya da seyirci gerektirmez ve o anda bulunabilen yer ve araçlar kullanılarak eğlenmek

amacıyla oynanır. Ne var ki istisnalar dışında çocukların oyunları resmi, profesyonel ve son derece ciddi bir hale bürünmektedir. Günümüzde çocuk oyunları, çocukların değil yetişkinlerin meşguliyeti haline gelmiştir.

Yetişkin suçlarıyla çocuk suçları arasındaki fark da hızla azalmaktadır. Çocukların ağır suç oranlarındaki artışların en önemli nedenlerinden biri, çocukluk kavramının toplumsal bilinçten hızla yok olmasıdır.

Sonuç olarak, çocukluk tarihi konusundaki çalışmalar, çocukluğun doğal sanılan özelliklerinin toplumsal ve değişken olduğunu göstermektedir. Belli bir zamana ve topluma özgü çocukluktan söz edilmemektedir. Devlet ideolojisi, çocukluğu kendine özgü bağımlılıkları ile özel bir dönem olarak tanımlayarak okul çağı ile özdeşleştirirken, bazı kesimlerde beş-altı yaşını geçer geçmez yetişkin dünyasına karışan bir çocukluk anlayışı hala etkisini sürdürmektedir.

1.3. Hukukta Çocuk Kavramı

Çocukluk kavramı kullanıldığı bilim alanlarına göre farklı yaşam yıllarını ve tanımları kapsamaktadır. Hukukta çocuk kavramı iki anlamda kullanılmıştır. Birinci anlamda, küçüğü yetişkinden ayırmak; ikinci anlamda ise, ana-babaya olan soy bağımlı belirtmek amacıyla kullanılmaktadır.

1.3.1. Genel Olarak

Hukukta belli bir yaşın altındakiler “çocuk” yani küçük olarak kabul edilir. Ancak çeşitli hukuk dallarında çocukların fizik, ruh ve ahlak bütünlüğünü korumak amacıyla söz konusu yaşın (18 yaş) altında da yaş sınırlamaları yapılmıştır. Çocuğa karşı suç işlenmesi durumunda ise, farklı yaş gruplarına göre çocuk korunmaktadır. İş hukukunda belirli bir yaştan küçük çocuklar çalıştırılmazlar. Eğitim hukukunda, çocuğun okula başlama ve zorunlu eğitim döneminin sona ermesi bakımından yaş sınırlamaları yapılmaktadır. Çocuğun rüşt yaşına ulaşmadan önce ana-babasının ya da vasisinin rızası ile evlenebileceği daha küçük yaşlar Medeni Kanun’da belirtilmiştir (Akyüz, 2001: 5). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuğu 18 yaşından küçük insan olarak tanımlamaktadır.

1.3.2. Medeni Kanuna Göre Küçüklüğün Başlangıcı ve Sonu

1.3.2.1. Küçüklüğün Başlangıcı: Türk Medeni Kanunu'nda küçüklüğün başlangıcı, kişiliğin kazanılmasına bağlanmıştır. Kişiliğin hangi andan başlayarak kazanılacağı, kişinin haklara ve yükümlülüklerle sahip olması ve hukuk düzeni tarafından korunması bakımından önemlidir. Medeni Kanuna göre, kişiliğin kazanılabilmesi, dolayısıyla çocukluğun başlayabilmesi için çocuğun sağ olarak tamamıyla doğmuş olması gerekir.

Tam doğum, çocuğun ana bedeninden tümüyle ayrılmış olması anlamına gelir. Sağ doğum ise, çocuğun ana bedeninden yaşayarak ayrılmasıdır. Ana bedeninden ayrıldıktan birkaç dakika sonra ölmüş olsa bile yaşadığı süre boyunca çocuk kişilik kazanmış sayılır. Bunun hukuksal önemi, yaşadığı birkaç dakika içinde bazı hakları, örneğin miras hakkını kazanmış olmasıdır (Akyüz, 2000: 68-69).

Cenin Hukuki Durumu: Henüz doğmamış ana rahmindeki çocuğa “cenin” denir. Hukuk sistemimizde; miras hukuku, aile hukuku, borçlar hukuku ve ceza hukukunda cenini koruyan kurallar bulunmaktadır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocukluğun başlangıcını belirlememiştir. Ancak Sözleşme'nin İnsan Hakları Komisyonu'nda kabulü sırasında en tartışmalı konulardan biri, çocuğa sağlanan hukuksal korunmanın doğum öncesini de içerip içermediğidir. Sözleşme, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre, daha erken yasta reşit olma durumu hariç, 18 yaşından küçükleri çocuk saymıştır. Ceninin durumu ise Sözleşme'nin başlangıcına alınmıştır. Buna göre, çocuğun “doğumdan sonra olduğu gibi, önce de” uygun hukuksal korumadan yararlanması öngörülmüştür. Böylece çocukluk için bir başlangıç anı belirlenmesinden kaçınılmıştır. Bunun nedeni, kürtaj konusunda ve doğum öncesini ilgilendiren diğer konularda taraf tutmaktan kaçınmak ve Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin tümünün benimseyeceği bir çözüm bulmaktır (Hodgkin ve Newell, 1998: 3).

1.3.2.2. Küçüklüğün Sonu: Çocukluk ne vakit nihayet bulur? Bu konu üzerinde de tarihin çeşitli devirlerinde kanun yapanlar ihtilafa düşmüşlerdir. Bu ihtilaflar üç noktada toplanabilir.

- a) Eski Roma hukuku ile bizim eski mevzuatımız “ehil olmak” hadisesini “bâli olmak” tabii hadisesiyle birleştiriyor, bülüğü tam ehliyetin başlangıcı olarak kabul ediyordu.
- b) Derebeylik devrinde ise savaşıma yeteneğinin kazanılması (muharebeye ehliyet), “rüşd”ün başlangıcı olarak kabul olunuyordu. Bunun için o devirde 20 yaş rüşdün başlangıcı olarak kabul edilmiştir.
- c) Fikir itibariyle olgunlaşılın yaş rüşdün başlangıcıdır. Bu doktrin yeni medeni kanunları yapanlarca kabul edilmiştir (Sapmazlı, 1943: 10).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuğun 18 yaşını tamamlayıncaya kadar korunması gerektiğini kabul ederek, kendi amaçları açısından çocukluk döneminin sona ermesini 18 yaş olarak belirlemiştir. Ancak bu hususta katı davranmamış, ulusal yasalara göre, 18 yaşını tamamlamadan da çocuğa belirli bir özerklik tanınabileceğini kabul etmiştir (Tezcan,2006).

Türk Medeni Kanunu’na göre rüşd 18 yaşın doldurulmasıyla kazanılır (m. 11/I). Ancak Medeni Kanun bazı durumlarda 18 yaşın tamamlanmasından önce de reşit olunabileceğini belirtmiştir ki, bu evlenmeyle kazanılan rüşttür (Akyüz, 2001: 6). Evlenme kişiyi reşit kılar (MK. m. 11/II). Medeni Kanun’a göre, evlenme yaşı erkeklerde 17, kadınlarda 15’tir. Bu yaşları doldurmuş küçükler velayet hakkına sahip ana-babalarının izniyle evlenebilirler. Rüştle birlikte kişinin, küçüklük sıfatıyla sahip olduğu haklar sona erer. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Sözleşmesi’nin 2, 3, 6. maddelerine uygunluk açısından evlilik yaşının kız ve erkekler için eşit olması ve belirlenen yaşın da çok düşük olmaması gerektiğini vurgulamıştır (Akyüz, 2001: 7).

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAV) 1993 yılında “evlilikte ve aile ilişkilerinde eşitlik“ konusunda genel tavsiyede bulunmuş ve asgari evlilik yaşının hem kadınlar hem de erkekler için 18 olmasını önermiştir (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme El Kitabı: 11).

Rüşte ulaşmakla çocuk, küçüklükten çıkarak medeni hakları kullanma bakımından tam ehliyetli bir yetişkin statüsünü kazanır. Çocuk velayet altında ise velayet, vesayet altında ise vesayet sona erer (Akyüz, 2001: 7).

2. HAK KAVRAMI

2.1. Hukuk ve Hak Kavramları

Çocuk haklarını anlamak için ilk önce hakkın ve hukukun ne olduğunu anlamak gerekir.

‘Hak’ kavramını açıklamadan önce insanın toplumsal yaşamını biçimlendiren en önemli öge olan ‘hukuk’un tanımlanması daha doğru olacaktır. Hukuk kavramını kısa ve özlü bir ifadeyle “*devletçe konulan ve toplum hayatını düzenleyen kuralların toplamı*” olarak tanımlamak mümkündür (Mumcu, 2004, 4). Kant’a göre hukuk, “*bir bireyin özgür iradesi ile diğer bireylerin özgür iradelerinin genel özgürlük kuramına göre uyum içinde konulması yolundaki kuralların toplamıdır*” (Mumcu, 2004: 11).

Hak kelimesi sözlükte; adaletin veya geleneğin gerektirdiği veya kişiye tanıdığı şey, gerçek ve doğru olan şey, sabit ve kesin olan şey gibi anlamlarda kullanılır (Meydan Larousse,1976,cilt:5:526). İslâm kaynaklarında *hak* kavramı, “*korunması, gözetilmesi ya da sahibine ödenmesi gerekli olan maddi ve manevi imkân, pay, eşya ve menfaatler; görev, sorumluluk, borç*” gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Okçu, 2007: 45-49).

Osmanlıca – Türkçe ansiklopedik lügatta ise hak (hakk); Allah, tanrı; doğruluk ve insaf; bir insana ait olan şey; pay, hisse; doğru, gerçek; layık, münasip anlamlarını yüklenmiştir (Devellioğlu, 2000: 314).

Hak kavramı, belli bir gücün taleplerine temel olan isimlerdir. Bu bakımdan bir hakka sahip olmak demek, meşru temele dayanan taleplerde ısrar etmeye yetkili olmaktır. Diğer bir anlatımla hak söz konusu hakka sahip olan kişinin bir şeyi yapmaya yetkili olduğunu belirtir. Hak aynı zamanda bir meşruluk iddiasıdır, belli bir somut durumda başkasının özgürlüğüne müdahale edebilmek için ahlaken yetkili olduğunun kısaltılmış formülüdür (Bozkurt, 2003:7-8). Kısaca, hak

hukukun koruduğu menfaattir; hukuk dzenince tanınan bir yetkidir. Hak kişiyi, hukuki iktidarla donatır, bunu kullanıp kullanmamak hak sahibinin takdirindedir (Erdoğan, 1993: 23).

Hak aynı zamanda toplumun hukuk dzeni aracılığıyla ve yasalarla güvence altına almış bulunduğu bir durum olarak da tanımlanmaktadır. Hak kavramı zamana, yere ve topluma göre değişiklik gösterebilmektedir (Çeçen,2000: 23,24). Karaman- Kepenekçi (2006: 2) ise hak kavramını, mülkiyete sahip olma ya da otorite veya ayrıcalıklardan veya dokunulmazlıklardan yararlanma şeklinde tanımlamaktadır.

Hak dediğimiz yetki daha sonraları kişiliğin ve buna paralel olarak düşüncenin gelişmesiyle kişiliğe bağlı bir bağlantıya ve bütünleşmeye dönüşmektedir. Hak denen yetkinin kullanımı ise ancak hak bilincinin güçlenmesi ölçüsünde anlam, değer ve önem kazanır.

Hak, aslında insanın doğuşundan itibaren kendisini önce duygusal bir dürtü biçiminde belirlemektedir (Acıkan küçük bebeğin annesine karşı duyurulma hakkını bağırarak, ağlayarak duyurması gibi). Yine hak dediğimiz yetki, daha sonraları kişiliğin ve buna paralel olarak düşüncenin gelişmesiyle, kişiliğe bağlı bir bağlantıya ve bütünleşmeye dönüşmektedir. Bundan dolaydır ki, hak bilinci, kişilikten ayrı düşünülmesi olanaksız ve insanın, daha doğrusu kişilik varlığından ayrılması mümkün olmayan ruhsal ve düşünsel bir yaşantı anlamında görülmektedir (İzveren, 1988: 115).

Ayrıca, “Hak” kelimesinin iki temel anlamı olduğu görülmektedir. Birinci anlamında “doğruluk” yani bir şeyin doğru (haklı) olduğundan, doğru (haklı) olan bir eylemden söz edilmektedir. İkinci anlamın da ise “yetki”den söz edilir. “Yetki” anlamı ile bir kimsenin bir hakka sahip olduğundan bahsedilmektedir (TDK, 2005: 829-830).

Arapça bir terim olan “hak”, Allah’ın isimlerinden biri olduğu gibi, İslam dinini ve Kur’an’ın adı olarak da kullanılmaktadır. Sözlükte: “Sabit olmak, vacip olmak, gerçek, doğru, adalet, pay, birinin sahip olduğu şey, dinin ve hukuk dzeninin tanıdığı yetki ve ayrıcalık” gibi anlamlar ifade eder. İslam Hukukçuları hakkı, “Hukukun kendisi aracılığı ile yetki ve yükümlülük koyduğu bir aidiyettir”,

yahut: “Kanun koyucunun tespit ettiği hükümdür” şeklinde tarif etmişlerdir (Yavuz,2006:1). Çağdaş İslam hukukçuları hakkı üç kısma ayırmışlardır: Allah hakkı, kul hakkı, karma hak.

Hak kavramı, sadece özel hukuk veya sadece bireyler için değil, kamu hukuku, topluluklar, toplumlar ve uluslar için de geçerlidir. Yeterince hak bilinci gelişmemiş toplumlarda halk kamusal haklarına sahip çıkmadığından, toplumsal yönetim herhangi birinin veya bir azınlık grubunun keyfi iradesine bırakılabilir. Bu nedenle, insanın doğuşundan itibaren sahip olduğu “hak” dediğimiz yetkinin gereği gibi kullanılması; sadece yaşamın insana sağladığı bir olanak değil, aynı zamanda bir ödevdir (Emini, 2004:204.).

Hak kavramı ve kapsamını belirlemek için çok geniş tartışmalar yapılmış, değişik teoriler ileri sürülmüştür ve bu görüşler ve teorilerin tartışması bugün ve yarın da sürecektir. Çünkü hukuk kavramında olduğu gibi hak kavramının da niteliği, özü ve esası konusunda görüş birliği yoktur.

Hak’ kavramının tanımına ilişkin pek çok görüş ileri sürülmekle birlikte, bu görüşlerden en fazla rağbet görenleri şu şekilde özetlemek mümkündür: Windscheid, “hukuk düzeni tarafından bahsedilmiş irade yetkisi” olarak hak kavramını ifade ederken, Ihering’in tanımlaması ise hakkın, “hukukça korunan bir çıkar (menfaat)” olduğu yönündedir. Arsal da, hakkı “hukuk düzenince tanınmış, sınırı, konusu, kullanılma şekil ve koşulları gösterilmiş, yararlanılması toplumca sağlanmış özgürlük” şeklinde ifade etmiştir (Mumcu,2004:11-12).

2.2. Çocuk Hukuku

Çağdaş uygarlığın ve toplumun bu kadar önemli bir unsuru olan çocuğun yetişmesi; bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi ile ilgili önlemlerin alınması yanında, onun aile ve toplum içindeki yerini düzenleyen hukuk kurallarına da bağlıdır. İşte bu nedendir ki, çocuk eski devirlerden beri hukukun düzenleme konularından biri olmuştur. Bununla beraber çocuk haklarını konu alan ve bu hakları güvenceye kavuşturmayı amaçlayan "Çocuk Hukuku" yeni bir bilim dalıdır (Akyüz,1999:491).

Çağdaş hukuk metinlerinde çocuklar hakların öznesi olarak kurgulansa da hukukun nesnesi olmaktan kurtulamamışlardır. Çocukluk bugün de geçişken bir kategori olarak var olmaya devam ediyor. Çünkü “Çocuk Hukuku”nun özü çocuklar için talep edilen haklardır (Atılğan ve Atılğan, 2009:8).

Birçok bilim dalında olduğu gibi çocuğun başlı başına hukukun inceleme konusu olması, daha doğru deyimle "çocuk hakları ve ilgili kurumlar" ile "çocuk hukuku"nun ileri sürülmesi, Batı uygarlıklarının hukuk sistemlerinde de geçmişi eski olmayan bir husustur. Bununla beraber, insanlık geçmişinin her devrinde "çocuk" özel bir ilgiye erişmiş önemli bireylerdendir. Bundan dolayı, çocuk hukukunun tarihini çocuğun ve çocuk haklarının korunması fikrinin ortaya atılması ile başlatmak yerinde olur. Bu nedenledir ki, çocuk ve çocuk haklarının korunması sorunlarını kültürün ve hukukun gelişme evriminin aşamalarında aramak gerekir (İnan,1981:243).

Çocuk Hukukunun geçmişi pek eski değildir; bu yeni bir hukuk dalıdır. Tarihsel gelişim içinde çocukların korunmasının kapsamı ve koruma şekli değişiklikler göstermiştir. Bu değişiklikler toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesi gibi etkenlere bağlı bulunmaktadır (Tiryakioğlu,1991: 1).

Eski çağlarda, özellikle devletlerin ortaya çıkmasına kadar olan devrede çocukların korunması aileye ait bir görev olarak kabul edilmiştir. Devletlerin kurulması ve örgütlenmesinden sonradır ki, bu görev sadece aileye ait bir sorun olmaktan çıkmış, toplumsal kurumlar ve devlet çocuğun korunması sorunu ile ilgilenmeye başlamıştır. Çocukların korunması ile ilgili kurumlar dini bir nitelik taşıırken; toplumların ekonomik, sosyal ve siyasi görüşlerindeki değişiklikler ile uygarlık seviyesinin yükselmesi sonucunda bu kurumlar dini niteliğinden sıyrılarak, çağın gelişimi ve anlayışına uygun kurumlar haline gelmiştir. Günümüzde artık bu tür kurumlar devlet eliyle kurulmakta ve hatta bu, devletin ödevi olarak düşünülmektedir.

Çocuk hukuku kavramının; çocuğu, doğum öncesinden başlayarak ve doğum sonrası belirli bir yaşa kadar korumak amacını taşıyan hakların oluşturduğu bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Çocuk hukukunun temel özelliği bir sosyal koruma hukuku olmasıdır. Sosyal koruma; belirli özellikleri ortak olan ve (1)

üçüncü şahıslarla ilişkilerde zayıf konumda bulunan kişi ve topluluklar ile (kiracılar, işçiler, çocuklar, kadınlar gibi); (2) devlet tarafından özel olarak korunması gereken kişi ve topluluklar (yine çocuklar, kadınlar, yaşlılar, özürllüer, çalışanlar, sosyal güvenlik kapsamına alınması gerekenler gibi) bakımından devreye girer. Bu tip topluluklara hukuk düzenince topluluğa özgü hakların verilmesi veya devlete bu kişi toplulukları için önlem alma görevi yüklenmesi sosyal koruma olarak adlandırılabilir. Sosyal koruma, sosyal hukuk devleti olmanın bir gereğidir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 2006,(m.2-5),20-21).

Bir “sosyal koruma hukuku” olan çocuk hukuku; kişinin 18 yaşına kadar geçirdiği dönemde, özel bir dizi hakka ve bu hakları kullanabilmek için özel bir takım olanaklara ve araçlara sahip olması şeklinde tanımlanabilir.

Çocuk hukukunun iki anlamı olduğu kabul edilmektedir:

1. Geniş ve objektif anlamda çocuk hukuku
2. Dar ve sübjektif anlamda çocuk hakları

Çocuk Hakları kavramı, geniş anlamda toplumsal, felsefi, ahlaki ve yasal boyutlar içermekte ise de, dar anlamda objektif hukukun çocuklara tanıdığı hak ve sorumlulukların tümünü ifade eder (Sevinç, 2005: 43). Çocuğun hukuki durumunu tespit eden bütün hukuk kuralları objektif çocuk hukukunu meydana getirir. Bu anlamda çocuk hukukunun kapsamına, özel hukuk, ceza hukuku, sosyal hukuk ve kamu hukuku alanındaki çocuk ve çocuk haklarına ilişkin kurallar girer. Sübjektif çocuk hukukunun kapsamını ise, objektif çocuk hukukunun çocuklara tanıdığı hak ve mükellefiyetler oluşturur (Tiryakioğlu,1991: 2).

Buna göre, çocuk hukukunun konusuna “objektif ve geniş anlamda çocuk hukuku” ile “çocuk hakları” girmektedir (İnan,1968: 10).

2.3. Çocuk Hakları Kavramı

Çocuk hakları, insan haklarının ve anayasal temel hakların 18 yaşından küçük çocuklara da tanınmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu kavram 1989’da Birleşmiş Milletlerce benimsenmiş ve 1994’te Türkiye Cumhuriyeti tarafından da

onaylanmış olan Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle hukuk yazınına girmiştir (Güriz, 1992: 130).

Çağdaş uygarlığın ve toplumun çok önemli bir unsuru olan çocuğun yetişmesi; bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaksal gelişimi ile ilgili önlemlerin alınması yanında, onun aile ve toplum içindeki yerini düzenleyen hukuk kurallarının uygulanmasına da bağlıdır. Bu kuralların insan onuruna, saygınlığına ve özgürlüklerine uygun olması, çocuğun olduğu kadar toplumun da yararınaadır. Bu nedenle çocuk eski tarihlerden bu yana hukukun ilgilendiği bir varlık olmuştur.

İnsan Hakları, “doğal hak” kavramıyla birkaç yüzyıldan beri kafalarda bilinçlenmeye başlamıştır. Ancak çocuk hakları üzerinde milletlerin düşün birliğine varmaları yarım yüzyıl kadar geçmişe sahiptir. Bu elli yıl içinde “çocuk hakları” çok sık ele alınmıştır.

Çocuk hakları; ülkenin yapısal profilini sergileyen temel göstergeler ışığında, toplumsal gelişme ile çocuk ve gençlerin gelişmesinin bütünlüğünü ve karşılıklı etkileşimini politika ve bilgi üretiminin odağı olarak tanımlar. Türkiye'de toplumsal yapıya uygun olarak oluşan çocukluk ve gençlik olgusu, çocuk ve genç sorunlarının toplumsal değişme üzerindeki etkileri, toplumun ve insanın gelişmesinin yönlendirilmesi ve etkilenmesi için yeni düşünce ve yeni eylemlerin üretilmesini gerekli kılmaktadır (Cılga, 1999: 508).

Çocuk merkezli bu hakların sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi için ulusal vizyon, strateji ve hedeflerin belirlenmesi, ilke ve politikaların açıkça tanımlanması, eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve başarı için standartların koyulması, kaynakların harekete geçirilmesi, kamuoyu duyarlılığının artırılması ve etkili bir denetim mekanizmasının kurulması gerekmektedir. Çünkü çocuk hakları, gerçek demokrasinin işlerlik kazanması için de zorunludur (Kop ve Tuncel, 2010: 4).

Çocuk hakları, çocukların zihinsel, bedensel, sosyal, duygusal ve ahlaki bakımlardan bağımsız bir şekilde gelişebilmesi için, hukuk kuralları ile korunan durumlarıdır. Bu haklar insan haklarından ayrı değil, aksine onun bir parçasıdır. Bundan farklı olarak çocuk hakları; *refah hakları*, *korumacı haklar* ve *yetişkin hakları* adı altında toplanmaktadır (Akyüz, 2000: 4).

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 25/2. maddesi, “*Analık ve çocukluk, özel ihtimam ve yardım görmek hakkına haizdir*” diyerek uluslararası alandaki hukuk çalışmalarının temelini oluşturmaktadır (Onursal, 1998: 1146).

Çocuk hakları hareketi, çocuğun bu nesne/veya hiç kimse olmama durumunu sorgulayan ve salt çocuk sayıldıkları için birçok haktan yoksun bırakılmalarına tepki duyan bir yaklaşımdan doğmuştur. Ancak, paradoksal bir şekilde, bu hareketin bayrağını taşımak ve söylemini oluşturmak da yine yetişkinlere düşmüştür (Atılğan ve Atılğan,2009: 16).

Bu yüzden, çocuk hakları, çocukların özel durumlarını dikkate alan bir kavramdır. Bütün haklar, temelde bir takım yükümlülük ve sorumlulukları akla getirir. Bunlar güçlülerin güçsüzlere, yetişkinlerin yetişmekte olanlara karşı yükümlülükleridir.

Çocuk Hakları, özel hukuk, sosyal hukuk, kamu hukuku ve uluslararası hukukta yer alan kuralların çocuklara tanıdığı yetkileri kapsar (İnan, 1968: 10). Doğal hukuk anlayışına göre de insan, doğuştan getirdiği bazı haklara sahiptir. Çocuklar ise hem insan hem de çocuk olarak korunma, bakım ve yetiştirilmeye muhtaç olduklarından, bazı haklara sahiptirler.

Tüm insanlar için tanınan “*İnsan Hakları*” kurallarının “*Kadın Hakları*” ve “*Çocuk Hakları*” olarak ayrıca vurgulanması bir ayrımcılık değil, bu kesimlerin özel durumlarına dayanmaktadır.

Çocuk Hakları savunucuları çocukların hem yasal hem de manevi haklarının tanınması ve geliştirilmesi gereğini ileri sürmüşlerdir. Tarihsel süreç içinde çocukların korunması gerekliliği ve bunun yöntemi ve esasları değişiklik göstermiştir.

Yapılan çalışmalar sonucu çocuk hakları konusunda birçok uluslararası sözleşme imzalanmış, çocukların korunmasına ilişkin düzenlemeler uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmıştır.

Çocuk hakları genelde çocuğun yaşamasına, gelişmesine, korunmasına ve katılımına ilişkin öğeleri içermektedir. Başta gelen ve en büyük hak sayılan yaşama hakkı, yeterli yaşam standartları ve sağlık hizmetlerinden en iyi biçimde özgürce

yararlanmayı öngörür. Çocuğun gelişmesine ilişkin haklar arasında ise eğitim, bilgilenme, oyun, boş zaman ve kültürel etkinliklere katılma hakları ile birlikte düşünce, din ve vicdan özgürlükleri yer alır. Korunma hakkı, buraya kadar sayılan hakların hepsinin korunmasını ifade eder. Düşünceleri serbestçe belirtme ve kendisini ilgilendiren konularda söz ve karar sahibi olmanın yanı sıra, en geniş anlamda toplumda etkin bir rol oynama ise katılım hakları arasında yer almaktadır (Polat, 1997: 75).

Kısaca; çocuk hakları, yetişkin haklarıyla çelişki içinde değil, tersine insan hakları hukukunun bir parçasıdır. Çocukların diğer insanlara karşı özel haklarla donatılması değil, gelişme gereksinimleri nedeniyle özel insan haklarıyla donatılmaları anlamına gelir.

2.4. Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Çocukların sosyal ve hukuksal konumu, toplumların ekonomik ve sosyal yaşamındaki değişimlere paralel olarak gelişim göstermektedir. Toplumların ekonomik üretim biçimleri, kadınla erkek arasındaki farklı yaşam biçimlerinin oluşmasına ve farklı anne-baba-çocuk ilişkilerinin doğmasına neden olmuştur. Başka bir deyişle, sosyal ve ekonomik alanda yaşanan değişimler yetişkinlerin olduğu gibi çocukların da yaşam biçimlerini belirlemiştir. Çocuğun sosyal ve hukuksal konumunu biçimlendiren temel aşamalardan biri, anaerkil aile yapısının ataerkil aile yapısına dönüşmesidir. Diğer önemli değişim, tarıma dayalı ekonomilerde, tarımsal aile işletmelerinde çocuk işçiliğinin gelişmesi olgusudur. Sanayi devrimiyle birlikte çocuk işçiliği tarım alanlarından sanayi kollarına kaymıştır. Aynı zamanda sanayi devrimi büyük aile yapısının küçük aileye dönüşmesinde de etkili olmuştur. Böylece, en fazla iki çocuk sahibi olan “çekirdek aile” yapısında, anne-babalar için çocuk bakımı zor olmaya başlamıştır.

Ayrıca, sanayileşen toplumlarda çocuklardan ucuz işçi olarak yararlanılması çocuk işçiliğini gündeme taşıyan en önemli etkenlerdir. Sanayi devrimiyle çocuk işçiliği konusunda gelişen kötü tablo, özellikle II. Dünya Savaşı ve sonrasında daha da kötüleşmiştir. Çocukların yaşam standartlarının düşmesi,

sosyal devlet anlayışının ve buna bağlı olarak çocuk haklarının gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Ersoy, 2008:25).

“Çocuk hakları hareketi”, çocuğun bu nesne (veya hiç kimse olmama) durumunu sorgulayan ve salt çocuk sayıldıkları için birçok haktan yoksun bırakılmalarına tepki duyan bir yaklaşımdan doğmuştur. Ancak, paradoksal bir şekilde, bu hareketin bayrağını taşımak ve söylemini oluşturmak da yine yetişkinlere düşmüştür (Atılğan ve Atılğan,2009:56).

Her hak talebinde olduğu gibi, çocuk hakları hareketinde de toplumsal değerlerin ve koşulların sorgulanması ve değiştirilmeye çalışılması kaçınılmazdır. Bu nedenle, çocuk hakları hareketi ortaya çıktığı günden bugüne, toplumun maddi ve ekonomik üretim yapısındaki değişimlere paralel olarak değişmiş, değişmektedir (Serozon, 2000: 10). Kuşkusuz, sorun karmaşıktır ve toplumsal sorunların yanında felsefi, ahlaki ve yasal sorunları da getirmektedir. Bu karmaşa kısmen, hak teriminin çeşitli anlamlarda kullanılmasından kısmen de çocuklar için talep edilen hakların çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Franklin’e göre, çocuk hakları deyimi, “tanım peşinde bir slogan” olarak nitelenmektedir (Franklin, 1993:28).

Çocuk hakları, çocuğun sosyal ve toplumsal yaşamda birey olarak algılanmasını sağlayarak, onun toplumsal gelişimini hukuk kuralları ile sağlamlaştırmıştır. Çocuğu ekonomik yarar sağlama aracı olarak gören anlayıştan, çocuğun yararına göre hareket etme biçimindeki çağdaş anlayışa geçme süreci yıllar almıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uluslararası alanda kabul görmesi ve imzalanması uzun süren çabalar sonunda gerçekleşmiştir. Kimi dönemde çocuk haklarına ilişkin çabalar hız kazanırken, kimi dönemlerde bu konu gündemden düşmüştür. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin oluşturulma, imzalanma ve Türkiye’nin Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni kabul etme sürecinde gelişen kimi olaylar şöyledir (Akyüz, 2001:8-9):

- Çocukların korunmasına ilişkin bir örgütün kurulması düşüncesi, ilk olarak Jules de Jeune tarafından 1894 yılında ortaya konulmuştur.

- Uluslararası Yardım Birliği ve Uluslararası Kadınlar Meclisi'nin çabalarıyla Milletler Cemiyeti 26 Eylül 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi'ni imzalamıştır.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi, 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilmiştir. Ancak, bu sözleşmeler kabul eden devletlere yaptırımı olmayan genel ilkeler niteliğinde kalmıştır.
- Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde bir tasarı oluşturulmuş ve 2 Eylül 1990'da Çocuk Hakları Sözleşmesi olarak uluslararası hukukta yürürlüğe girmiştir.
- 28 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılan sözleşme, aynı gün 61 ülke tarafından imzalanmıştır. 2 Eylül 1990'da 20 ülke tarafından onaylanarak uluslararası bir yasa gücü ile yürürlüğe girmiştir.
- 14 Şubat 1990 tarihinde Türkiye tarafından imzalanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda onaylanan sözleşme, 9 Aralık 1994 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi 27 Ocak 1995 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak uygulanmaya başlanmıştır.

Dünyada çocuk haklarının gelişim sürecine bakıldığında çocukları koruma ve anlayışın uzun yıllar egemen olduğu görülmektedir. Çocuğun bir birey olarak toplumsal yaşama katılımı korumacılık anlayışından sonra gelişmiştir. Bu nedenle çocuk haklarına ilişkin ilk sözleşmelerde çocuğun *yaşama, gelişim ve korunma haklarına* yer verilirken, 1990'da kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuğun *katılım haklarına* da yer verilmiştir. Ayrıca, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulanmasına ilişkin olarak uluslararası birliktelik gereken konularda çeşitli sözleşmeler imzalanmıştır. İlk olarak 25 Ocak 1996 yılında Strazburg'da çocuk hakları konusunda Avrupa Birliği ülkeleri arasında işbirliğini geliştirmek amacıyla "*Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi*" imzalanmıştır. Daha sonra 21 Ocak 1998 yılında Lahey'de "*Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşme*" imzalanmıştır. Uluslararası alanda çocuğun kanunlara aykırı bir biçimde yer

değiştirmesini önlemeyi amaçlayan bu kanun Türkiye tarafından 1999 yılında kabul edilmiştir (Ersoy, 2008:26).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni önemli kılan birçok neden vardır. Bunların başında, dünya çocuklarının ortaya koyduğu toplumsal görünüm gelmektedir. Bugün dünya çocuklarının uluslararası düzeyde ortaya çıkan yoksunlukları içler acısı, bunun sonuçları ise daha da korkunçtur. Kuşkusuz tüm bunlar çocukların çeşitli şekillerde istismar edilmelerinden kaynaklanmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi de her türlü istismarı yasaklamıştır (Doğan, 2001:283–284). Bu nedenle devletleri denetlemek için on uzmandan oluşan bir komite kurulmuştur. Komite hem Birleşmiş Milletlere rapor sunmaya hem de kamuoyunda uygun biçimde rapor sonuçlarını duyurmaya görevli kılınmıştır (Akyüz, 2000: 21).

Sözleşme maddeleri incelendiğinde; içerisinde sadece çocukları ilgilendiren maddeler değil, aynı zamanda dünya insanlık tarihi açısından da önem arz eden birçok madde olduğu göze çarpmaktadır. Bunların bazıları şunlardır (Müftü, 2001:1):

- Yetkili makamlarca ve farklı durumlar haricinde çocuklar ana babalarından ayrılmayacaklardır.
- Özürlü çocuklara özel muamele, eğitim ve bakım uygulanacaktır.
- Çocuk, ulaşabileceği en yüksek sağlık standardına ulaşma hakkına sahiptir.
- İlköğretim zorunlu ve parasızdır.
- Her türlü sanatsal etkinlikte bütün çocuklar eşit tutulmalıdır.
- 18 yaşından önce işlenen suçlara idam ya da ömür boyu hapis cezası verilmeyecektir.
- Suçlu çocuklar, yetişkinlerden ayrı tutulacak ve özellikle iyi muamele edilecektir.
- 15 yaşından küçük çocuklar hiçbir şekilde çatışmalarda yer almayacaktır.

Bu maddeler çoğaltılabilir; ama ne yazık ki bu maddeler ne kadar fazla olursa olsun günümüzde herkesin bildiği ve gördüğü gibi, 15 yaşından küçük çocuklar savaflara katılmaya teşvik edilmekte ve zorlanmakta, eğitim hakları elinden alınmakta veya imkânsızlıktan ötürü okula gidememekte, aç ve yoksul bir şekilde sağlık olanağının azlığı nedeniyle ölmektedir.

2.5. Uluslararası Belgeler ve Sözleşmelerde Çocuk Hakları

Çocuk hakları konusunda ilk yasal düzenlemeler İngiltere’de işçi çocukları için yapılmıştır. Madencilik gelişmesiyle ucuz işçi sıkıntısı, çocukların çalıştırılmasıyla aşılmaya çalışılmıştır. Ancak zor çalışma şartları altında çocuklar ezilmekteydi. Bu nedenle 1831 yılında İngiliz Parlamentosu çıkardığı bir yasa ile 9-21 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerin gece çalıştırılmalarını yasaklamıştır. 1842 yılında çıkarılan bir yasa ile kadınların ve 10 yaş altındaki çocukların maden ocaklarında çalıştırılmaları yasaklanmıştır (İnan, 1979: 94). Denilebilir ki, çocuk haklarına karşı duyarlılık ilk kez Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Çocuk haklarının uluslararası alandaki evriminin ise uzun bir geçmişi vardır (Talas, 1979:19).

Çocukların korunması ile ilgili uluslararası alanda bir örgüt kurulması fikri ilk olarak 1894 yılında ortaya çıkmış; bu düşünceye ilgi gösteren bazı Avrupa devletlerinden temsilciler Paris’te özel bir toplantı yapmışlardır. Çocuk ve annelerin korunması hususunda uluslararası bir merkez kurulması yolunda ilk resmi girişim de 1912 yılında İsviçre’de gerçekleşmiş ve bu çalışmalar I. Dünya Savaşı’nın çıkmasına kadar sürmüştür (Topuzoğlu, 2004:16).

2.5.1. *Washington Kararları*

Çocuğun korunması, hakları üzerinde uluslararası kararların ilki 1919 yılında Washington’da toplanan İş Konferansında alınan kararlardır. Kararlar şöyledir (İnan, 1968:44):

1. 14 yaşından küçük çocuklar işe sokulmamalıdır.
2. 15 yaşından küçük çocukların geceleri iş yerlerinde çalışmaları yasaklanmalıdır.

3. Daha büyük, yeniyetmelik çağındakilerin çalışmaları günde 8 ve haftada 48 saatten fazla olmamalı, az olmalıdır.

2.5.2. Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi

Çocuk hakları; Milletler Cemiyeti'nin 1919 yılında kurulması ile yeni bir boyut kazanmıştır. İlk çocuk hakları bildirgesi bu dönemde yayınlanmıştır. Bu hareket, toplumun temel taşları olan çocukların her türlü ihmal ve istismardan öncelikle korunma haklarını vurgulamak ve onların her koşulda yetişkinlerden daha özel olarak ele alınmaları düşüncesinden doğmuştur. “*Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi*” adıyla yayınlanan bu bildirge 26 Eylül 1924 yılında Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bu bildirge, çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri ve korunmalarının uluslararası bağlamda ilk kez temel ilke olarak alındığı bir bildirgedir. Bildirge Türkiye Cumhuriyeti tarafından da benimsenmiş ve 1931 yılında Atatürk tarafından da imzalanmıştır.

“Tüm ulusların erkek ve kadınları, insanlığın ırk, uyrukluk ve din ayrımı gözetmeksizin sahip olduğu en iyi şeyi çocuğa vermekle yükümlü bulduklarını ‘Cenevre Bildirisi’ denilen bu Çocuk Hakları Bildirisi ile tasdik ederler” önsözü ile başlayan ve beş madde ile son bulan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin maddeleri şunlardır (Akyüz, 1980:341):

1. Vücutça ve ruhça tabii bir gelişme her çocuğun hakkıdır.
2. Aç çocuk doyurulmalı, hasta çocuk bakılıp tedavi edilmeli, zihinsel olarak geri kalmış çocuk imkânı derecesinde ilerletilmeli, sapkın davranışlar sergileyen çocuk doğru yola getirilmeli, öksüz ve kimsesiz çocuklar kabul ve bakım görmelidir.
3. Sıkıntı ve zorunluluk zamanlarında ilk yardım çocuğun hakkıdır.
4. Çocuk kendi hayatını kazanmaya, geçimini sağlamaya yetenekli hale getirilmeli fakat aynı zamanda her türlü sömürüye ve istismara karşı korunmalıdır.
5. Çocuk etkin insan sevgisi ile eğitilmelidir. Aynı şekilde her çocuğun mutlu ve huzurlu bir çocukluğu olmalıdır.

Milletler Cemiyeti Genel Kurulu 27 Eylül 1934 tarihinde Çocuk Hakları Bildirgesi'ni yeniden onaylamıştır.

Birinci Balkan Kongresi: Çocuğun ve çocuk haklarının uluslararası alanda korunması amacıyla son yüzyıla girdiğimizde çeşitli faaliyetler göze çarpmaktadır. Bu faaliyetlerden birisi de Balkan Kongreleridir. Sofya Üniversitesi Profesörlerinden Dr. Wateff, memleketindeki çocukların ihtiyacını tespit için Cenevre Milletlerarası Çocuklara Yardım Birliği'nden talepte bulunmuştur. Bu talep üzerine Birlik vazifeli olarak Freund'u göndermiştir. Freund, Bulgaristan'da bulunduğu süre içinde ve Cenevre'ye dönüşünden sonra birçok defa Balkan Ülkelerini ziyaret etmiş, bu ziyaretlerinde Balkan ülkelerinin çocuk ve çocuk hakları ile ilişkili, müşterek olan fakat değişik yöntemlerle ele alınan sorunları giderme çarelerinin aranmasını öne sürmüştür; en iyi çözüm yolunun, yapılacak bir kongre ile bulunabileceği görüşünü savunmuştur. Freund'un bu girişimleri ve her ülkenin çocukları koruma kuruluşlarının yaptığı işbirliği sonucu 5-9 Nisan 1936 tarihinde Atina'da Birinci Balkan Kongresi toplanmıştır (Tiryakioğlu, 1991:3). *İkinci Balkan Kongresi* ise 1-7 Ekim 1938 tarihleri arasında toplanmıştır Bu kongrede “normal ve sağlam çocukların korunması”, “çocukların tıbbi korunması” ve “çocukların iş yaşı” konuları üzerine çalışmalar yapılmıştır (Tiryakioğlu, 1991:3).

Kongreler, sadece Balkan Ülkeleri ile sınırlı olmasına rağmen, bu alanda gerçekleştirilen diğer çalışmalara öncülük yapmış olmaları sebebiyle de önemli kabul edilmek gerekir.

2.5.3. Çocuk Hakları II. Cenevre Bildirisi

İlk Cenevre Bildirisi II. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine yaşama geçememiştir. 1946 yılında Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan bir yıl sonra, B.M. Ekonomik ve Sosyal Haklar Konseyi'ne “bütün dünya milletlerini birbirine bağlamak amacıyla” Cenevre Beyannamesi'nin canlandırılması talebi iletilmiştir. “*Bütün milletlere mensup erkek ve kadınların insanlığın yapısındaki en mükemmel şeyleri çocuğa vermesi gerektiği düşüncesi ile*”, 1948 yılında II. Çocuk Hakları Bildirisi yayınlanmıştır. Bu Bildiride:

1. Çocuk ırk, milliyet ve din gibi hiçbir fark ve ayırım gözetilmeden tüm insan haklarına sahip olmalıdır.
2. Çocuğa, aile bütünlüğüne saygı göstermek suretiyle yardım edilmelidir.
3. Çocuğun, toplumsal güvenliğe, tıbbi hizmetlere ve sağlık bakımına hakkı vardır.
4. Bedensel, zihinsel ve toplumsal yönden özürli olan çocuğa eğitim verilmelidir.
5. Tüm çocuklar, eğitim ve gelişme yönünden eşit haklara, olanaklara sahip olmalıdır.
6. Çocuk her türlü ihmal, zulüm ve özellikle erken yaşta işe alınması ile ilgili sömürüye karşı korunmalıdır.
7. Her çocuğun sevgi şefkate gereksinimi vardır. Dernek ve yönetsel kuruluşlar, kimsesiz ve muhtaç çocuklara özel ilgi göstermekle yükümlüdür.

Dublin’de 1950 yılında toplanmış olan Parlamentolar Birliği de çocuk hakları üzerinde kararlar almıştır. Türkiye de bu kararları alan ülkeler arasındadır. Bu kararlarda genel olarak çocuğun korunması, medeniyetin ve uluslararası ahlakın esası olarak görülmüş, milletvekilleri her fırsatta Millet Meclisi içinde ve dışında çocukların bedensel, düşünsel ve töresel korunmasını sağlayacak tedbirleri almaya ve bu çalışmalara katılmaya çağırılmıştır. Ayrıca milletvekillerinden, kendi memleketlerinde çocukları koruma kanunları yoksa bu tür kanunlar koymaları, kanunlar varsa bunların uygulanması istenmiştir (UNESCO, 1969).

2.5.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

II. Dünya Savaşının sona ermesiyle kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, savaşta çocukların çok ağır şekilde felakete maruz kaldıklarını belirtmiş ve bunun önlenmesi amacıyla 20 Kasım 1959 tarihinde BM Genel Kurulu’nda “*Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi*”ni kabul etmiştir (Müftü, 2001:124). Bu Bildirge 10 maddeden oluşmaktadır ve Bildirge’nin hiçbir bağlayıcılığı ve yaptırımı bulunmamaktadır. Ancak Birleşmiş Milletlere üye devletler Bildirgeye taraf olduklarını bildirmiştir (Akyüz, 1980:342).

Bu Bildirge, 1959 yılında Birleşmiş Milletler tarafından benimsenerek "*İnsanlık çocuklara kendisi için en iyi olanı vermelidir*" ilkesinden hareketle on ilke geliştirilmiştir. Bildirgede yer alan ilkeler, özel ve kamusal nitelikli girişimler açısından kılavuz görevi görmüştür. Bu bildirgelerde yer alan ilkeler, üye ülkelerin iç hukuklarınca da benimsenmiştir.

Uluslararası toplum yine de çocuk refahıyla ilgili konularda bu Bildirge'yi yol gösterici olarak kabul etmiş ve yıllarca göz önünde tutmuştur (Müftü, 2001:124). Çocukların haklarının korunması, onların ihmal ve istismardan uzak tutulmalarının sağlanması için sadece bir iyi niyet ifadesinden öteye gidememiş olan bu Bildirge, her şeyden önce tüm dünya çocuklarının Bildirge ile ortaya konan haklardan yararlanma hakkına sahip olduğunu vurgulamaktadır (Doğan, 2000: 182). Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ile uyum içinde olduğu görülen Bildirge şu maddelerden oluşmaktadır:

1. Bütün çocuklar istisnasız ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka görüş, milli ve sosyal köken, mülkiyet, doğum nedeniyle ayırım yapılmadan bildirge ile ortaya konulan haklara sahiptir.
2. Çocuk özel bir korumadan yararlanabilmeli; onun özgürlük ve haysiyet içinde sağlıklı ve normal şekilde bedeni, fikri, ahlaki, ruhi ve toplumsal yönden gelişmesini sağlayacak imkân ve kolaylıklar yasalar ve diğer araçlarla temin edilmelidir. Bu amaçlarla hazırlanan yasalarda çocuğun çıkarları göz önünde bulundurulmalıdır.
3. Çocuk doğduğu andan itibaren bir ad ve tabiiyet sahibi olma hakkına sahiptir.
4. Çocuk sosyal güvenlikten yararlanır. Sağlıklı bir biçimde büyüme ve gelişme hakkına sahiptir; bu amaçla hem kendisine hem de annesine doğum öncesi ve sonrası bakımı da dâhil olmak üzere özel bakım ve koruma sağlanır. Çocuk yeterli beslenme, barınma, eğlenme ve tıbbi bakım hakkına sahiptir.
5. Bedeni, fikri ve sosyal hastalıktan muzdarip çocuk özel durumunun gerektirdiği özel tedavi, eğitim ve özen görmelidir.

6. Kişiliğinin tam olarak ve uyumlu bir biçimde gelişebilmesi için çocuğun sevgiye ve anlayışa ihtiyacı vardır. Ailesi ve yeterli maddi desteği bulunmayan çocuklara özel bakım sağlama, toplumun ve kamu otoritelerinin görevidir.
7. Çocuk en azından ilk aşamalarda parasız ve zorunlu olmak kaydıyla eğitim hakkına sahiptir. Kendisine genel kültürünü ilerletecek ve fırsat eşitliği temelinde yeteneklerini, bireysel karar verme kapasitesini, ahlaki ve toplumsal sorumluluğunu geliştirecek ve böylece toplumun yararlı bir üyesi haline gelmesini sağlayacak bir eğitim verilecektir.
8. Çocuk her türlü durumda ilk himaye ve yardım gören olmalıdır.
9. Çocuk ihmalin, zulmün ve istismarın her çeşidine karşı korunmalıdır. Çocuk hiçbir şekilde ticaretin konusu olmamalı, asgari bir yaştan önce çalıştırılmamalı ve sağlığına veya eğitimine veya bedeni, fikri, ahlaki gelişimine engel teşkil edecek bir meslek veya işte çalıştırmaya zorlanmamalı veya çalıştırılmasına izin verilememelidir.
10. Çocuk ırkî, dini veya başka ayrıcalıkların gerektirdiği muameleye karşı korunmalı, enerjisini ve yeteneklerini hemcinslerinin hizmetine adayabilmesi için anlayış, sabır, evrensel barış, dostluk, evrensel kardeşlik ruhu ve düşüncesi içinde yetiştirilmelidir.

2.5.6. Türk Çocuk Hakları Bildirisi

14 Şubat 1962 günü 7. Milli Eğitim Şurası'nda, 8 Mayıs 1962 günü 2. Sosyal Hizmetler Konferansı'nda, 30 Temmuz 1962 günü Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Konfederasyonları Kurultayı'nda, 26 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulu'nda kabul edilmiş bulunan Türk Çocuk Hakları Bildirisi, Anayasa'nın 10,14, 35, 41, 43, 45, 48, 49 ve 50. maddelerinin açık ve kesin hükümleri ile 1923 Cenevre, 1948 Çocuk Esirgeme Kurumları Birliği ve 20 Ekim 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirilerinin ışığı altında Türk çocuğunun hakları aşağıdaki maddelerde saptanmış ve memleket kamu oyuna sunulması kararlaştırılmıştır (İnan, 1979:103).

Bildirgede yer alan kaynaklar arasında 1961 Anayasası'nın başta belirtilmiş maddeleri şöyledir:

- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir (m.10).
- Herkes, yaşama maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahiptir (m.14).
- Aile Türk toplumunun temelidir (m.35).
- Kimse, yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmaz (m.43).
- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdukmak Devletin ödevlerindedir (m.48).
- Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir (m.49).
- Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir (m.50).

Bu bildiride kabul edilen maddeler ise şu şekildedir (İnan, 1979:103):

1. İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmî, özel, her kurum, her yetişkin yurttaş bu çocuk hakkını tanımak, elindeki olanaklarla onu gerçekleştirmek yükümlüdür. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılması en başta ve en önce gelir.
2. On altı yaşından önce hiçbir çocuk resmî öğreniminden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz. Hiçbir suretle istismar edilemez.
3. Her ana-baba kendi çocuğunun iyi bakımını, bilgili, becerikli ve iyi ahlâklı yetişmesini; 7-16 yaşları arasında orta dereceli öğrenime devam etmiyorsa teknik ve tarımsal bilgi ve becerileri kazandıran işliklere, derslere ve kurslara devam edip, çalışıp olgunlaşmasını, zamanını değerlendirmesini sağlamakla görevlidir. Ana-babanın yetmediği

hallerde bu ödev, çocuğun birinci derecede yakın akrabasına ve ilgili devlet kurumlarına düşer.

4. İlköğretimden sonra orta dereceli okullara veya meslek okullarına, işliklere, sanatlara devam edemeyen çocuklar için teknik veya tarımsal bilgi ve beceri veren işliklerin, pratik derslerin ve kursların açılması, gerekli eşya, araç ve gereçlerin zamanında sağlanması ve çocukların bunlardan yeteri kadar faydalanmalarının temini idare amirlerinin, belediye başkanlarının, muhtarların ve millî eğitim idarelerinin ödevidir.
5. Arızalı ve intibaksız çocukların tedavileri, sıkıntı içindeki çocukların kurtarılmaları, bunların durumlarına uygun bir meslek için kendi hayatlarını kazanacak derecede başarılı ve kudretli yetiştirilmeleri ve durumlarına uygun işlere yerleştirilmeleri ana-baba ile beraber devletin, bu amaçla kurulmuş kurumların ödevidir. Bu kurumlar tez elden, yeteri kadar artırılmalıdır. Üstün kabiliyetli çocuklar devletçe ve ailelerinin de yardımı ile geniş yetişme vasıta ve imkânlarına kavuşturulurlar.
6. Mevzuatta bulunan, çocukla ve onun korunmasıyla ilgili kanunlar ve maddeler, ilgili daire, kurum ve makamlarca tez elden önemle uygulanmalı, izlenmeli ve tamamlayıcı kanunlar tez elden hazırlanmalıdır (Akyüz,1994:15).

Anayasanın hükümlerinden ve o tarihe kadar çıkarılmış bildirgelerden esinlenerek hazırlanmış bulunan Türk Çocuk Hakları Bildirisi, tüm anne ve babalar ile özel ve resmi kurumlara, uyulması gereken temel ilkeler doğrultusunda baskıyı öngören bir belgedir. Önceki bildirgelere göre farklılığı, ayrıntılar ve Türk çocuklarına özgü konular oluşturmasıdır (Ballar, 1997: 56).

2.5.7. Diğer Çalışmalar

Çocuk hakları ile ilgili çocukları farklı alanlarda koruyacak ve çocukları kapsayan özel çalışmalar ve sözleşmeler de yapılmıştır. Bunlar;

1. Kadın ve Çocuk Ticaretinin Kaldırılmasına Dair 30 Eylül 1921 Tarihli Beyanname.

2. Deniz işlerinde çalıştırılacak çocukların asgari yas haddini tespit hakkında 58 sayılı ve 24 Ekim 1936 tarihli sözleşme.
3. Çocukların ve gençlerin sanayide ise elverişlilikleri yönünden sağlık muayenesine tabi tutulmaları hakkında 77 sayılı 9 Ekim 1946 tarihli sözleşme.
4. Çocuklara karşı nafaka yükümlülüğüne uygulanacak kanuna dair 24 Ekim 1956 tarihli sözleşme.
5. Çocuklara karşı nafaka mükellefiyetini uygulayacak kanuna dair yetkinliklerin genişletilmesi hakkında 15 Nisan 1958 tarihli sözleşme.
6. Evlilik dışı çocukların tanınmalarını kabule yetkili makamların yetkilerinin, genişletilmesi hakkında 14 Eylül 1961 tarihli sözleşme.
7. Küçüklerin korunması konusunda makamların yetkisine ve uygulanacak kanunlara dair 5 Ekim 1961 tarihli sözleşme.
8. Evlilik dışı çocukların ana bakımından nesebinin tesisine dair 12 Eylül 1962 tarihli sözleşme.
9. Evlat edinme konusunda makamların yetkisi uygulanacak hukuk ve kararların tanınması hakkında 15 Kasım 1965 tarihli sözleşme.
10. Çocukların evlat edinmesine dair 24 Nisan 1967 tarihli Avrupa Sözleşmesi.
11. Küçüklerin vatana iadelerine dair 28 Mayıs 1970 tarihli Avrupa Sözleşmesi.
12. Evlenme ile nesebin düzeltilmesi hakkında 10 Eylül 1970 tarihli sözleşme.
13. Nafaka yükümlülüğüne uygulanacak kanunlara dair 2 Ekim 1976 tarihli sözleşme.
14. Nafaka yükümlülüğü konusunda kararların tanınmasına dair ve uygulamasına ilişkin 2 Ekim 1973 tarihli sözleşme.
15. Evlilik dışında doğan çocukların hukuki durumuna dair 15 Ekim 1975 tarihli Avrupa Sözleşmesi.

16. Çocukların bakım ve gözetim yükümüne ilişkin kararların tanınması ve uygulaması ile çocuklara karşı bakım ve gözetim yükümlülüğü düzenlenmesi konusunda 20 Mayıs 1980 tarihli sözleşmesi.
17. Evlilik dışında doğan çocukların tanınmasına dair 5 Eylül 1980 tarihli sözleşme.
18. Uluslararası unsurlu çocuk kaçırma olaylarının özel hukukuna ilişkin ve göçleri hakkında 25 Ekim 1980 tarihli sözleşme.
19. 20 Kasım 1989 tarihli birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (Polat, 1997: 32-39).

2.6. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Çocuk Hakları Sözleşmesi, daha önceki yaklaşımların aksine, tek tek her çocuğun içinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi durumuna gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına sahip olması fikrine dayanır (UNICEF, 1998: 51). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; insan hakları ilke ve standartlarının çocuklar açısından geliştirildiği bir sözleşmedir. Sözleşme; çocukların insan hakları yasasıdır. Çocukların ve gençlerin her yönden nitelikli ve bilinçli insanlar olarak yetiştirilmesine, toplumun ve insanlığın mutluluğu ve geleceğini korunmasına dönük bir yatırımdır (Cılga, 2001: 17).

Çocuk doğanın bir armağanıdır ve insanlık çocuğa büyüme, gelişme, sevgi görme, saygı görme, kabul görme, eğitiminin ve gelişiminin desteklenmesi yolunda hak ettiklerini vermekle yükümlüdür. Toplumların geleceğini çocuklarının nitelikli bir eğitim almaları için yapılan yatırımları belirler. Bir toplumun kendi çocuklarına yaklaşımı sadece o toplumun koruma ve şefkat duygularını yansıtmakla kalmaz, bu yaklaşım aynı zamanda o toplumdaki hak ve hukuk anlayışını ve genç kuşakların geleceğe nasıl hazırlandığını da gösterir. İnsan hakları ve demokratik değerlere gerçekten bağlı olan bir toplum çocuklarına özgürlük tanır. Onların geleceğin kaliteli yetişkinleri olabilmelerinin koşullarını yaratır. Yeniliğin, dönüşümün ardından koşabilen, hayal gücü geniş, meraklı, araştıran, keşfedici, yaratıcı

çocukların yetiştiği bir geleceğe ulaşmak ve özellikle güç koşullarda yaşayan çocuklar konusundaki toplumsal duyarlılığın artırılması büyük önem taşımaktadır.

Sözleşme; çocukların yeteneklerini özgürce geliştirebilecekleri olanakları ve sağlanması gereken ortamı tanımlamaktadır. Çocukların yetiştirilmesinde toplumun, devletin ve ailenin sorumlulukları yeni ilke ve standartlarla açıklanmıştır. Çocukların birey olarak içinde yaşadıkları kendine özgü somut koşulların geliştirilmesi, sorumluluk sahibi, bilinçli ve her yönden nitelikli vatandaşlar olarak yetiştirilmesi kamusal bir alandır. Kamusal alan içinde yer alan güçlerin sorumlulukları ve ödevleri ilkeli ve standartlı olarak belirlenmiştir. Kamusal sorumlulukların ve ödevlerin belirlenmesi ve yaptırıma bağlanması sözleşmenin getirdiği bir yenilenme çizgisidir (Cılga, 1999:506).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; insan hakları hukukunun ayrılmaz bir parçasıdır. Sözleşme çocuklar için ortak kabullerdir. Çocuklar için ortak iyinin elde edilmesi bu belgede öneri biçiminde yer alır. Ancak çocuk hakları, çocuk merkezli hakların bilgisini davranışa dönüştüremedikçe var olamaz. Çocuk Hakları, gerçek hayat bilgisine ancak eğitimle dönüşebilir.

Modern hukukta çocuğun bireysel varlığının kabulü ve buna bağlı olarak çocuk haklarının tanınması, korunması ve uygulanması önem kazanmıştır. Nitekim 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oybirliğiyle kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi, katılımı en çok katılımlı sözleşme niteliğindedir. 1998 yılı itibarıyla 191 ülke tarafından onaylanmıştır. Türkiye, ilk imzalayan devletler arasında olmakla birlikte sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihi 27.01.1995'tir. Anayasanın 90. maddesine göre de kanun niteliğini kazanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'de çocuklara geniş haklar tanınmış, çocuğun yararı ilkesi temel ilke olarak kabul edilmiştir (Seliçi, 2001). Tarihsel süreç içerisinde çocukların haklarını koruyan en önemli uluslararası belge Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir.

İşte Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, bir yandan çocukluk döneminde çocuğa hem çocuk hem de birey olarak haklar tanıyan, öte yandan da geleceğin hür düşünceli, açık fikirli, yaratıcı, insanlığın gelişmesine katkıda bulunabilecek insanların yetiştirilmesini amaçlayan bir düzenlemedir (Moroglu, 2003:38).

2.6.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Hazırlanması

Bu Sözleşme, 1924 tarihli "Çocuk Hakları Cenevre Beyannamesi" ile başlayan dönemin son aşamasını oluşturmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, 1924 tarihli bu Beyanname metni, 1948 yılında gözden geçirilmiş, genişletilmiş ve böylece yeni oluşturulan metin BM Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1959 tarihinde oybirliği ile kabul ettiği on maddelik "Çocuk Hakları Beyannamesi"nin temelini meydana getirmiştir. *Beyannameler hükümetler tarafından kabul edilen, ancak kuralların uygulanması halinde yaptırımı bulunmayan, ilan edilmiş genel ilkelerdir. Buna karşılık sözleşmeler kendisine taraf olan devletleri bağlayıcı nitelikte "yasal" metinlerdir.* Bu nedenle bu sözleşmeye dek bağlayıcı yaptırımlar içeren ve çocukların evrensel gereksinimlerini bir bütün olarak ele alan uluslararası bir belge yoktu (Polat, 1997: 39).

Gerçekte bugüne kadar her biri belli hususlarda çocukların korunmasını ele alan birçok uluslararası sözleşme imzalanmıştır. Bağlayıcı nitelikte olan fakat aynı zamanda düzenlediği haklar bakımından tutarsızlık içeren sözleşmeler, çocukların evrensel ihtiyaçlarını bir bütün olarak göz önüne almamıştır.

Uluslararası Çocuk Yılı (1979) öncesinde, Polonya otoriteleri bir Çocuk Hakları Sözleşmesi hazırlanması için öneride bulunmuşlardır. Çocuk haklarının tutarlı ve bağlayıcı bir yasalar bütününe dayandırılmasını istemişlerdir. Bu girişim çocuklar için insan hakları standartlarının daha açık seçik ve uyumlu bir biçimde tanımlanması ve mevcut yasa maddelerinde bulunan birçok boşluğun doldurulması ve bu derinlemesine yeniden gözden geçirmesi için olanak sağlamıştır (Ayzög, 2008:35). Polonya otoriteleri bir Çocuk Hakları Sözleşmesinin kabul edilmesini önerdikleri zaman, bunu Uluslararası Çocuk Yılı'nın (1979) anısını ebedileştirecek bir sembol olarak düşünmüşler ve BM Genel Kurulundan, 1979 yılı içinde böyle bir sözleşme kabul edilmesini istemişlerdir. Ancak ilk başta önerilen metnin baştan sona yeniden formüle edilmesi gerekmiş ve bu görevi yerine getirmek için bir Çalışma Grubu kurulmuştur (Tiryakioğlu, 1991:50-51).

Bu çalışma grubu, 1979 Çocuk Hakları Yılı'nın onuncu ve 1989 Birleşmiş Milletlerce Çocuk Hakları Bildirisinin kabulününün 30. yıldönümünde "*Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*" tasarısını hazırlamıştır. Yapılan çalışmaların ardından

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Sözleşme metnini, Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 30. Yıldönümü olan 20 Kasım 1989 tarihinde kabul ederek, 26 Ocak 1990'da imzaya açmış ve imzaya açılışının ilk gününde 61 devlet tarafından imzalanmıştır (Akyüz, 2000: 18). Bugün ise Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Amerika Birleşik Devletleri ve Somali dışında 191 ülke tarafından onaylanmıştır (UNICEF, 2001:82).

2.6.2. Sözleşmenin Amacı: Çocukların korunması için evrensel ilkeler belirlemek, onları her türlü ihmal, istismar ve kötü muamelelere karşı korumaktır. Bunun yanında Sözleşme, çocukların potansiyellerinin ve yeteneklerinin gelişmesini sağlayacak programlar için bir çerçeve oluşturmak amacını da gütmektedir (Onur, 1994:65).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, bir yandan çocukluk döneminde çocuğa hem çocuk hem de birey olarak haklar tanıyan, öte yandan da geleceğin hür düşünceli, açık fikirli, yaratıcı, insanlığın gelişimine katkıda bulunabilecek insanlar yetiştirilmesini amaçlayan bir düzenlemedir (Moroğlu,2003:38).

Sözleşme, çocukların korunması için evrensel olarak kabul edilen standartlar belirlenmekte ve çocukların durumunu amaçlayan programlar için çok değerli bir çerçeve oluşturmaktadır. Hayat, sağlık ve eğitim alanında gözetilecek standartları belirlemenin yanı sıra bu sözleşme; evde ya da iş yerinde savaş sırasında ya da çatışma döneminde fiziksel, duygusal ve cinsel nitelikte olanlarda dâhil olmak üzere şiddet ve istismara karşı çocuklara açık bir koruma getirmeyi amaçlamaktadır (Çetinkaya, 1998: 20).

Bu açıdan bakıldığında sözleşme, çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları derleyip tek bir hukuki metinde toplayan ve bağlayıcı olan ilk belge olma özelliğini taşımaktadır.

Çocukların *Magna Carta*'sı olarak nitelendirilen bu sözleşme; çocuk haklarını bütün yönleriyle medeni, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel olarak birlikte kapsayan, bir haktan yararlanılmasının diğer haklardan soyutlanamayacağını kabul ederek çocuğun kendi düşünsel, ahlaki ve manevi niteliklerini geliştirmek için gereksinim duyduğu özgürlük, sağlıklı ve güvenli bir

çevreyi, tıbbi bakım olanaklarını, yiyecek, giyecek ve barınak anlamında asgari standartları öngörmeyi amaçlamaktadır (Müftü, 2001: 125).

2.6.2. Sözleşmenin Yapısı

Sözleşme bir başlangıçla üç bölümden oluşmaktadır. Başlangıç bölümünde, sözleşmenin ele aldığı soruna ilişkin temel ilkeler tespit edilmiştir. Birinci bölüm, usulüne uygun olarak sözleşmeyi onaylayan devletlerin görevlerini düzenleyen esasa ilişkin kurallardan oluşmaktadır. İkinci ve üçüncü bölümlerde ise, sözleşmeye uyulmasının nasıl sağlanıp denetleneceğini tanımlayan ve hangi koşullar altında yürürlüğe gireceğini belirleyen uygulama maddeleri bulunmaktadır.

Sözleşmenin başlangıç kısmı ele alındığında, sözleşmenin dayandığı esaslar şu şekilde tespit edilmektedir:

1. Dünyada özgürlük, barış ve adaletin temeli olan, bütün insanların doğuştan insan haysiyetine sahip olmaları ile eşitliğin ve hakların devredilmez niteliği.
2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesinin herkesin hak ve özgürlüklerden, özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil ve din, siyasi ya da öteki inançlarla toplumsal ya da ulusal kökenler, zenginlik veya doğuştan ya da başka bir durumdan kaynaklanan ayrımlar dâhil hiç bir ayırım gözetmeksizin yararlanacağına” dair temel ilkesi.
3. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin bütün çocukların özel bakım ve yardıma hakkı olduğuna” dair ilkesi.
4. Çocukların büyümeleri ve esenlikleri için doğal ortam olan ailenin, toplum içindeki işlerini tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli yardım ve koruma görmesinin zorunlu olduğu gerçeği.
5. Çocuğun kişiliğinin uyumlu bir biçimde gelişmesi için bir aile ortamında, mutluluk, sevgi ve anlayış havası içinde büyümesi ihtiyacı.

6. Çocuğun toplum içinde kişiliğine özgü bir yaşam sürebilmesi için hazırlanması, barış, saygınlık, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma düşüncesi içinde yetiştirilmesi düşüncesi.
7. Çocuğa özel bir koruma sağlanması gereksinimini belirten, 1959 tarihinde kabul edilmiş olan çocuk hakları beyannamesi ile diğer uluslararası belgelerde yer alan ilkeler (Polat, 1997: 40-41).

2.6.3. Sözleşmenin Dayandığı Esaslar

Sözleşmenin başlangıç kısmı bir bütün olarak ele alındığında, Sözleşmenin dayandığı esaslar şu şekilde tespit edilmektedir:

- Dünyada özgürlük barış ve adaletin temeli olan, bütün insanların doğuştan insan haysiyetine sahip olmaları ile eşitliğin ve hakların devredilmez niteliği.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesinin "herkesin hak ve özgürlüklerden, özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil ve din, siyasî ya da öteki inançlarla, toplumsal ya da ulusal kökenler, zenginlik veya doğuştan ya da başka bir durumdan kaynaklanan ayrımlar dâhil hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanacağına" dair temel ilkesi.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin "bütün çocukların özel bakım ve yardıma hakkı olduğuna" ilişkin ilkesi.
- Çocukların büyümeleri ve esenlikleri için doğal ortam olan ailenin, toplum içindeki işlevini tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli yardım ve koruma görmesinin zorunlu olduğu gerçeği.
- Çocuğun, kişiliğinin uyumlu bir biçimde gelişmesi için bir aile ortamında mutluluk, sevgi ve anlayış havası içinde büyümesi ihtiyacı.
- Çocuğun toplum içinde kişiliğine özgü bir yaşam sürebilmesi için hazırlanması, barış, saygınlık, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma düşüncesi içinde yetiştirilmesi düşüncesi.

- Çocuğa özel bir koruma sağlanması ihtiyacını belirten 1959 tarihinde kabul edilmiş olan Çocuk Hakları Beyannamesi ile diğer uluslararası belgelerde yer alan ilkeler (Tiryakioğlu, 1991: 52-53).

BM Çocuk Hakları Komitesi, temel esasların uygulanmasının bütçe kaynaklarının yeterliliğine bağlı kılınmayacağını vurgulamaktadır. Dolayısıyla taraf devletler, temel ilkeler doğrultusunda düzenlemeler yapma ve yürürlükteki yasaları bu ilkelere uyumlu hale getirme yükümlülüğünü üstlenmiştir.

2.6.4. Sözleşme'nin Hukusal Niteliği

Sözleşme, uluslararası hukuk açısından çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları düzenleyen ve bağlayıcı güce sahip hukusal bir metindir. İç hukuk açısından ise Sözleşme, 1982 Anayasası'na göre kanun hükmündedir. Türkiye, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30 maddelerine çekince koyarak, bu madde hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhunu yorumlama hakkını saklı tutmuştur (Tiryakioğlu, 1991: 55). Bu maddeler kısaca şöyledir;

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşığıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin, Anayasa dışındaki kanunlar açısından değerlendirilmesi ise şöyle yapılabilir:

- Sözleşme'nin imza ve onayından önce, iç hukuktaki kanunlarda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin getirdiği bir hükmü düzenleyen (örneğin çocukların dernek kurma hakkında olduğu gibi) bir kural yoksa Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilgili kuralı iç hukukta uygulanır.
- Sözleşme'nin imza ve onayından önce, iç hukuktaki kanunlarda Sözleşme'nin düzenlediği kurala aykırı bir kural varsa, iç hukuktaki kuralın yerine Sözleşme'nin ilgili hükmü uygulanır.

- Sözleşme'nin onayından sonra, iç hukukta Sözleşme'ye aykırı yeni bir kural getirilirse, bu yeni kuralın, Sözleşme'nin kendisine aykırı hükmünü yürürlükten kaldırmış olacağı belirtilmektedir. Devletin, Sözleşme'ye aykırı bir iç hukuk kuralını sonradan düzenlemesi, Uluslararası Sözleşmeyi fesih etmek niyetinde olduğunu göstermiş sayılmaktadır (Akyüz, 2000:20).

Sözleşme'de yer alan bazı haklar, çocuklara tanınan diğer bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen görevlerin yerine getirilmesinde göz önünde bulundurulacak temel ilkeler niteliğindedir.

- **Ayrımcılığın Önlenmesi (Madde 2):** I. Taraf devletler, bu Sözleşme'de yazılı olan hakları, kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

II. Taraf devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayrıma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm önlemleri alırlar (Hodgkin ve Newell, 1998: 598).

- **Çocuğun Yüksek Yararı (Madde 3):** I. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

II. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

III. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili

makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler (Akyüz, 2000: 22).

Çocuklara birinci öncelik ilkesinin temeli, insanın zihinsel ve bedensel gelişiminin önemli bir bölümünün yaşamın ilk yıllarında gerçekleşmiş olmasıdır. Çocuğun zihinsel ve bedensel gelişiminin normal bir seyir izleyebilmesi ve genetik potansiyelinin tam olarak gerçekleşebilmesi açısından bu yıllar çok önemlidir. Eğer bu gelişme sürecindeki çeşitli aşamalar uygun zamanda tamamlanmazsa, büyüme ve gelişme süreci üzerinde kalıcı zararlar ortaya çıkabilir. Birinci öncelik ilkesi bu fizyolojik gerçeğe dayanmaktadır (Akyüz, 2000: 24).

- **Çocuğun Yaşama ve Gelişme Hakkı (Madde 6):** I. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler. II. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Devlet, çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür. Yaşama hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi hakkıdır. Çocuk, bulunduğu ortam içinde insan olarak varlığını, her türlü ihmal ve istismardan korumak, sağlıklı bir çevrede yaşamak, eğitim görmek, bilim ve sanat konularında kendi isteği doğrultusunda çalışmak, ruhsal gereksinimlerini gidermek gibi çeşitli biçimlerde geliştirebilir (Hodgkin ve Newell, 1998: 598).

- **Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması (Madde 12)**

I. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

II. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır “Çocukların

Haklarının Uygulanmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi" de çocukla ilgili karar vermek durumunda olan adli ya da yönetsel makamların, çocuğun görüşünün alınmasını, çocuğa görüşünü ifade etme olanağı sağlanmasını ve bu görüşlere gerekli ağırlığın verilmesini öngörmektedir (m.6). Çocukların görüşlerinin alınması ve kararlara katılması, gerek aile gerek toplum bakımından çok önemlidir. Karar alma durumunda olanlar, çocuğun katılım hakkını red ettikleri takdirde, yaşamsal önemdeki bilgi ve görüşlerden yoksun kalabilirler. Çocuğun belirttiği düşünce ve görüş bazılarını rahatsız etse de, kuşkusuz dikkate alınması gereken yeni bir boyut oluşturur (Akyüz, 2000: 24).

2.7. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocuklara Tanıdığı Haklar

Sözleşme'de yer alan çocuk hakları; yaşamsal haklar, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma hakları olmak üzere dört grupta incelenebilir. Aşağıda bu kapsamda çocukların sahip oldukları haklardan bazıları daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

2.7.1. Yaşama Hakları

Devletler, çocuk haklarını ayırım gözetmeksizin uygulayarak; ayrıca çocuğun her türlü ayrımcılık ve yaptırıma karşı etkin bir koruma sağlamak için her türlü önlemi alırlar (m.2).

Sözleşme'nin 8. maddesi, çocukların kimlik haklarıyla bu hakların korunmasına ve gerekli durumlarda Devlet tarafından yeniden oluşturulmasına ilişkindir. Bu madde, Sözleşme'nin taslağını hazırlayan Çalışma Grubu'nda Arjantinli bir delege tarafından önerilmiştir. O dönemde Arjantin, çocukların ve bebeklerin ortadan kaybolmaları gibi bir sorunla karşı karşıya idi. Bu önerinin gerekçesi de, çocuğun kimlik hakkının ihlal edildiği durumlarda Devlet'in hızla duruma müdahale etmesini sağlamaktı (Hodgkin ve Newell, 1998: 111).

Sözleşme'nin 8. Maddesine göre, taraf devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dâhil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt eder.

Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde taraf devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar. Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir. Hiçbir çocuk yasa dışı veya keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Eğer çocuk herhangi bir ihmal, sömürü ya da eziyet ve işkence sonucunda mağdur duruma düşmüşse devlet, bu çocuğun bedensel ve ruhsal durumunu yeniden kazanması ve toplum içinde yer edinmesini sağlamak için gerekli her önlemi alır (m.37).

2.7.2. Gelişme Hakları

Çocukların sağlıklı bir biçimde yaşama hakları Sözleşme'nin 24. maddesinde güvence altına alınmıştır. Bu maddede, taraf devletler, çocukların mali nedenlerle sağlık hizmetlerinden yoksun bırakılmaması için gereken her türlü çabayı sarf etmekle yükümlü kılınmışlardır. Sözleşme'ye göre taraf devletler, bebek ve çocuk ölüm oranının düşürülmesine, bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın sağlanmasına, temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem vereceklerdir. Sözleşme'ye göre, her çocuk, bedensel, zihinsel, ruhsal, toplumsal ve ahlaki gelişmesini sağlayacak yeterli yaşam standardına ulaşma hakkına sahiptir. Bunun sağlanması sorumluluğu önce ana-babasına ve onun bakımını üstlenen kişilere düşer. Devlet, bu kişilere yardımcı olmak amacıyla gerekli her türlü önlemi almak ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, barınma ve giyim konularında mali yardım ve destek programı uygulamak zorundadır (m. 26).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 28. ve 29. maddeleri çocukların eğitim hakkı ile ilgilidir. Sözleşme'nin 28.maddesine göre, taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde gerçekleştirilmesini sağlarlar. Devletin görevi, ilköğretimin zorunlu ve parasız olmasını sağlamak, her çocuğun yararlanabileceği değişik ortaöğrenim kanallarını teşvik etmek ve yeteneklerine göre çocuğun haklarına ve saygınlığına uygun

olmalıdır. Sözleşme'nin 28. maddesi, eğitim hakkının “fırsat eşitliği” temelinde gerçekleşmesi gerektiğini vurgulayarak, çok sayıda çocuğun eğitime erişimde ayrımcılığa maruz kaldığına (özellikle kırsal alanlardaki çocuklar, kız çocukları ve özürlü çocuklar) işaret etmektedir (Hodgkin ve Newell, 1998: 369).

28. maddede taraf devletler çocuğun eğitim hakkını kabul ederken, 29. maddede eğitimin hedefleri konusu ele alınmıştır. Bu maddeye göre, taraf devletler, çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:

- Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi,
- İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygısının geliştirilmesi,
- Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, diline ve değerlerine, ayrıca başkalarının kültür ve değerlerine saygısının geliştirilmesi,
- Doğal çevreye saygısının geliştirilmesidir.

2.7.3. Korunma Hakları

Çocuğun aile dışında korunması ile ilgili açıklamalar Sözleşme'nin 20. ve 21. maddelerinde yer almaktadır. Sözleşme'nin 20. maddesi, taraf devletlere, aile ortamından yoksun çocuklara, özel koruma sağlama, böyleleri için alternatif aile ya da kurum bakımı olanakları yaratma yükümlülüğü getirmektedir. Bu yoksunluk, ölüm, terk ya da yerinden ayrılma gibi nedenlere bağlı olabileceği gibi, Devlet'in aileden ayırmanın çocuğun yararına olacağına karar vermesi sonucunda da ortaya çıkabilir.

Sözleşme'nin 21. maddesi, çocuğun evlat edinme yoluyla korunmasını düzenlemiştir. Bu maddeye göre, evlat edinme sistemini kabul eden veya buna izin veren taraf devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul ederek, belirlenmiş olan ilkelere uygun bir şekilde bunu gerçekleştirirler.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 22., 23., 30.ve 38. maddelerinde özel durumdaki çocukların korunması ile ilgili hükümler vardır. Bu maddelerde, sığınmacı çocuklar, özürlü çocuklar, azınlık çocukları, silahlı çatışmalarda çocuklar ve çocuk askerlerin korunmasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Sözleşme'nin 22. maddesine göre, taraf devletler, mülteci çocukların, bu

Sözleşme'nin getirdiği haklardan ve çocuğa tanınan korumadan yararlanması için gerekli her türlü önlemi alacaklardır. Hiçbir yakını olmayan, kimsesiz duruma düşen mülteci çocuk, aile ortamından yoksun bir çocuğun sahip olduğu korumaya kavuşturulacaktır. Sözleşme'nin 23. maddesine göre, özürlü çocukların özel bakım gereksinimleri doğrultusunda korunması ve toplumsal uyumlarının sağlanması için taraf devletler her türlü önlemi alacak ve gerekli yardımı sağlayacaklardır.

Sözleşme'nin 30. maddesinde ise, “soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık toplumunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma haklarından yoksun bırakılmaz”, denilmektedir. Sözleşme'nin 30. maddesi, insan hakları çerçevesinde kaldıkları sürece kültürel çeşitlilikleri kabul etmektedir. Sözleşme'nin 38. maddesi silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların korunması ile ilgilidir. Çocuk Hakları Komitesi, silahlı çatışmanın çocuklar üzerindeki etkisinin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin bütün maddeleri çerçevesinde ele alınmasını vurgular. Buna göre, devletler, silahlı çatışma sırasında yargılama çevrelerindeki bütün çocukların haklarını hayata geçirmek için önlemler almak durumundadırlar (Hodgkin ve Newell, 1998: 407).

2.7.4. Katılım Hakları

Çocuğun ailede ve toplumda bir birey olarak yer almasını sağlayan haklardır. Bunlar, çocuğun ailede ve toplumda görüşlerini açıklama ve kendisini ilgilendiren konularda kararlara katılma, dernek kurma ve barış içinde toplanma haklarıdır (Akyüz, 2000: 5).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanması ve diğer bütün maddelerin yorumlanmasında temel önem taşıyan ilkelere biri, belirli bir görüş oluşturma yeteneğine sahip her çocuğun, kendini ilgilendiren bütün konularda görüşlerini serbestçe ifade edebilmesi, bu görüşlere yaşı ve olgunluk derecesi göz önüne alınarak gereken önemin verilmesidir (m.12).

Sözleşme'yi Birleşmiş Milletler üye olan bütün ülkeler onaylamış olmasına rağmen katılım ilkesi ile ilgili olarak hâlâ uyuşmazlıklar söz konusu olmaktadır. Bu durum genel olarak tarihsel süreç içerisindeki çocuğa olan bakış açısından

kaynaklanmaktadır. Eleştirmenler, çocukların mantıklı seçimler yapabilmeleri için gereken yeteneğe sahip olmadıklarını düşünmektedirler.

Özellikle 19.yüzyıl çocukluk anlayışında, çocukluğun masumiyeti ve zayıflığı vurgulanmıştır. Bu anlayış çocukların toplumda aktif birer vatandaş olarak katılımını sınırlandırmış ve ciddi anlamda şekillendirmiştir. Bugün, hala çocukların kendileri ile ilgili kararlarını verebilecek akıl ve yeteneğe sahip olmadıklarına inanılmaktadır. Başka bir deyişle, çocukların politik alandan soyutlanmasının asıl nedeni; toplumun çocukları, hala yetişkinlere ve devlete bağımlı birer birey olarak görmesidir (Johnny, 2006, 20). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12., 13.14. ve 15. maddeleri çocuğun katılım hakkı ile ilgilidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi taraf devletlere, bu maddeler ışığında, çocukların ailede, okulda ve toplumsal yaşamdaki aktif katılımlarını ve kendilerini ilgilendiren kararlarda yer almalarını sağlamak için çaba göstermeleri, bu amaçla yasalara kurallar koymaları, bu kuralların uygulanabilmesi için gerekli önlemleri almaları önerisinde bulunmaktadır (Hodgkin ve Newell, 1998: 148).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, sözleşmeler ve yasalarda çocuk haklarının yer almasının tek başına ailelerdeki, okullardaki ya da toplumlardaki gerekli davranış ve uygulama değişikliklerini sağlayamayacağını belirterek, çocukların katılım hakkını kullanabilmeleri için eğitimin gerekli olduğunu sürekli olarak vurgulamaktadır. Bu amaçla, “Çocuk Hakları ve Çocuk Hukuku” adı altında ilköğretim ve ortaöğretim okulları, tıp fakülteleri, hemşire okulları, sosyal hizmet okulları, psikoloji bölümleri ve sosyoloji bölümlerine dersler konulmasını taraf devletlerden istemektedir (Hodgkin ve Newell, 1998: 147).

2.7.5. Görüş bildirme hakkı

Sözleşme'nin 12. maddesi çocuğun görüşlerini bildirme hakkıyla ilgilidir. Buna göre, “*Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanınır. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun*

bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır” denmektedir.

Sözleşme'nin temel ilkelerinden olan bu maddeye göre, taraf devletler görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özeni göstererek tanır. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli ya da yönetsel kovuşturmada çocuğa ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla konuşma fırsatı sağlanır. Bu kural ile Sözleşme, çocuğun kendi düşüncelerine gerekli önemin verilmesi gereğini açıkça ifade etmektedir (Akyüz, 2000: 28).

Çocuğun görüşlerini ifade edebilme hakkı: Sözleşme'nin 13.maddesi ise çocuğun görüşlerini ifade edebilme hakkı ile ilgilidir. Bu madde , “Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir. Bu hakkın kullanılması yalnızca, başkasının haklarına ve itibarına saygı, milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.” şeklindedir.

“Çocuk Haklarının Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi” de, çocukla ilgili karar vermek durumunda olan adli ya da yönetsel makamların, çocuğun görüşünün alınmasını, çocuğa görüşünü ifade etme olanağı sağlanmasını ve bu görüşlere gerekli ağırlığın verilmesini öngörmektedir (m.6).

Çocukların görüşlerinin alınması ve kararlara katılması, gerek aile gerek toplum bakımından çok önemlidir. Karar alma durumunda olanlar, çocuğun katılım hakkını red ettikleri takdirde, yaşamsal önemdeki bilgi ve görüşlerden yoksun kalabilirler. Çocuğun belirttiği düşünce ve görüş bazılarını rahatsız etse de, kuşkusuz dikkate alınması gereken yeni bir boyut oluşturur (Akyüz, 2000: 24).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, gerek bu ilkesi gerekse diğer ilke ve hükümleriyle ülkelerden, çocuğun toplumda bir birey olarak yaşantısını sürdürmeye eksiksiz biçimde hazırlanmasını, Birleşmiş Milletler'in kuruluş

bildirgesinde yer alan “barış, onur, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma” idealleriyle yetiştirilmesini istemektedir (Akyüz, 2000: 25).

Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü: Çocuğun bu özgürlüğü Sözleşme'nin 14. maddesinde düzenlenmiştir. 14. maddeye göre “Taraflar devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler. Taraflar devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.”

Çocuğun dernek kurma ve barışçıl amaçlı toplantı yapma özgürlüğü. Sözleşme'nin 15. maddesi, çocuğun dernek kurma ve barışçıl amaçlı toplantı yapma özgürlüğü ile ilgilidir. “Taraflar devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanılamaz” şeklinde Sözleşme'de yer almaktadır.

2.8. Çocuk Hakları ve Eğitim

Bir insan, içinde bulunduğu kültür düzeyine göre bir kişilik taşır, çünkü kültür alanlarının kültür değerleri, kültür metaları yetişmekte olan insana aktarıldığı ölçüde, o bilinçlenir kişilik kazanır. Bu eylem insanlığın eğitim ve kültürlendirme işidir. İnsan eğitim, gelişme ve kültür düzeyine, bilinç ve kişilik durumuna göre bir özellik ve nitelik gösterir. Eğitimle aldığı kültür metaları ve değerleri onun kişiliğinin ve bilincinin temelleri ve gereçleridir. İnsan ancak kültür içinde ve kültürü ile düşünür ve karar verebilir. Yoktan bir şey yapılamadığı gibi, kültürsüz de düşünmek olanağı yoktur. Kültürü, insanın düşünüş, karar ve davranışlarının özü ve gereçleridir. Toplumun gücünü ve iradesini temsil eden

çağcıl devlet, yurttaşlarına insan olma bilincini ve kişiliğini yurttaşlarına kazandırma devletin örgün ve yaygın eğitim ödevidir. Bunları devletten isteme ve istem bilincine varma bireyin hakkıdır. Çünkü bu, “insan olma hakkı”dır. Bunun içindir ki “insan olma hakkı”nın en başında eğitim hakkı gelir (İnan, 1970: 14-15).

Eğitim hakkı, çocuğun en önemli temel haklarından biridir. UNICEF’in 1999 Raporunda da belirtildiği gibi, okuma yazma bilmeme çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Anne ve çocuk ölümlerinin önde gelen etkenlerinden biri, annenin eğitim düzeyinin düşüklüğü ya da hiç okuma yazma bilmemesidir. Kız çocuklarının okullaşma oranındaki on puanlık bir artış sonunda bebek ölüm hızı %0.04 azalmaktadır (UNICEF, 1999: 7). Şu halde, çocuğun en temel hakkı olan yaşama hakkı ile eğitim hakkı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yaşam hakkının yanı sıra, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlak gelişimi için eğitime gereksinimi vardır. İnsanın doğuştan getirdiği yetenekleri geliştiren en önemli araç eğitimidir. Eğitim olmadan insanlar üretken biçimde çalışamazlar, sağlıklarına özen gösteremezler, kendilerini ve ailelerini gereği gibi koruyamazlar ve kültürel açıdan zengin bir yaşam sürdüremezler. Okuma yazma bilmemek, insanların yaşadıkları toplumlarda, bütün haklar ve gruplar arasında anlayışı, barışı ve hoşgörüyü, iki cinsiyet grubu arasında eşitliği öngören bir ruhla yer almalarını güçleştirir. Konu toplumun bütünü açısından ele alındığında, eğitim hakkının gerçekleştirilmemesi, demokrasi ve toplumsal ilerleme, böylece de uluslararası barışa ve güvenliğe zarar verecektir (Akyüz, 2001: 19).

Özgürlükçü demokratik düzeni benimsemiş ülkelerde eğitim, kişilerde yaratıcı ve eleştirel düşünce yeteneğini geliştirir, çocukların ilgi ve yeteneklerini değerlendirir. Onlara geniş yelpazede bir dünya görüşü ve hoşgörü kazandırır. Ülkeler, sağlıklı, nitelikli ve çağdaş bir eğitim aracılığı ile kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikte kaynak insan gücünü yetiştirirler. Böylece, eğitilmiş insanlar tarafından ülke kaynakları daha etkili, verimli ve planlı bir biçimde değerlendirilir, ülke zenginleşir, insanlar daha mutlu ve rahat bir yaşam sürdürürler.

Şu halde hem bireyin hem toplumun gelişmesi; herkese yeteneği, kapasitesi ve ilgisi doğrultusunda eğitim görme hakkının sağlanmasına bağlıdır. Ayrıca, insan hakları ile ilgili uluslararası belgelerin ve anayasaların temel ilkeleri olan hürriyet,

eşitlik ve demokrasi, bireyin ve toplumun gelişmesi sağlanmadıkça gerçekleştirilemez. Çünkü, insan hakları ve demokrasi, ancak halkın belli bir eğitim düzeyine ulaştırılmasıyla korunup gerçekleştirilebilir. İşte eğitimin bu önemi nedeniyle ki, eğitim hakkı 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi başta olmak üzere, o tarihten bu yana uluslararası pek çok bildirme ve sözleşmede yer almış, Birleşmiş Milletler'in son on yılda yaptığı bütün önemli zirve ve toplantılarda ele alınıp tartışılmıştır (Akyüz,2001:19).

2.8.1. Eğitim Hakkının Uluslararası Belgelerdeki Yeri

Son iki yüzyılda insan hakları başta yaşam, özgürlük, eşitlik ve hukuksal güvence olmak üzere, bildirilere, oradan da anayasalara girmiştir. Buna karşılık eğitimin, bu denli önemli olsa da, “insan hakları” listesine girişi yenidir. 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi 26. maddede “her insanın eğitim hakkı olduğunu” ilân eder. Bu haktan yararlanacaklar öncelikle çocuklardır; “öğretim sistem ve yöntemleri, önce onlar için düşünülmüştür; toplum kültür birikimini onlara emanet edecektir ve bu birikimi zenginleştirip sürdürecektir olanlar da onlardır”. Ne var ki; bildirinin 26.maddesinde açıklanan “eğitim hakkı”, yalnız çocuklarla sınırlı olmayıp yetişkinleri de kapsamaktadır. Çünkü eğitim, yaşam boyu süren dinamik bir süreçtir. Kısacası çağımızda, eğitim hakkı, temel insan hakları arasındadır. Bu, çok önemli bir gelişmedir. Ne var ki, bir yerde “toplum düzeni” de isin içine girmekte; bazen bu düzen bu hakkın gerçekleşmesini daha kolaylaştırırken, bazen de bir engel olabilmektedir. Eğitim, en zengin, en demokratik ülkelerde bile birçok sorunla karşı karşıyadır (Çakır, 2006: 31). Bu hakların bölünmezliği 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de güvence altına alınmıştır.

Birleşmiş Milletler Örgütü’nün 10 Aralık 1948’de kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, daha sonraki birçok düzenlemeye temel oluşturacak hükümler getirmiştir:

1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim en azından ilk ve temel aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğrenim, yeteneğine göre herkese eşit olarak sağlanmalıdır,

2. Eğitim, insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, ulusları ırklar ve dinsel gruplar arasında anlayışı, hoşgörüyü, dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletler barışı koruma yolundaki etkinlikleri daha da geliştirmelidir,
3. Ana-babalar çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikle hak sahibidir (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin başlıca temaları ve maddeleri eğitimle ilgilidir. (Çetinkaya, 1998: 56).

I. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- a. İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- b. Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- c. Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- d. Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- e. Okullarda düzenli biçimde devamların sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar

II. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme'ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

III. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak

amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur (m.28).

IV. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:

- a. Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
- b. İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
- c. Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
- d. Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
- e. Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.

Bu maddenin veya 28. maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır. (m.29) (Hodgkin ve Newell, 1998: 600).

Sözleşme'nin diğer bazı maddelerinde, eğitim hakkını destekleyici diğer kültürel haklara yer verilmiştir (Akyüz, 2000: 31). 17. maddeye göre; taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla taraf devletler:

- a. Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29. maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

- b. Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d. Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahalیه mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e. 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler (Hodgkin ve Newell, 1998: 599).

17. maddeye göre, taraf devletler, çocuğun toplumsal, ruhsal ve ahlâkî esenliğini, bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik, ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi edinmesini sağlayacaklardır. Sözleşme'nin 31. maddesi, çocukların dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence etkinliklerinde bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma haklarını güvenceye almıştır. Sözleşme'nin 42. maddesi, taraf devletlere, uluslararası yasa çerçevesinde haklarını bilebilmeleri için Sözleşme hükümlerinin ulusal yasalarla bağlantılı olarak gerek çocuklar gerekse yetişkinler arasında yaygın biçimde tanıtılması ve öğretilmesi yükümlülüğünü getirmiştir (Ay Zöğ, 2008, 53).

3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çocuk haklarına ilişkin görüşler, çocuk haklarına ilişkin tutumlar ve bu tutumları etkileyen faktörler ve toplumun farklı birimlerindeki çocuk haklarına ilişkin bakışları inceleyen uygulamalı araştırma makalelerine, yüksek lisans ve doktora tez sonuçlarına yer verilmiştir.

Morine (2000), “Çocukların ve ebeveynlerin çocuk haklarına ve aile ilişkileri algılarına yönelik tutumları” (*Children's and parents' attitudes towards children's rights and perceptions of family relationship*) adlı yüksek lisans tezinde çocukların ve anne-babaların aile ilişkilerini algılamaları ve çocuk haklarına bakışlarını incelemiştir. Araştırma kapsamında çocukların ve ebeveynlerinin bakım ve koruma, kendi kendine karar verme tutumları ile ebeveyn otorite tutumlarının algılanışı arasındaki ilişkilere bakılmıştır. 6 ve 7. sınıfta olan 32 çocuk ve onların aileleri araştırmada yer almıştır. Genellikle sonuçlar göstermiştir ki katılımcıların algılamalarında ailesel sorumluluklar ile haklardaki fiziki ve duygusal bakım ve destek arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Ebeveynlerin önemli derecede bakım ve korumadan yana, çocukların ise aile içi kararlarda kendi kendine karar vermeden yana tavır sergiledikleri görülmüştür. İleri derecede bakım ve koruma haklarını benimseyen ebeveynler ve çocukların davranışları arasında önemli bir fark olmadığı bulunmuştur.

Çetinkaya (1998), “Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Çocuk Haklarına Bakışının Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde çocuk haklarının bugünkü durumu ve istenen gelişmeler hakkında öğretmenlerin ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışını değerlendirmiştir. İlişkisel tarama modelinde olan bu araştırma İstanbul ili Kadıköy, Kartal, Beşiktaş ilçelerinde bulunan lise ve ilköğretim okullarının 6, 7 ve 8. sınıflarında okuyan 12, 13 ve 14 yaşlarındaki öğrenciler ve bu okullarda görev yapan öğretmenler (16 okulda toplam 448 öğrenci; 24 okulda toplam 409 öğretmen) üzerinde yapılmıştır. Araştırma anketinde teması Çocuk Hakları'na Dair Sözleşme'den alınan 40 soru sorulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre; (1) Öğrencilerin çocuk haklarına bakışı yaşlarına, cinsiyetlerine, okudukları okul türüne, anne ve babalarının eğitim düzeyine göre değişmektedir, (2) Öğretmen

ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışı arasında anlamlı bir fark vardır, (3) Öğretmenlerin çocuk haklarına bakışı mesleki kıdemlerine ve alanlarına göre değişmektedir ve (4) Okul ve ev ortamında hakların varlığı ve önemi açısından fark göstermektedir.

Kavak (2005), Polis Akademisinde yaptığı “*Çocuk haklarının korunmasında polisin görev ve yetkilerinin uygulama açısından değerlendirilmesi*” adlı yüksek lisans tezinde, çocuk haklarının korunmasında polisin görev ve yetkilerinin uygulamada yeterli olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma kapsamında Türkiye’deki çocuk polisliği uygulamalarının (görev ve yetki bağlamında) yeterli olup olmadığını analiz etmek amacıyla; Türkiye genelinde 81 il merkezinde Çocuk Şube Birimlerinde çalışan orta kademe amirler ile Türkiye genelinde 76 ilde ‘olasılıklı örnekleme’ yöntemiyle seçilen avukatlara (her ilden bir kişi olmak üzere) yönelik anket uygulaması yapılmıştır. Sonuç itibariyle; çocuk haklarının korunması bakımından polisin görev ve yetkilerinin uygulanabilme düzeyini; ankete katılan polislerin %83’ü yeterli, %13’ü yetersiz, hukukçuların ise %50’si yeterli, %44’ü yetersiz olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla söz konusu sonuçlar bağlamında; Türkiye’deki çocuk polisi birimlerinin görev ve yetki alanlarına giren konularda etkili uygulamalarının olduğu ve çocuk polisliği yapılanmasının oluşturulmasından sonra müdafî talebi hususunda polisin yaklaşım ve uygulamalarının olumlu yönde değişmekte olduğu, bunun yanı sıra yeterlik bağlamında polislerin % 26’sının yasal zorunluluk, yetersizlik bağlamında ise hukukçuların % 27’sinin polis faktörüne vurgu yaptıklarının ortaya konmuştur. Polisin eğitimi gibi faktörlerin çocuk polisliği uygulamalarındaki etkilerinin sorgulanması gerektiği yönünde öneri getirilmiştir.

Özyıldırım (2007), “*Ankara İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Katılım Hakkını Kullanma Durumlarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri*” adlı yüksek lisans tezinde Ankara ili ilköğretim okulu öğrencilerinin katılım hakkını kullanma durumlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerilerini saptamıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan 542 resmi ilköğretim okulunda görevli 9359 sınıf öğretmeninden 358 tanesine anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ilköğretim okulu öğrencilerinin katılım hakkını kullanma boyutuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinde mesleki kıdem, sınıf

mevcudu, okul mevcudu ve okulun bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel çevre değişkenlerine göre farklılık bulunmaktadır. Katılım hakkını kullanımının engellerine ilişkin boyutunda ise öğretmenlerin görüşlerinde okul mevcudu ve okulun bulunduğu sosyo-ekonomik ortam ve kültürel çevre değişkenlerine göre farklılık bulunmaktadır. Okul mevcudu ortalama bir sayıya sahipse öğrenciler katılım hakkını daha fazla kullanmaktadırlar. Ayrıca üst sosyo-ekonomik ve kültürel çevrede bulunan okullardaki öğrenciler de katılım hakkını daha fazla kullanmaktadırlar.

Salman-Osmanağaoğlu (2007), “*Uşak İli Son Sınıf Öğrencilerinin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşleri*” adlı yüksek lisans tezinde, Uşak’ta lise son sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. Araştırmanın evrenini Uşak ili merkezinde bulunan toplam 19 lisede (kamu, özel, genel, mesleki) öğrenim gören 2550 lise son sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Verilerin toplanması aşamasında Karaman-Kepeneci (2006) tarafından üniversite öğrencileri için geliştirilen, Likert tipi 22 maddelik geçerlik ve güvenilirlik ölçümleri yapılmış olan “Çocuk Hakları Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre lise son sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri cinsiyetlerine, anne-baba tutumlarına, yaşamlarını geçirdikleri bölgelere ve katıldıkları sosyal etkinliklere göre farklılık göstermektedir. Katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşleri okul türlerine, anne-baba eğitim durumlarına, kardeş sayılarına, ailelerinin aylık gelir düzeylerine ve yaşamlarının çoğunu geçirdiği yerleşim birimine göre farklılık göstermemektedir.

Tunç (2008), “*Çocuk Hakları Sözleşmesinin Eğitim Politikalarına Yansımaları Konusunda Milli Eğitim Bakanlığı Uzmanlarının Görüşleri*” adlı yüksek lisans tezinde Çocuk Hakları Sözleşmesinin, eğitim politikalarına yansımaları konusunda Milli Eğitim Bakanlığı uzmanlarının görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 11 genel müdürlükte yapan görev yapan 20 uzman oluşturmuştur. Araştırmanın amacına ulaşmak için 5 maddeden oluşan sorulara yanıt aranmıştır. Yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım hakları çerçevesinde eğitim politikaları ile ilgili olarak genel görüşlerine başvurulmuş. Araştırmanın sonuçlarına göre uzmanlar, daha demokratik toplum olmak, baskıcı eğitimden kurtulmak, kendine güvenen, haklarının bilincinde bir

nesil yetiştirmek için adı geçen hakların eğitim politikalarına yansıtılmasının gerekliliği ve önemi konusunda görüş birliği içindedirler. Ancak ocuk Hakları Sözleşmesi'nin belirlediği yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarının eğitim politikalarına yansımaları konusunda görüş farklılığı olduğu saptanmıştır.

Yurtsever (2009), “*Ebeveyn ocuk Hakları Tutum leğinin Geliştirilmesi ve Anne Babaların ocuk Haklarına Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*” adlı doktora tezinde anne ve babaların çocuklarının haklarına yönelik tutumlarını ve bu tutumları etkileyen değişkenleri ortaya koymayı amaçlanmıştır. 6-14 yaş grubu çocuğu olan ailelere kendisinin geliştirdiği “Ebeveyn ocuk Hakları Tutum leği”ni uygulamış ve sonuçları bazı değişkenler açısından analiz etmiştir. Araştırma İstanbul İli genelinde M.E.B.’na bağlı resmi ve özel okullara devam eden 6-14 yaş grubu çocuğu olan anne ve babalar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ebeveyn ocuk Hakları Tutum leği'nin geliştirilmesinde 680 anne ve 680 baba olmak üzere 1360 ebeveynden elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırmada ise 642 anne ve 642 baba olmak üzere 1284 ebeveynden elde edilen veriler kullanılmıştır. “Ebeveyn ocuk Hakları Tutum leği”, 63 maddeden oluşan 5 dereceli Likert tipi bir ölçektir. Ölçek, anne ve babaların çocuklarının haklarına ilişkin tutumlarını “Bakım ve Korunma” ve “Kendi Kendine Karar Verme” olmak üzere iki temel faktör altında değerlendirmektedir.

Aile ve çocuğa ilişkin bazı değişkenlerin anne ve babaların ocuk haklarına yönelik tutumlarına etkisinin incelendiği araştırmanın sonucunda; anne ve babaların çocuklarının hakları konusunda çocuğun cinsiyetine bağlı olarak farklı tutumlar benimsedikleri; kız çocuğu olan hem annelerin hem de babaların “Bakım ve Korunma”dan yana tutum sergiledikleri; erkek çocuğu olan babaların “Kendi Kendine Karar Verme”den yana tutum sergiledikleri; anne ve babaların çocuklarının yaşları küçüldükçe “Bakım ve Korunma”dan yana tutum sergiledikleri; babaların çocuklarının yaşları büyüdükçe “Kendi Kendine Karar Verme”den yana tutum sergiledikleri; birden çok çocuğu olan hem annelerin hem de babaların “Bakım ve Korunma”dan yana tutum sergiledikleri; tek ocuk sahibi babaların “Kendi Kendine Karar Verme”den yana tutum sergiledikleri; annelerin “Kendi Kendine Karar Verme”den yana tutumunda çocuğun cinsiyetinin, yaşının

ve sahip olunan çocuk sayısının anlamlı bir fark yaratmadığı; anne ve babaların eğitim durumunun yükselmesiyle ve aile gelirlerinin artmasıyla “Bakım ve Korunma”dan yana tutum sergiledikleri; ebeveyn otorite tiplerinin ebeveyn çocuk hakları tutumları üzerinde etkisi olduğu; serbest ve yetkeci anne ve babaların “Bakım ve Korunma”dan yana tutum sergiledikleri; yetkili anne ve babaların “Kendi Kendine Karar Verme”den yana tutum sergiledikleri görülmüştür.

Ay Zöğ (2008), “*Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeyleri İle Akademik Başarıları arasındaki İlişki*” adlı yüksek lisans tezinde, genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çocuk haklarının kişilik hakları, korunma hakları, sosyal haklar, eğitim hakları ve sağlık hakları alt boyutlarını algılama düzeylerinin, değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ve çocuk hakları alt boyutlarının kendi aralarında ve akademik başarıları arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen Çocuk Hakları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verileri 2007– 2008 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Beyoğlu ilçesindeki resmi genel liseler ve meslek liselerinde okuyan 840 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin çocuk hakları algılarının, genelde ve kişilik hakları hariç, tüm alt boyutlarda “çoğu zaman”, kişilik haklarında ise “her zaman” düzeyinde ortaya çıkmıştır. Okul türü, cinsiyet, baba öğrenim durumu ve anne öğrenim durumu değişkenlerine göre gruplar arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı farklar bulunmuştur. Tüm alt boyutların kendi aralarında pozitif yönlü olumlu bir fark ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte kişilik ve korunma hakları ile not ortalamaları arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde pozitif yönlü bir fark ve yine kişilik ve korunma hakları alt boyutları ile zayıf sayıları arasında negatif yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Fazlıoğlu (2007), “*Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan “Çocuk Hakları” Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri*” adlı yüksek lisans tezinde, ilköğretim okullarında çalışan öğretmenler ve yöneticilerin, özel yaşamlarında ve okul ortamında, Çocuk Hakları Sözleşmesi maddelerinin varlığını ne ölçüde kabul ettiklerini ve uyguladıklarını ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışma

İstanbul ili, Maltepe ilçesindeki devlet okullarında çalışan 318 öğretmen ve 50 yönetici üzerinde uygulanmıştır. Araştırma anketinde, teması çocuk haklarına dair sözleşmeden alınan 40 madde bulunmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Öğretmen ve yöneticilerin, çocuk haklarını bilinç düzeyleri arasında farklılık görülmemiştir.

2. Öğretmenlerin, çocuk haklarını bilinç düzeyi kıdemlerine göre değişmektedir.

3. Okul ve ev ortamında hakların varlığı ve önemi arasında farklılıklar bulunmuştur.

4. Ülkemizde öğretmen ve yöneticilerin, çocuk haklarının öneminin kavranmış olmasına karşın; uygulama henüz istenen düzeyde görülmemiştir.

Uluç (2008), “*İlköğretim Programlarında Çocuk Hakları*” adlı doktora tezinde, çocukların, çocuk haklarını yeterince bilmemeleri ve haklarını kullanma becerilerine yeterince sahip olmamalarını araştırma problemi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın genel amacı, çocuk hakları eğitimi bakımından Türk İlköğretim Sisteminde ve yabancı ülkelerde var olan durumu betimlemek, ne gibi değişikliklerin ve yeniden yapılanmanın gerekeceği konusunda öneriler geliştirmektir. Araştırmanın özel amacı ise ilköğretimde sosyal, tarihsel ve kültürel içerikli zorunlu derslerin programlarında çocuk haklarına nasıl yer verildiğini betimlemektir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Alan yazın doğrultusunda oluşturulan çocuk hakları kategorileri dikkate alınarak, ilköğretim programlarının içerik analizleri yapılmıştır. Üçüncü bölümde, alan yazın incelenerek, çocuğu bugünün yurttaşı olarak gören ve çocuk haklarını esas alan bir yurttaşlık eğitimi olarak çocuk hakları eğitiminin, çocuğun yaşamı ile ilintili, gelişimine paralel, çocuk haklarına saygı duyulan ortamlarda ve aile ve toplumu da dahil eden bir biçimde verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Dördüncü bölümünde, seçilen ders programları çocuk haklarına yer verme durumları açısından ayrı ayrı, her bir sınıf düzeyinde ve sınıflar arası karşılaştırmalarla analiz edilmiştir. İncelenen programlarda çocuk hakları ile ilgili kazanım ve konuların dağılımında yaşın ve çocuğun gelişim durumunun her zaman

geçerli bir ölçüt olarak alınmadığı görülmüş, çocuk hakları ile dolaylı ya da doğrudan ilgili kazanımların derslere dağılımında da bilimsel bir tutarlılık gözlemlenmemiştir. Programların genel açıklamalarında çocuk hakları eğitimi ile uyumlu yaklaşımlar görülmüş, ancak bunların kazanımlara ve etkinliklere tam olarak yansımadağı sonucuna varılmıştır. İncelenen programlarda yaşama hakları ve korunma haklarına yeterince yer verilmediğı görülmüştür.

Kop ve Tuncel (2010), “*sosyal bilgiler öğretmenlerinin “çocuk hakları”nı nasıl algıladıklarını*” tespit etmek için yazdıkları makalelerinde, Türkiye’nin çocuk gerçeğı açısından çocuk hakları konusundaki durumunu betimlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ili ilköğretim okullarında görevli bulunan sosyal bilgiler öğretmenleri arasından tesadüfi örnekleme metodu ile seçilen 400 sosyal bilgiler dersi öğretmeni meydana getirmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlere çocuk hakları algılamaları üzerine anket uygulanmış, 30’u ile de görüşme yapılmıştır. Araştırmada, görüşme ve anket ile elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Sonuç olarak öğretmenler, Türk toplumunda çocuk gerçeğinin, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile öngörülen bazı hedeflerin gerisinde olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda araştırmadan elde edilen bulgularla şu öneriler yapılmıştır. Öncelikle çocuklara kendi haklarını öğretmek ve benimsetmek için bazı uygulama ve etkinlikler yapılmalıdır. Bu konuda hem öğretmenlere hem de kitle iletişim araçlarına büyük rol düşmektedir. Öğretmenlere hizmet içi eğitim seminerleri ve özellikle rehberlik niteliklerini geliştirecek kurslar verilmelidir. Bu konuda öğretmen eğitimi çok önemli görülmektedir.

Gömlüksiz ve diğerleri (2008), “*Okul Bahçeleri Mercek Altında: Şiddet ve Çocuk Hakları Üzerine Nitel Bir Çalışma*” adlı makalede, yönetici ve öğretmenlerin, okul bahçesinde öğrencilere yönelik davranışlarını çocuk hakları açısından incelemektedir. Araştırma 2004-2005 eğitim- öğretim yılında, Adana’nın Seyhan ve Yüreğir ilçelerindeki alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeylerde (SED) bulunan 7 ilköğretim okulunda yürütülmüştür. Gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler, kategorilere ve temalara ayrılarak içerik analizine göre çözümlenmiş ve elde edilen bulgular çocuk hakları açısından değerlendirilerek yorumlanmıştır. Araştırma örnekleminde elde edilen bulgular, öğrencilerin temiz, hijyenik ve güvenli ortamlarda eğitim alma hakkının gözetilmediğini; öğretmen ve

yöneticilerin yönetim ve disiplin açısından bilgi ve beceri eksikliklerinin bulunduğunu; genel olarak da çocuk haklarının öğretmen ve yöneticiler tarafından istismar ve ihlal edildiğini göstermektedir.

Düzbakar (2004), “*Kimsesiz Çocuklar ve Çocuk Haklarının Korunmasına İlişkin Bursa Şer’iyye Sicillerine Yansıyan Örnekler*” adlı makalesinde, Osmanlı adalet mekanizmasında ve davalarda çocuk haklarına bakışı incelemiştir.

Uçuş (2009), “*Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin İlke Ve Hükümlerinin İlköğretim Programlarında Yer Alma Düzeyi İle Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Okullarda Ve Yaşatılmasına İlişkin Öğretmenlerin Ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri*” yüksek lisans tezinde, birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar tüm eğitim programları kazanım, içerik, öğretme-öğrenme durumları açısından taramış, ilgili bölümler Sözleşme ilke ve hükümleriyle ilişkilendirilmiştir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşleri için ise, aykırı ve aşırı durum örneklemesine göre birbirinden oldukça farklı performansa sahip iki okul seçilerek, bu okulların konuyla ilgili ders öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve okul yöneticileriyle görüşülmüştür. Yapılan çalışma sonucunda, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilköğretim programlarındaki yerine yönelik, 2005’ten bu yana uygulanan programın çocuk merkezli olduğu ve çocuk yararını göz önünde bulundurma ilkesine bağlı olarak hazırlandığı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda programda öğrencilerin katılım hakları (görüş bildirme, görüşünü istediği şekilde ifade etme, düşünce özgürlüğü vb.), çocukların bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulması ve çocukların bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak geliştirilmesi, ayrımcılığın engellenmesiyle ilgili ilkeler ayrıca özel durumdaki çocuklarda (özellikle engelliler) göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Ancak savaşa, depreme ve benzeri durumlara maruz kalan çocuklar, çalışan çocuklar ve mülteci çocuklarla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bununla beraber programda çocukların boş zamanlarını değerlendirme, sosyal etkinliklere katılma, oyun oynama hakkı, eğitim hakkı (fırsat eşitliği, yönlendirme ve yöneltme, alınması gereken eğitimin özellikleri açısından) ile ilgili bulgulara ulaşılmışken; çocukların korunma haklarına, dernek kurma ve barışçıl bir şekilde toplanma özgürlüğü ve sömürü ve istismara yönelik yeterli kazanım, içerik ve etkinliklere ilgili yeterli bulguya rastlanmamıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin okullarda

uygulanması ve yaşatılmasına ilişkin ise, öğretmen ve okul yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin çocuk hakları konusunda yeterince bilgiye sahip olmadığı, doğrudan çocuk haklarına yönelik uygulamalar yapmadıkları ama ders programında ele alındığı zaman öğrencilerle paylaştıklarını ifade etmişlerdir.

Kobat (2009), *“Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri”* adlı yüksek lisans tezinde, çocuk haklarının ulusal ve uluslararası hukuktaki gelişimi ve günümüzdeki durumunu ortaya koymaya çalışmıştır. Çocuk haklarının ulusal ve uluslararası hukukta geçmişten günümüze kadar olan gelişimi ve günümüzdeki durumu detaylı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile çocuk hakları konusunda ulusal ve uluslararası hukukta günümüze kadar olan gelişmeler, çocuk suçluluğu ve bunun nedenleri, çocukların ceza hukuku açısından sorumlulukları ve yargılanması ele alınmıştır. Çocuk haklarında, ulusal ve uluslararası hukukta günümüze kadar olan gelişmeler çok yetersizdir. Geleceğimiz olan çocukların haklarının daha ileri bir noktaya getirilmesi gerekmektedir. Bu sadece devletin değil, toplumun her kesiminin görevidir, sonucuna ulaşılmıştır.

Öntaş (2006), *“Çocuk Hakları Perspektifi Bağlamında Karakol ve Çocuk Şubesinde Çalışan Polislerin Suça Yönelen Çocuklara Yaklaşımları”* adlı makalesinde, çocuk hakları perspektifine dayalı olarak suça yönelen çocuk-polis ilişkisini özellikle gözaltı sürecinin nasıl işletildiğini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmanın örnekleme Ankara ili kapsamında çalışan karakol ve çocuk şubesi polisleri oluşturmaktadır. Araştırmada karakollarda çalışan polisler için tabakalı eşit küme örnekleme, Çocuk Şubesinde çalışan polisler için tamsayım uygulanmıştır. Böylece 193 polise görüşme formu uygulanmıştır. Bunun yanı sıra araştırma süresince bir çocuğun karakoldan savcılık aşamasına kadar gözaltı süreci, iki çocuğun da çocuk şubesinden itibaren gözaltı süreci izlenmiştir. Araştırmada zorunlu hallerde çocuklara kelepçe takıldığı ve polislerin çoğunluğunun çocukların ailelerine haber verdikleri belirlenmiştir. Ancak karakol gözlemlerinde çocuklara karakollarda kelepçe takıldığı, çocukların ailelerine çocuk savcılığa çıkarken haber verildiği gözlenmiştir. Yine susma hakkının, çocuğun suçun olduğu mekâna götürülmesi nedeniyle sağlanamadığı görülmektedir. Sonuç olarak araştırmada,

çocuk şubesinin kurulması ile bir takım olumlu gelişmeler görülmesine rağmen, karakol süreçlerinin problemlili olduğu ve karakol polislerinin çocuk haklarına duyarlılığının artırılması gerektiği belirtilmiştir.

Karaman-Kepenekçi ve Baydık (2009), “*Zihin Engelliler Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumları*” adlı makalelerinde zihin engelliler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarını cinsiyete, sınıf düzeyine, insan hakları ya da çocuk haklarına ilişkin bir ders alma durumuna ve yaşa göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın ikincil amacı, zihin engelliler öğretmen adaylarının anılan tutumlarının, sınıf öğretmeni, okul öncesi öğretmeni ve bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmeni adaylarının tutumlarından farklılaşıp farklılaşmadığını test etmektir. Araştırmanın çalışma grubunu Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nin Zihin Engelliler Öğretmenliği lisans programı 1. ve 4. sınıflarına devam eden ve araştırmaya katılmaya istekli 85 öğrenci oluşturmuştur. Ayrıca karşılaştırma yapabilmek amacıyla, aynı Fakülte’nin 1. ve 4. Sınıflarına devam eden Sınıf Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi lisans programlarına kayıtlı araştırmaya katılmaya istekli öğrenciler de (202 öğrenci) araştırma grubuna dâhil edilmiştir. Böylece araştırmanın çalışma grubunda toplam 287 öğrenci yer almıştır. Katılımcıların çocuk haklarına ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla daha önce Karaman Kepenekçi (2006) tarafından geliştirilen Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği (ÇHTÖ) kullanılmıştır. Bulgular cinsiyet ve sınıf düzeyinin zihin engelliler öğretmenliği programına kayıtlı öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin tutumları üzerinde etkisi olmadığını göstermiştir. Zihin engelliler öğretmenliği programına kayıtlı öğrencilerinden hiçbiri, insan hakları ya da çocuk haklarına ilişkin ders almadığı için bu değişkenin tutumlar üzerindeki etkisi incelenememiştir. Zihin engelliler öğretmenliği programına kayıtlı öğrencilerin tutumları ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Zihin engelliler öğretmenliği programına kayıtlı öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin tutumlarının okul öncesi öğretmeni ve bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmeni adaylarının tutumlarından farklılaşmadığı, bununla birlikte bu grubun tutumlarının sınıf öğretmenliği programına kayıtlı öğrencilerin tutumlarından daha olumsuz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karaman-Kepenekçi (2006), “*Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları*” adlı makalesinde 350 üniversite öğrencisinin çocuk haklarına yönelik tutumları belirlenmiştir. Çalışma kapsamında çocuk haklarına ilişkin tutumları belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından bir tutum ölçeği geliştirilmiştir. Öğrencilerin; cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi ve insan hakları dersini alıp almama durumuna göre tutumları karşılaştırılmıştır. Yapılan araştırmanın sonunda Eğitim Bilimleri Fakültesinde öğrenim görmekte olan kız öğrencilerin çocuk haklarına yönelik olumlu tutumlara sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma, öğretmen yetiştirme sistemi içinde yer alan Eğitim Fakültesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri ile ilgilidir. Eğitim Fakültesinin 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin, çocuk haklarının genel olarak çocuk hakları, yaşama hakkı, gelişim hakkı, korunma hakkı, katılım hakkı ve eğitim hakkı boyutlarında kendilerine sorulan bazı hususlardaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla tarama (survey) modeli bir çalışmadır. Tarama modeli araştırmalar, bir konu veya olguya yönelik değişik grupların görüşlerini, ilgilerini, yetenek ve tutumlarını tespit amacıyla yapılır. Örneklem mümkün olduğu kadar geniş tutulur. Bu kapsamda araştırmada örnekleme giren eğitim fakültesi 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri betimlenmeye çalışılmıştır

2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni, Türkiye'deki tüm Eğitim Fakültelerinin İlköğretim Bölümü (Okul öncesi öğretmenliği, Sınıf öğretmenliği, Sosyal Bilgiler öğretmenliği) ve Türkçe Öğretmenliği bölümünün 3. ve 4. Sınıflarında öğrenim görmekte olan 9813 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin İlköğretim bölümü (Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler) ve Türkçe Öğretmenliği bölümünün 2010-2011 akademik yılı 3. ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan ve evrenin %5'ini oluşturan 492 öğrenci oluşturmaktadır.

Bu çalışma grubunun Türkiye'deki diğer Eğitim Fakültelerinin adı geçen bölümlerinin öğrenci yapısını genel olarak yansıttığı kabul edilmiştir.

3. VERİ TOPLAMA ARACI

Eđitim Fakóltesi öğrencisi öğretmen adaylarının ilerde eğitimlerini yaptıracakları, öğrenim sırasında birçok sorunu ile ilgilenecekleri çocukların hakları hakkında ne tür görüşlere sahip oldukları, bunların ulusal ve evrensel çocuk hakları ilkeleriyle ne kadar bağdaştığını görmek için “*Öđretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüřleri*” adlı bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek geliştirirken bu konudaki yasa ve yönetmelikler, çocuk hakları konusundaki alan yazını ve bu konuda daha önce yapılmış benzer çalışmaların örneklerinden yararlanılmıştır. Bu konuda hazırlanan 128 soru değişik üniversitelerdeki eğitim bilimleri öğretim üyelerine * gönderilerek 69 soruya indirilmiş, araştırma grubundan onar öğrenciye (40 öğrenci) uygulanmıştır. Uygulamaların değerlendirilmesi sonucunda 8 soru daha çıkarılarak 61 soruluk bir ölçek elde edilmiştir. Bu çalışmalarda benzer veya aynı konuyu ifade eden, hemen bütün öğrencilerin “evet” veya “hayır” şeklinde cevaplandırđıđı sorular çıkarılmıştır. Ölçek “evet” (3 puan), “kısmen” (2 puan) ve “hayır” (1 puan) sečeneklerini bulunduran üçlü Likert tarzında hazırlanmış, olumsuz ifadeler ise tersten puanlanmıştır. Ölçeđin öğrencileri sürekli olumlu ya da olumsuz cevaplandırmaya yönlendirici etki yapma olasılığını düşürmek için olumlu ve olumsuz ifadeler karışık olarak sıralanmıştır.

Ölçek taslağının ilk bölümünde katılımcıların kişisel özelliklerini (cinsiyet, bölüm, annenin ve babanın eğitim durumu, kardeş sayısı, yaşamının çoğunu geçirdiği yerleşim birimi vb.) belirlemeye yönelik bazı sorular yer almıştır.

İkinci bölümde; genel olarak çocuk hakları, yaşama hakkı, gelişim hakkı, korunma hakkı, katılım hakkı ve eğitim hakkına ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerine yer veren maddeler ele alınmıştır. İfadeler Likert tipi üçlü bir derecelendirme ölçeği (Evet, Kısmen, Hayır) ile elde edilmiştir. Ölçekteki en düşük puan 1 iken, en yüksek puan 3’ tür. Ölçeğin öğrencileri sürekli olumlu ya da olumsuz cevaplandırmaya yönlendirici etki yapma olasılığını düşürmek için olumlu ve olumsuz ifadeler karışık olarak sıralanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışması için ise Cronbach Alpha Katsayısına bakılmıştır. Güvenirlik, bir ölçme

* Prof.Dr. Feridun Merter, Prof.Dr. Remzi Yavaş Kınca, Prof.Dr. Tayyip Duman, Prof.Dr. Mustafa Ergün, Doç.Dr. Sinan Yörük, Yrd.Doç.Dr. şenay Yapıcı ve Yrd.Doç.Dr. Nil Duban.

aracının tutarlı bir şekilde her durumda benzer sonuçlar ortaya koyabilmesidir. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.80 bulunmuştur. Bu katsayı literatürde kabul edilen değerler içerisinde yer almaktadır.

4. VERİLERİN TOPLANMASI VE UYGULAMA SÜRECİ

Araştırmanın alt problemlerine yanıt vermek amacıyla 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarına “*Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerine İlişkin Anket*” uygulanmıştır. Anketler bizzat araştırmacı tarafından Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinde sınıflar tek tek dolaşarak uygulanmıştır. Fakültede öğretmen adaylarına anket dağıtılırken kısa bir bilgilendirme yapılmış, anketler dağıtılmış ve iki hafta sonra toplanmıştır. Anketlerin dağıtılması, toplanması, verilerin bilgisayar ortamına aktarılması iki ay kadar sürmüştür.

5. VERİLERİN ANALİZİ

Ölçekte elde edilen sonuçlar sayısal olarak bilgisayarla analiz yapılacak bir istatistik programı editörüne girilmiş, negatif soruların puanları ters çevrilmiştir. Daha sonra 1’den 11’e kadar olan sorulara verilen cevaplardan genel çocuk hakları, 12’den 20’ye kadar olan sorulara verilen cevaplardan yaşama hakkı, 21’den 30’a kadar olan sorulara verilen cevaplardan gelişim hakkı, 31’den 44’e kadar olan sorulara verilen cevaplardan korunma hakkı, 45’den 56’ya kadar olan sorulara verilen cevaplardan katılım hakkı, 57’den 70’e kadar olan sorulara verilen cevaplardan eğitim hakları ile ilgili ortalamalar ve hepsinin toplanıp anket sorularına bölünmesinden elde edilen genel ortalamaya ulaşılmıştır. İstatistiksel analizlerde bağımlı değişkenlere göre bu ortalamaların farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır.

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kişisel bilgileri ve görüşlerini betimlemek için frekans (f) ve yüzde (%) hesaplamaları yapılmıştır. Çocuk hakları gruplarındaki ortalamalardan iki değişkenli olanlara t-testi (Independent Samples t Test), çok değişkenli olanlara

varyans analizi (one-way ANOVA) ve anlamlı fark çıkan durumlarda hangi değişkenler arasında anlamlı fark olduğunu bulmak için Scheffe testi uygulanmıştır. Bir tabloda Scheffe testi farkı bulamadığı durumlarda Tukey çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim bölümü ve Türkçe bölümü , 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak için geliştirilen ölçek ile toplanan verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

Araştırmaya Katılanların Kişisel Özellikleri

Araştırmaya katılanların %39.8'i erkek, %60.2'si ise kadındır. Bu, aynı zamanda şu anda Eğitim Fakültelerindeki öğrenci profiline uygun bir dağılımı göstermektedir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyetleri

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	196	39.8
Kadın	296	60.2
Toplam	492	100

Erkek öğrencilerin %42.3'ü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, %29.1'i Sınıf Öğretmenliği, %20.4'ü Türkçe Öğretmenliği ve %8.2'si Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği bölümleri öğrencileri iken, kadınların %42.6'sı Sınıf Öğretmenliği, %23.6'sı Sosyal Bilgiler, %22.6'sı Okul Öncesi ve %11.1'i Türkçe öğretmenliği bölümü öğrencisidirler. Öte yandan Okul Öncesi Öğretmenliği programı öğrencilerinin %80.7'si, Sınıf Öğretmenliği programı öğrencilerinin %68.9'u, diğer programların da yaklaşık %45'i kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Bölümleri

Bölüm	sayı	%
Okulöncesi Öğretmenliği	83	16.9
Sınıf Öğretmenliği	183	37.2
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	153	31.1
Türkçe Öğretmenliği	73	14.8
Toplam	492	100.0

Araştırmaya katılanların %16.9'u Okulöncesi Öğretmenliği, %37.2'si Sınıf Öğretmenliği, %31.1'i Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, %14.8'i ise Türkçe Öğretmenliği programları öğrencileridir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Sınıfları

Sınıf	sayı	%
3.sınıf	329	66.9
4.sınıf	163	33.1
Toplam	492	100

Araştırmaya katılanların %66.9'u 3.sınıf, %33.1'ide 4. sınıf öğrencileridir.

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Annelerinin Eğitim Durumları

Anne Eğitim Durumu	sayı	%
Okur-yazar değil	57	11.6
İlkokul	315	64.0
Ortaokul	57	11.6
Lise	43	8.7
Üniversite ve üstü	20	4.1
Toplam	492	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına baktığımızda %11.6'sının okur-yazar olmadığı, %64'ünün ilkokul, %11.6'sının ortaokul mezunu, %8.7'sinin lise mezunu, %4.1'i üniversite ve üstü mezun olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Babalarının Eğitim Durumları

Baba Eğitim Durumu	sayı	%
Okur-yazar değil	13	2.6
İlkokul	208	16.9
Ortaokul	83	21.5
Lise	106	8.7
Üniversite ve üstü	82	16.7

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim durumları; %2.6'sı okur-yazar değil, % 16.9'u ise ilkököl mezunu, %21.5'i ortaokul mezunu, %8.7'si lise mezunu, %16.7'si üniversite ve üstü mezun olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Kardeş Sayıları

Kardeş Sayısı	sayı	%
Yok	17	3.5
1-2	171	34.8
3 ve üstü	304	61.8
Toplam	492	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin; %3.5'inin kardeşi yoktur; %34.8'inin kardeş sayısı 1-2 arasında, %61.8'inin kardeş sayısı ise 3 ve üstüdür.

Tablo 7. Araştırmaya Katılanların Yaşamının Çoğunu Geçirdiği Yerleşim Birimi

Yaşamının Çoğunu Geçirdiği Yerleşim Birimi	Sayı	%
Köy	79	16.1
Kasaba	35	7.1
İlçe	156	31.7
İl	222	45.1
Toplam	492	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim birimlerinin %16.1'i köy, %7.1'i kasaba, %31.7'si ilçe ve %45.1'i ise il merkezidir.

Tablo 8. Araştırmaya Katılanların Çocuk Hakları Sözleşmesini Okuma Durumu

Çocuk Hakları Sözleşmesini Okuma Durumu	Sayı	%
Evet	72	14.6
Hayır	420	85.4
Toplam	492	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin %14.6'sı çocuk hakları sözleşmesini okumuş, % 85.4'ü ise çocuk hakları sözleşmesini okumamıştır. Bu yetiştirmekte olduğumuz öğrencilerin veya öğretmen adaylarının çocuk hakları hakkında ne

kadar bilimsel veya hukuki bilgiden uzak olduklarını göstermektedir. Bu konuda kendilerine sunulan ölçme aracını dolduranlar, aslında bu alandaki temel hukuki metin hakkında herhangi bir bilgi sahibi olmadan, özellikle kendi bireysel bilgi ve tercihlerini işaret etmişlerdir.

Tablo 9. Araştırmaya Katılanlara Göre Çocuğun En Önemli Hakkı

Çocuğun En Önemli Hakkı	Sayı	%
Yaşama hakkı	63	12.8
Gelişim hakkı	13	2.6
Korunma hakkı	14	2.8
Katılım hakkı	0	0
Eğitim hakkı	37	7.5
Hepsi	365	74.2
Toplam	492	100

Araştırmaya katılan öğrenciler; çocuğun en önemli hakkı olarak %12.8'i yaşama hakkı, % 2.6'sı gelişim hakkı ,%2.8 'i korunma hakkı , %7.5'i eğitim hakkı ve %74.2'si ise hepsi cevabını vermişlerdir. Katılım hakkına ise çocuğun en önemli hakkı olarak sıralamada yer vermemişlerdir. Bu aynı zamanda öğretmen adaylarımızın çocukların herhangi bir şeye katılmalarını hiç istemediklerini ortaya koymaktadır.

Hipotezlerin Test Edilmesi

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

Tablo 10 . Öğretmen Adaylarının Cinsiyetleri ve Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri

	CİNSİYET	N	Ortalama	Std.Sapma
YAŞAMA	Erkek	196	2.11	.22
	Kadın	296	2.08	.20
GELİŞİM	Erkek	196	2.26	.20
	Kadın	296	2.30	.18
KORUNMA	Erkek	196	2.17	.22
	Kadın	295	2.22	.19
KATILIM	Erkek	196	2.30	.27
	Kadın	296	2.41	.22
EĞİTİM	Erkek	196	1.93	.28
	Kadın	296	1.88	.25
GENELORT	Erkek	196	2.10	.26
	Kadın	296	2.17	.23

Öğrencilerin, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları cinsiyetlerine göre değişmemektedir” denencesini test etmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır.

Tablo 11. Öğretmen Adaylarının Cinsiyetleri ve Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri İçin Bağımsız Örneklem t Testi

	F	Anlam lılık	T	Serbestlik Derecesi	Anlam lılık (2-yönlü)	Ortalama Fark
YAŞAMA	1.205	.273	1.50	490	.133	0.03
GELİŞİM	2.778	.096	-2.36	490	.018	-0.04
KORUNMA	4.793	.029	-2.19	380	.029	-0.04
KATILIM	7.582	.006	-4.69	360	.000	-0.11
EĞİTİM	2.092	.149	1.93	490	.054	0.05
GENELORT	3.378	.067	-3.32	490	.001	-0.08

Bu tabloya göre öğrencilerin, çocuk haklarının gelişim, korunma ve katılım boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta;

yaşama ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile cinsiyetleri ise arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Farklıklara bakıldığında; yaşama hakkı konusunda erkekler çocukların daha olumlu haklara sahip olduğunu düşünürken gelişim, korunma, katılım (ve genel olarak) kadınlar çocukların bu konulardaki haklarının daha düşük olduğunu görmekte ve düşünmektedirler. Bu durum, toplumda kız ve erkek çocukların yetiştirilme biçimlerinin farklı olmasına bağlanabilir.

Öğrencilerin, Çocuk Hakları Sözleşmesini okuyup okumama durumuna göre, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları tablo 12’de verildiği gibidir.

Tablo 12. Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları Sözleşmesini Okuyup Okumama Durumuna Göre, Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri

	Sözleşme’yi Okuma	N	Ortalama	Std. Sapma
YAŞAMA	Okudum	72	2.11	.20
	Okumadım	420	2.09	.21
GELİŞİM	Okudum	72	2.30	.18
	Okumadım	420	2.28	.19
KORUNMA	Okudum	72	2.22	.26
	Okumadım	419	2.20	.20
KATILIM	Okudum	72	2.37	.22
	Okumadım	420	2.37	.26
EĞİTİM	Okudum	72	1.88	.26
	Okumadım	420	1.90	.26
GENELORT	Okudum	72	2.16	.21
	Okumadım	420	2.14	.25

“Öğrencilerin, Çocuk Hakları Sözleşmesini okuyup okumama durumuna göre, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları cinsiyetlerine göre değişmemektedir” denencesini test etmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Ancak t testi sonuçlarına göre, ne genel ortalama ne de çocuk hakları boyutlarının herhangi birisinde ortalamalar arasında istatistiksel bir farklılık bulunamamıştır.

Araştırmaya katılanların okudukları bölüme göre çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 13. Öğretmen Adaylarının Okudukları Bölüme Göre Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri

BÖLÜM		YAŞ.	GEL.	KOR.	KAT.	EGİ.	GENORT
Okul Öncesi N=83	Ortalama	2.13	2.30	2.23	2.46	1.85	2.22
	Std. Sapma	0.19	.18	.18	.18	.24	.23
Sınıf Öğr. N=183	Ortalama	2.06	2.29	2.19	2.32	1.89	2.15
	Std. Sapma	0.20	.19	.21	.29	.24	.24
Sos. Bilgiler N=153	Ortalama	2.08	2.29	2.19	2.37	1.92	2.11
	Std. Sapma	0.22	.20	.22	.24	.27	.23
Türkçe Öğr. N=73	Ortalama	2.13	2.24	2.21	2.37	1.92	2.11
	Std. Sapma	0.22	.20	.20	.20	.33	.26
Toplam N=492	Ortalama	2.09	2.29	2.20	2.37	1.90	2.14
	Std. Sapma	0.21	.19	.21	.25	.26	.24

“Öğrencilerin, Fakültede öğrenim gördükleri bölüme göre, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları arasında bir farklılık yoktur” denencesini test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır.

Tablo 14. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Öğrenim Gördükleri Bölüme Göre Karşılaştırılması

		Kareler Top.	SD	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık p
YAŞAMA	Gruplar Arası	.436	3	0.145	3.248	.022
	Gruplar İçi	21.845	488	0.045		
	Toplam	22.281	491			
GELİŞİM	Gruplar Arası	.150	3	0.050	1.276	.282
	Gruplar İçi	19.059	488	0.039		
	Toplam	19.209	491			
KORUNMA	Gruplar Arası	.144	3	0.048	1.081	.357
	Gruplar İçi	21.635	487	0.044		
	Toplam	21.779	490			
KATILIM	Gruplar Arası	1.152	3	0.384	6.014	.000
	Gruplar İçi	31.165	488	0.064		
	Toplam	32.317	491			
EĞİTİM	Gruplar Arası	.342	3	0.114	1.581	.193
	Gruplar İçi	35.210	488	0.072		
	Toplam	35.552	491			
GENELORT.	Gruplar Arası	.764	3	.255	4.226	.006
	Gruplar İçi	29.395	488	0.060		
	Toplam	30.159	491			

Tabloya göre öğrencilerin, çocuk haklarının yaşama ve katılım boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları okudukları bölüme göre farklılaşmakta; gelişim, korunma ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile okudukları bölüm arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 15. Çocuk Hakları İle İlgili Görüş Farklılıkların Hangi Bölümlerde Ortaya Çıktığını Gösteren Scheefe Çoklu Karşılaştırma Tablosu

			Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata
Bağımlı Değişken	(I) BÖLÜM	(J) BÖLÜM		
KATILIM	1	2	.1415	.033
GENELORT	1	3	.1109	.033
	1	4	.1105	.039

Farklılıkların hangi bölümler arasında ortaya çıktığını öğrenmek için Scheffe testine bakılmıştır. Burada yaşama boyutundaki farklılık bulunamamış, ancak katılım boyutunda Sınıf Öğretmenliği öğrencileri ile Okul Öncesi Eğitimi öğrencileri arasında Okul Öncesi Eğitimi öğrencileri lehine bir farklılık bulunmuştur. Ortalamalara bakıldığında Okul Öncesi Eğitim öğrencilerinin eğitim hariç diğer boyutlarda daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmaya katılanların annelerinin eğitim durumuna göre çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 16. Öğretmen Adaylarının Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri İle Genel Ortalamaları

ANNENİN EĞİTİM DURUMU		YAŞ.	GEL.	KOR.	KAT.	EGİ.	GEN.ORT
Okur-yazar değil N=57	Ortalama Std. Sapma	2.10 .19	2.32 .18	2.16 .18	2.36 .18	1.87 .24	2.12 .23
İlkokul N=315	Ortalama Std. Sapma	2.10 .20	2.28 .19	2.18 .21	2.36 .29	1.92 .24	2.15 .24
Ortaokul N=57	Ortalama Std. Sapma	2.10 .22	2.29 .20	2.24 .22	2.39 .24	1.90 .27	2.15 .23
Lise N=43	Ortalama Std. Sapma	2.03 .22	2.27 .20	2.27 .20	2.38 .20	1.79 .33	2.09 .26
Üniversite ve Üstü N=20	Ortalama Std. Sapma	2.08 .21	2.28 .19	2.29 .21	2.43 .25	1.85 .26	2.10 .24
Total N=492	Ortalama Std. Sapma	2.09 .21	2.29 .19	2.20 .21	2.37 .25	1.90 .26	2.14 .24

“Öğrencilerin, annelerinin eğitim durumuna göre, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları arasında bir farklılık yoktur” denencesini test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır.

Tablo 17. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Annenin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

		Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
YAŞAMA	Gruplar Arası	.182	4	0.045	1.005	.404
	Gruplar İçi	22.098	487	0.045		
	Toplam	22.281	491			
GELİŞİM	Gruplar Arası	0.073	4	0.018	.470	.757
	Gruplar İçi	19.135	487	0.039		
	Toplam	19.209	491			
KORUNMA	Gruplar Arası	.679	4	.170	3.912	.004
	Gruplar İçi	21.100	486	0.043		
	Toplam	21.779	490			
KATILIM	Gruplar Arası	.162	4	0.040	.613	.653
	Gruplar İçi	32.155	487	0.066		
	Toplam	32.317	491			
EĞİTİM	Gruplar Arası	.667	4	.167	2.327	.055
	Gruplar İçi	34.885	487	0.071		
	Toplam	35.552	491			
GENELORT.	Gruplar Arası	.196	4	0.048	.795	.529
	Gruplar İçi	29.963	487	0.061		
	Toplam	30.159	491			

Tabloya göre öğrencilerin, çocuk haklarının korunma boyutundaki görüşleri annenin eğitim durumuna göre farklılaşmakta; yaşama, gelişim, katılım, eğitim ve genel ortalamaları ile annenin eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak, anneleri üniversite mezunu olan öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri görece olarak daha olumludur.

Anlamlı farkın hangi değişkenler arasında olduğunu Sheffe testi ile bulamadığımızdan Tukey HSD testi uygulanmıştır.

Tablo 18. Annenin Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farkın Hangi Değişkenler Arasında Olduğunu Gösteren Tukey HSD Çoklu Karşılaştırma Tablosu

				Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata
Bağımlı Değişken	(I) AnneEğitim	(J) AnneEğitim			
KORUNMA	1	3	-.1088	.039	.042
	2	3	-.0858	.030	.034

Araştırmaya katılanların babalarının eğitim durumuna göre çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 19. Öğretmen Adaylarının Babalarının Eğitim Durumuna Göre Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri

BABANIN EĞİTİM DURUMU		YAS.	GEL.	KOR.	KAT.	EGI.	GEN.ORT.
Okur-yazar değil N=13	Ortalama Std. Sapma	2.05 .19	2.27 .18	2.20 .18	2.23 .18	1.92 .24	2.21 .23
İlkokul N=208	Ortalama Std. Sapma	2.11 .20	2.29 .19	2.17 .21	2.37 .29	1.91 .24	2.14 .24
Ortaokul N=83	Ortalama Std. Sapma	2.09 .22	2.30 .20	2.19 .22	2.37 .24	1.90 .27	2.16 .23
Lise N=106	Ortalama Std. Sapma	2.06 .22	2.29 .20	2.21 .20	2.35 .20	1.86 .33	2.14 .26
Üniversite ve Üstü N=82	Ortalama Std. Sapma	2.08 .21	2.26 .19	2.26 .21	2.38 .25	1.91 .26	2.10 .24
Toplam N=492	Ortalama Std. Sapma	2.09 .21	2.29 .19	2.20 .21	2.37 .25	1.90 .26	2.14 .24

“Öğrencilerin, babalarının eğitim durumuna göre, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları arasında bir farklılık yoktur” denencesini test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır.

Tablo 20. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Babanın Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

		Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
YAŞAMA	Gruplar Arası	.194	4	0,048	1.070	.371
	Gruplar İçi	22.087	487	0,045		
	Toplam	22.281	491			
GELİŞİM	Gruplar Arası	0.0874	4	0,021	.556	.694
	Gruplar İçi	19.122	487	0,039		
	Toplam	19.209	491			
KORUNMA	Gruplar Arası	.472	4	.118	2.694	.030
	Gruplar İçi	21.307	486	0,043		
	Toplam	21.779	490			
KATILIM	Gruplar Arası	.307	4	0,076	1.167	.324
	Gruplar İçi	32.010	487	0,065		
	Toplam	32.317	491			
EĞİTİM	Gruplar Arası	.220	4	0,055	.759	.552
	Gruplar İçi	35.331	487	0,072		
	Toplam	35.552	491			
GENEL ORT.	Gruplar Arası	.255	4	0,079	1.039	.387
	Gruplar İçi	29.904	487	0,061		
	Toplam	30.159	491			

Tabloya göre öğrencilerin, çocuk haklarının korunma boyutundaki görüşleri babalarının eğitim durumuna göre farklılaşmakta; yaşama, gelişim, katılım, eğitim ve genel ortalama boyutlarındaki görüşleri ile babalarının eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bununla birlikte babaların eğitim seviyeleri yükseldikçe çocuklarına daha çok sahip çıkmaya ait bilinçleri yükselmekte, bu da onları daha korumacı bir tavra yönlendirmektedir.

Tablo 21. Korunma Hakkı Boyutunda Farklılıkların Babaların Eğitim Durumlarının Hangisinde Ortaya Çıktığını Gösteren Scheefe Çoklu Karşılaştırma Tablosu

			Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata
Bağımlı Değişken	(I) BabaEğitim	(J) BabaEğitim		
KORUNMA	2	5	-.0866	.027

Scheffe testi sonunda eğitim durumu üniversite ve üstü olan babaların , eğitim durumu ilkokul olan babalara göre çocukların korunma hakkına ilişkin görüşlerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılanların kardeş sayısına göre çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 22. Öğretmen Adaylarının Kardeş Sayısına Göre Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri İle Genel Ortalamaları

KARDEŞ SAYISI		YAS.	GEL.	KOR.	KAT.	EGI.	GEN.ORT.
YOK N=17	Ortalama Std. Sapma	2.02 .19	2.24 .18	2.18 .18	2.34 .18	1.93 .24	2.03 .23
1-2 N=171	Ortalama Std. Sapma	2.08 .20	2.29 .19	2.22 .21	2.38 .29	1.89 .24	2.14 .24
3 VE ÜSTÜ N=304	Ortalama Std. Sapma	2.10 .22	2.29 .20	2.19 .22	2.36 .24	1.90 .27	2.15 .23
Toplam N=304	Ortalama Std. Sapma	2.09 .213	2.29 .19	2.20 .21	2.37 .25	1.90 .26	2.14 .24

“Öğrencilerin, kardeş sayılarına göre, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları arasında bir farklılık yoktur” denencesini test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır.

Tablo 23. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Kardeş sayılarına Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

		Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
YAŞAMA	Gruplar Arası Gruplar İçi Toplam	.125 22.156 22.281	2 489 491	0,062 0,045	1.378	.253
GELİŞİM	Gruplar Arası Gruplar İçi Toplam	0,032 19.176 19.209	2 489 491	0,016 0,039	.420	.657
KORUNMA	Gruplar Arası Gruplar İçi Toplam	.118 21.661 21.779	2 488 490	0,059 0,044	1.334	.264
KATILIM	Gruplar Arası Gruplar İçi Toplam	0,032 32.284 32.317	2 489 491	0,016 0,066	.248	.780
EĞİTİM	Gruplar Arası Gruplar İçi Toplam	0,024 35.527 35.552	2 489 491	0,012 0,072	.168	.845
GENELORT.	Gruplar Arası Gruplar İçi Toplam	.234 29.925 30.159	2 489 491	.117 0,061	1.914	.149

Tabloya (23) göre öğrencilerin, yaşama, gelişim, korunma, katılım, eğitim ve genel ortalama boyutlarındaki görüşleri ile kardeş sayıları arasında istatistiksel olarak hiçbir fark bulunmamıştır. Kardeş sayısının az ya da çok olması katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkarmamıştır. Ama aslında kardeşi olmayan katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin, diğer gruplara göre görece olarak daha az olumlu olması beklenmekteydi. Bu durum bir ya da daha fazla kardeşe sahip olan katılımcıların çocuk haklarına daha duyarlı bir görüşte bulunmaları gerekir şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmaya katılanların yaşamının çoğunu geçirdiği yere göre çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 24 . Öğretmen Adaylarının Yaşamının Çoğunu Geçirdiği Yere Göre Çocuk Haklarının Değişik Boyutlarındaki Görüşleri İle Genel Ortalamaları

YAŞAMININ ÇOĞUNU GEÇİRDİĞİ YERE GÖRE		YAŞ.	GEL.	KOR.	KAT.	EĞİ.	GEN. ORT.
KÖY N=13	Ortalama Std. Sapma	2.14 .19	2.27 .18	2.17 .18	2.33 .18	1.96 .24	2.17 .23
KASABA N=208	Ortalama Std. Sapma	2.08 .20	2.27 .19	2.18 .21	2.39 .29	1.90 .24	2.14 .24
İLÇE N=83	Ortalama Std. Sapma	2.08 .22	2.29 .20	2.23 .22	2.37 .24	1.90 .27	2.14 .23
İL N=106	Ortalama Std. Sapma	2.08 .22	2.29 .20	2.19 .20	2.37 .20	1.87 .33	2.13 .26
Toplam N=492	Ortalama Std. Sapma	2.09 .213	2.29 .19	2.20 .21	2.37 .256	1.90 .26	2.14 .24

“Öğrencilerin, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim birimine göre, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma, katılım ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları arasında bir farklılık yoktur” denencesini test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır.

Tablo 25. . Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Birimine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

		Kareler Toplamı	SD	Kareler Toplamı	F	Anlamlılık
YAŞAMA	Gruplar Arası	.266	3	0,088	1.966	.118
	Gruplar İçi	22.015	488	0,045		
	Toplam	22.281	491			
GELİŞİM	Gruplar Arası	0,048	3	0,016	.415	.742
	Gruplar İçi	19.160	488	0,039		
	Toplam	19.209	491			
KORUNMA	Gruplar Arası	.213	3	0,070	1.601	.188
	Gruplar İçi	21.567	487	0,044		
	Toplam	21.779	490			
KATILIM	Gruplar Arası	.114	3	0,038	.578	.629
	Gruplar İçi	32.202	488	0,065		
	Toplam	32.317	491			
EĞİTİM	Gruplar Arası	.419	3	.140	1.941	.122
	Gruplar İçi	35.133	488	0,071		
	Toplam	35.552	491			
GENELORT.	Gruplar Arası	0,072	3	0,024	.394	.757
	Gruplar İçi	30.086	488	0,061		
	Toplam	30.159	491			

Tabloya (25) göre öğrencilerin yaşama, gelişim, korunma, katılım, eğitim ve genel ortalama boyutlarındaki görüşleri ile yaşamının çoğunu geçirdiği yer arasında istatistiksel olarak hiçbir fark bulunmamaktadır. Bununla birlikte; yaşamlarının çoğunu köyde geçirmiş olan öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri diğer gruplara göre görece olarak daha olumlu, yaşamlarının çoğunu şehirde geçirmiş olan katılımcıların çocuk haklarına ilişkin tutumları ise diğer gruplara göre görece olarak daha az olumlu çıkmıştır. Bu da küçük yerleşim birimlerindeki yaşam tarzının çocuğa karşı daha samimi, daha doğal ve duyarlı olmasından kaynaklanıyor şeklinde yorumlanabilir. Aynı zamanda bu küçük yerleşim birimlerinde, mahalle kavramı, mahalle arkadaşlıkları, mahalle oyunlarının (eski çocuk oyunları) hala dokusunu koruması ve çocuğun bu kültür ve değerler içinde yoğrulup yetişmesi ve bu doğal ortamı tenefüs etmesinden kaynaklanıyor olabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma deseni çerçevesinde bulgulara dayalı ulaşılan sonuçlar ve sonuçlara dayalı geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk hakları sözleşmesini okuma durumu, %14.6'sı çocuk hakları sözleşmesini okumuş, % 85.4'ü ise çocuk hakları sözleşmesini okumamıştır. Bu sonuç, Uçuş'un (2009) yaptığı çalışmada bulunduğu öğretmen ve okul yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonucunda, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin çocuk hakları konusunda yeterince bilgiye sahip olmadığı sonucu ile benzerlik göstermektedir. Bu yetiştirmekte olduğumuz öğrencilerin veya öğretmen adaylarının çocuk hakları hakkında bilimsel ya da hukuki bilgiden ne denli uzak olduklarını göstermektedir. Bu konuda kendilerine sunulan ölçme aracını dolduranlar, aslında bu alandaki temel hukuki metin hakkında herhangi bir bilgi sahibi olmadan, özellikle kendi bireysel bilgi ve tercihlerini işaret etmişlerdir. Benzer biçimde bu araştırmadan elde edilen sonuç, Gömleksiz ve arkadaşlarının (2008) şiddet ve çocuk hakları ile ilgili yaptıkları araştırmada ulaştıkları, öğretmen ve yöneticilerin bilgi ve beceri eksikleri olduğu sonucuyla örtüşmektedir. Ancak araştırmanın sonucu Fazlıoğlu'nun (2007) araştırmasındaki öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarını kavramış oldukları bulgusuyla ters düşmektedir.

Araştırmaya katılan öğrenciler; çocuğun en önemli hakkı olarak %12.8'i yaşama hakkı, % 2.6'sı gelişim hakkı ,%2.8 'i korunma hakkı , %7.5'i eğitim hakkı ve %74.2'si ise hepsi cevabını vermişlerdir. Katılım hakkına ise çocuğun en önemli hakkı olarak sıralamada yer vermemişlerdir. Bu aynı zamanda öğretmen adaylarımızın çocukların herhangi bir şeye katılmalarını akıllarından bile geçirmediğini ortaya koymaktadır. Halbuki katılım hakkı, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanması ve diğer bütün maddelerin yorumlanmasında temel önem taşıyan ilkelere birisidir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, çocuk haklarının gelişim, korunma ve katılım boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta; yaşama ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile cinsiyetleri arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Farklıklara bakıldığında; yaşama hakkı konusunda erkekler çocukların daha olumlu haklara sahip olduğunu düşünürken gelişim, korunma, katılım (ve genel olarak) kadınlar çocukların bu konulardaki haklarının daha düşük olduğunu görmekte ve düşünmektedirler. Bu da erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre çocuk haklarına karşı daha olumlu bir görüşe sahip olduklarını göstermektedir. Bu sonuç, Karaman-Kepekçi (2006) tarafından yapılan araştırma bulguları ile örtüşmemektedir. Karaman-Kepekçi'nin üniversite öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri üzerinde yaptığı araştırmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çocuk haklarına ilişkin daha olumlu bir görüşe sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu araştırmada ise tam tersi bir sonuca ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, çocuk haklarının yaşama ve katılım boyutlarındaki görüşleri ile genel ortalamaları okudukları bölüme göre farklılaşmakta; gelişim, korunma ve eğitim boyutlarındaki görüşleri ile okudukları bölüm arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Farklıkların hangi bölümler arasında ortaya çıktığını öğrenmek için Scheffe testine bakılmıştır. Burada yaşama boyutundaki farklılık bulunamamış, ancak katılım boyutunda Sınıf Öğretmenliği öğrencileri ile Okul Öncesi Eğitimi öğrencileri arasında Okul Öncesi Eğitimi öğrencileri lehine bir farklılık bulunmuştur. Ortalamalara bakıldığında Okul Öncesi Eğitim öğrencilerinin eğitim hariç diğer boyutlarda daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Bu da Okul öncesi bölümü öğrencilerinin çocuk hakları boyutunda daha duyarlı olduklarını ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuç; Karaman- Kepekçi ve Baydok (2009) tarafından yapılan araştırmadaki bulgulardan çıkan; zihin engelliler öğretmenliği programına kayıtlı öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin tutumlarının okul öncesi öğretmeni ve bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmeni adaylarının tutumlarından farklılaşmadığı, bununla birlikte bu grubun tutumlarının sınıf öğretmenliği programına kayıtlı öğrencilerin tutumlarından daha olumsuz olduğu sonucu ile benzerlik göstermemektedir.

Çocuk haklarının korunma boyutundaki görüşleri annenin eğitim durumuna göre farklılaşmakta; yaşama, gelişim, katılım ve genel ortalamaları ile annenin eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak, anneleri üniversite mezunu olan öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri görece olarak daha olumludur. Araştırmaya katılan öğrencilerin, çocuk haklarının korunma boyutundaki görüşleri babalarının eğitim durumuna göre farklılaşmakta; yaşama, gelişim, katılım, eğitim ve genel ortalama boyutlarındaki görüşleri ile babalarının eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Anne ve babanın eğitim durumlarının çocuk haklarının bazı boyutlarında farklılaştığı sonucu, Ay Zöğ'ün (2008) araştırmasında ulaştığı anne-babanın öğrenim durumuna göre farklılık gösterdiği sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Kardeş sayısı değişkenine göre katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç, Salman-Osmanağaoğlu'nun (2007) yaptığı çalışmada, çocuk haklarına ilişkin görüşlerin kardeş sayılarına göre farklılık göstermediği sonucuyla örtüşmektedir.

Katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşleri, yaşamlarının çoğunu geçirdiği yerleşim birimine göre farklılık göstermemektedir.

ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Öğretmen adaylarının çocuk hakları hakkında bilimsel veya hukuki bilgiden neden uzak oldukları araştırılmalıdır. Öncelikle çocuklara kendi haklarını öğretmek ve benimsetmek için bazı uygulamalar, etkinlikler yapılmalıdır.

Eğitim Fakültelerinin ders programlarına zorunlu ders olarak *Çocuk Hakları Ve Demokrasi* dersinin dahil edilmesi gerekir. Bu şekilde öğretmen adayları çocuk hakları konusunda bilimsel ve hukuki bilgilere yeterli düzeyde sahibi olabilirler.

Öğretmen yetiştiren kurumların, çocuk haklarının merkezi olması sağlanmalıdır.

Hak tanınan ve çocuk hakları ile ilgili hukuksal ve eğitsel boyutta belirli görüşe sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi toplumda haklarını savunabilen çocukların yetişmesi anlamına geleceğinden demokrasiye giden yolda ilerlemek için öğretmen yetiştirme ile çocuk hakları eğitiminin bütünleştirilmesini gerektirmektedir.

Zorunlu ilköğretim süresinin uzatarak, eğitim süresini gelişmiş ülkelerin seviyesine çekilmesi, çocuklarla ilgili kurum ve meslek gruplarının çocuk hakları konusunda bilgilendirilmesi, erken çocukluk döneminden itibaren çocuk hakları konusunda farkındalığın oluşturulması, çocuk hakları sözleşmesinin hayata geçirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması, öğretmen ve eğitim alanındaki yöneticilere çocuk hakları konulu hizmet içi eğitim verilmesi gerekmektedir.

Çocuk hakları eğitsel kulübünün tüm eğitim düzeyinde açılması zorunlu eğitsel kulüp listesine alınması sağlanmalıdır.

Çocuk hakları konusunda aile katılım programları ile anne-babalara yönelik periyodik eğitimler ve seminerler uygulanmalıdır. Ayrıca toplumun bilinçlendirilmesinde medya desteği sağlanmalıdır.

Babanın eğitim durumlarının katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerini genel anlamda etkilememesine rağmen bazı gelişmiş ülkelerde

uygulandığı gibi bizim ülkemizde de çocuk eğitiminden sorumlu ana-baba ve çocukla ilgilenen diğer yetişkinlere yönelik olmak üzere çocuk hakları konusunda eğitim programları ve seminerler yürütülmelidir.

KAYNAKÇA

- Akarşlan, M. (1998). *Anahatlarıyla Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuat*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Akıncı, Ş. (1999). *Roma Hukuku*, Konya
- Akyüz, E. (1981). Çocuk Hakları Bildirisi ve Türk Hukuk Sistemi. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 13. Sayı: 1-2. S.339-365.
- Akyüz, E. (1999). Cumhuriyet ve Çocuk . 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezleri Yayınları, Ankara.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması* . Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akyüz, E. (2001).*Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı 151
- Aral, N.; Gürsoy, F. (2001). Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk Hakları ve İstismarı, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:151
- Atılğan, A.-Atılğan, Ü.E. (2009). Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hakim Olan İlkeler Açısından Türkiye'deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi. *İnsan Hakları Ortak Platformu, Kapasite Geliştirme Derneği* ,Ankara: Mattek Matbaacılık.
- Aytaç, K. (1976). *Çağdaş Eğitim Akımları*. Ankara: Ankara Üniversitesi D.T.C. Fak. Yay.
- Ay Zöğ, D. (2008). *Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,İstanbul.
- Ballar, S. (1997). *Çocuk Hakları*. İstanbul :Aka Basımevi.
- Bardakoğlu, A.(1997). DİA (*Diyanet İslam Ansiklopedisi*), 'Hak' maddesi, XV.Baskı.s:145-146.
- Beijing Kuralları*.(1992). (Çev.: Onursal, Betül), Adana Barosu Dergisi, Adana.
- Bozkurt , E. (2003). *İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Bumin, K.(1983). *Batı'da Devlet ve Çocuk*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Cılga, İ. (1999). Cumhuriyet ve Çocuk . *II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezleri Yayınları, Ankara.
- Cılga, İ. (2001). Demokrasi, İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları. *Milli Eğitim Dergisi* .Sayı : 151.
- Cılga, A. (2001). Çocuk Hakları ve Eğitimi, *Milli Eğitim Dergisi* .Sayı :151.
- Coşkun, V. (1999). *İnsan hakları ve kültürel rölativizm*. Kamu Hukuku Arşivi, 2 (1-3), 133-140.
- Çakır,T. (2006).”John Dewey’in Eğitim Felsefesi Bağlamında “Eğitim Hakkı” ve Eğitim Sistemine Bakış” *Kayı /Uludağ Üniversitesi,Felsefe Dergisi*, (6).
- Çeçen, A. (2000). *İnsan Hakları*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çelik,C.(2005). “Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi” *Hukuk ,Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Parg.29,39,40.
- Çetinkaya, N., (1998). *Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Çocuk Haklarına Bakışının Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi.
- Doğan, İ. (2000). Akıllı Küçük: *Çocuk Kültürü ve Çocuk Hakları Üzerine Sosyo-Kültürel Bir İnceleme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2001). Çocuk Hakları Olgusu Açısından Türkiye’de Çocuk Olgusu. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı 151. S.17-23
- Düzbakar, Ö. (2004). “Kimsesiz Çocuklar ve Çocuk Haklarının Korunmasına İlişkin Bursa Şer’iyye Sicillerine Yansıyan Örnekler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, VI/6, s. 87-95
- Emini, M.E.(2004).“Hak Kavramı” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü *Dergisi*, Sayı: 12.

- Erdoğan, M.(1993). İnsan Hakları Öğretisine Giriş, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.11, s.23.
- Ersoy, A. F. (2008). Children rights in the curriculum of primary education in Turkey. Sunu: *Association for Childhood Education International (ACEI 2008) World Conference*.
- Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan “Çocuk Hakları” Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Franklin, B. (1993). *Çocuk Hakları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gander, M.J ve Gandiner, H.W.(2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* ,(Çev. A.Dönmez - O. Bekir– N. Çelen), Ankara.
- Gömlüksiz, M. vd. (2008). Okul Bahçeleri Mercek Altında: Şiddet ve Çocuk Hakları Üzerine Nitel Bir Çalışma, *İlköğretim Online E-Dergi* ,vol 7.
- Gümüş,S. ve Çiçek,Y., Demirel, M. (1997). *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali*. İstanbul:İpek Yayınevi.
- Gündoğan, G. ve Günay. M. (2004). *İnsan Hakları ve Eğitimi*. İzmir: İlya.
- Güriz, A. (1992). *Hukuk Felsefesi*, Ankara.
- Hodgkin, R. & Newell, P.(1998). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı*. Ankara.
- İnan, A.(1968). *Çocuk Hukuku*, İstanbul.
- İnan, A.(1981). *Çocuğun Korunması ve Polis*, İstanbul
- İnan, M.R.(1970). *İnsan Hakları Eğitim ve Kültür Çocuk Hakları*. Ankara:A.Ü. Basımevi.
- İnan, M.R.(1979). *Devletimizin Çocuklara Bakış Açısı*. İstanbul: Erdini Basımevi.
- İzveren, A. (1988). *Hukuk Felsefesi*, Ankara.

- Kavak, F. (2005). *Çocuk haklarının korunmasında polisin görev ve yetkilerinin uygulama açısından değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kepenekci, Y. (2006). A Study of University Students' Attitudes Towards Children's Rights in Turkey. *The International Journal of Children's Rights*. Volume 14, Number 3.
- Kepenekçi, Y. ve Baydık, B. (2009). Zihin Engelliler Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt: 42, sayı: 1, 329-350
- Kobat, İ.B. (2009). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi
- Kop, Y. ve Tuncel, G. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çocuk Haklarını Algulamaları*. http://eku.comu.edu.tr/index/6/1/ykop_gtuncel.pdf
- Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi (1986). C.3-5, Meydan Yayınevi, İstanbul.
- Morine, S.J. (2000). *Children's and parents' attitudes towards children's rights and perceptions of family relationship*. Unpublished Master Thesis, Toronto University. Toronto, Canada.
- Moroğlu, N. (2003). *Türkiye'de ve Dünyada Çocuk Hakları*. İstanbul: Alman Liseleri Kültür ve Eğitim Vakfı
- Mumcu, A. (2004). *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*. Eskişehir: AÖF Yay.
- Müftü, G. (2001). Çocukların Hakları. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı 151.
- Okçu, D. (2007). "Eğitim Hakkı ve Tarihsel Gelişimi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt: IV, Sayı: 1, 45-49.
- Onur, B. (1994). Toplumsal Tarihte Çocuk, *Sempozyum*, 23-24 Nisan (1993), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Onursal, B. (1998)., "Çağdaş Çocuk Hakları Sisteminde Türkiye'nin Konumu" *Yeni Türkiye Dergisi İnsan Hakları Özel Sayısı*, Sayı: 22, s. 1146-1179

- Ozansoy, C. (1999). Öznesini Arayan Nesnelere: Çocuk ve Çocuk Hakları, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı No:1
- Özyıldırım, T. (2007). *Ankara İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Katılım Hakkını Kullanma Durumlarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öntaş, C.Ö.(2006).”Çocuk Hakları Perspektifi Bağlamında Karakol ve Çocuk Şubesinde Çalışan Polislerin Suça Yönelen Çocuklara Yaklaşımları”. "*Polis Bilimleri Dergisi*, 8(3-4):49-78.
- Polat, O. (1997). *Çocuk Hakları Nedir?* İstanbul: Analiz yay.
- Postman, N.(1995). *Çocukluğun Yokoluşu*, (K. İnal, çev.) .Ankara: İmge Kitabevi.
- Refik, A. (1914). *Büyük Tarih-i Umumi*, C.5, İstanbul.
- Salman-Osmanağaoğlu, Y. (2007). *Uşak İli Son Sınıf Öğrencilerinin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- San, C. (1994). Demokratik siyasal kültür ve insan hakları, *İnsan Hakları Yıllığı*, 16, 3-13, Ankara:TODAİE Yayınları.
- Sapmazlı, H. (1943). *Çocuk Hakları ve Himaye Müesseseleri*. Ankara: Yeni Cecaevi.
- Seliçi, H. (2001). Çocuk Haklarının Önemi,
<http://www.radikal.com.tr/2001/04/04/yorum/01coc.shtml>
- Semerci, B. (2006). *Birlikte Büyütelim*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2001). Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 151.
- Serozan, R.(2005). *Çocuk Hukuku*, İstanbul.
- Sevinç, M.(2005). *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Sevük, H.(1998). “*Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım*”. İstanbul:Beta Yayınları.
- Şensoy, N.(1949). *Çocuk Suçluluğu, Küçüklük, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri*, İstanbul.
- TDK (2005). *Türkçe Sözlük* . Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,829-830.
- Talas, C. (1979). *Devletimizin Çocuklara Bakış Açısı*. Balıkesir Merkez Yetiştirme Yurdu Kalkındırma Derneği Seminer Yayınları. İstanbul: Erdini Basım ve Yayınevi.
- Tan, M.(2006). “*Çocukluk: Dün ve Bugün*” *Toplumsal Tarihte Çocuk*, İstanbul.
- Tezcan, D. vd (2006). *İnsan Hakları El Kitabı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Tiryakioğlu, B. (1991a). *Çocukların Korunmasına İlişkin Milletler Arası Sözleşmeler ve Türk Hukuku*. Ankara: Başbakanlık A.A.K. Bilim Serisi.
- Tiryakioğlu, B. (1991b). *Milletler Arası Özel Hukukta Çocuklara İlişkin Kurallar*. Ankara: Başbakanlık A.A.K. Bilim Serisi.
- Topuzoğlu, (2004). *Mağdur Çocukların Hukuksal Konumu.(Çocuk Hakları Merkezi Meslek içi Eğitim Semineri Notları)*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Tunç, D. (2008). *Çocuk Hakları Sözleşmesinin Eğitim Politikalarına Yansımaları Konusunda Milli Eğitim Bakanlığı Uzmanlarının Görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası* (2006).Kılavuz2006 Yayınları,s.20-21.
- Uçum, M. “*Çalışma Yaşamında Çocuk Hakları*” (<http://www.turkhukusitesi.com>)
- Uçuş, Ş. (2009). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İlköğretim Programlarındaki Yeri ve Sözleşme'ye Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluç, Ö.F. (2008). *İlköğretim Programlarında Çocuk Hakları*,(Yayımlanmamış Doktora Tezi).Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- UNESCO (1969). *İnsan Hakları* UNESCO Türkiye Milli Komisyonu yay.

- UNICEF (1998). *Çocuk haklarına dair sözleşme uygulama elkitabı*. Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş.
- UNICEF (1999). *Dünya Çocuklarının Durumu*, Ankara.
- UNICEF (2001). *Dünya Çocuklarının Durumu*, Ankara.
- UNICEF (2005). *Dünya Çocuklarının Durumu*, Ankara.
- Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2004). Bir Değer Olarak Çocukluk. *Üniversite ve Toplum Dergisi*.
- Yavuz, V.Y. (2006). *Hukuk ve Sosyal Hayat*.
www.yunusvehbiyavuz.com/FileUpload/ks11976/.../hukukvesosyalhayat.doc
- Yavuzer, H.(1993). *Anne-Baba ve Çocuk*, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yurtsever, M. (2009). *Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Anne Babaların Çocuk Haklarına Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

EKLER

EK 1 – Öğretmen Adayı Anketi

EK 2 – Çocuk Hakları Sözleşmesi Tam Metni

EK 3 – UNICEF Kaynaklarından Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Kısaltılarak Alınan ve Çocukların Diliyle İfade Edilen Özeti

EK: 1 – Öğretmen Adayı Anketi

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Değerli Öğretmen Adayları; Bu araştırmanın amacı, geleceğin öğretmenlerinin, çocuk haklarına ilişkin görüşleri hakkında bilgi toplamaktır. Vereceğiniz cevaplar sadece bilimsel araştırmalar için kullanılacaktır.

Anket formundaki çocuk hakları bölümünü cevaplamaya başlamadan önce, lütfen anket formunun I. Bölümünde yer alan sizinle ilgili kişisel bilgileri doldurunuz. Sonra anket bölümüne geçiniz.

Değerli görüşleriniz ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Öğr.Grv.S.Özlem KAYA

I. BÖLÜM:

KİŞİSEL BİLGİLER:

1. Cinsiyet:

(1)Erkek (2)Kadın

2.Bölümünüz:

(1).Okul Öncesi Öğretmenliği (2).Sınıf Öğretmenliği (3). Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (4)Türkçe Öğretmenliği

3.Annenizin eğitim durumu :

(1). Okur-yazar değil (2). İlkokul (3). Ortaokul (4). Lise
(5) Üniversite ve üstü

4.Babanızın eğitim durumu :

(1). Okur-yazar değil (2). İlkokul (3). Ortaokul (4). Lise
(5)Üniversite ve üstü

5. Kaç Kardeşiniz?

(1).Yok (2). 1-2 (3). 3 ve üstü

6. Yaşamınızın Çoğunu Geçirdiğiniz Yerleşim Birimi:

(1). Köy (2). Kasaba (3). İlçe (4). İl

7. Çocuk Hakları Sözleşmesini okudunuz mu?

(1).Evet (2). Hayır

8. Sizce çocuğun en önemli hakkı hangisidir?

(1). Yaşama Hakkı (2). Gelişim Hakkı (3). Korunma Hakkı (4). Katılım Hakkı
(5).Eğitim Hakkı (6).Hepsi

II.BÖLÜM

GENEL OLARAK ÇOCUK HAKLARI	EVET	KISMEN	HAYIR
1.Bütün çocukların eşit haklara sahip olmasının gereksiz olduğunu düşünüyor musunuz?			
2.Çocuğun kendine ait özel yaşantısı olması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
3.Çocuk haklarına göre 18 yaşına kadar çocuk olarak nitelendirilmenin doğru olduğunu düşünüyor musunuz?			
4.Çocuğun dini ve dili ne olursa olsun saygı görmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
5.Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklar tarafından bilindiğini düşünüyor musunuz?			
6.Çocuk haklarının medyada yeterli derecede yer aldığı düşünüyor musunuz?			
7.Çocuğun yaşına uygun sorumluluklar almayı öğrenmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
8.Çocuk hakları farkındalığının çocuklarla ilgili kurum ve kişilerde var olduğunu düşünüyor musunuz?			
9.Çocuk hakları Eğitiminin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?			
10.Çocukların eğitimi ve denetimi ile ilgilenen personelin çocuk hakları konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olduğunu düşünüyor musunuz?			
11.Çocuk Hakları Sözleşmesi ile benimsenen hukukî ve ahlâkî yaklaşımların ayrıntılı bir şekilde eğitim programlarına sokulması gerektiğini düşünüyor musunuz?			

YAŞAMA HAKKI	EVET	KISMEN	HAYIR
1.Çocukların sağlık hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanabildiğini düşünüyor musunuz?			
2.Çocuklara zincir, kelepçe vb. aletler takılması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
3.Suçta itilmiş çocukların topluma yeterli düzeyde kazandırıldığını düşünüyor musunuz?			
4.Çocuk doğmadan önce de belirli haklara sahip midir?			
5.Çocuk haklarının doğuştan kazanılan bir hak olduğunu düşünüyor musunuz?			
6.Özürlü çocuklar, oyun alanlarından özürlü olmayan çocuklarla aynı ortamda ve birlikte yararlanabiliyor mu?			
7.Ülkemizde sokakta yaşayan ve sokakta çalışan			

çocuklar için yardım ve hizmet veren bir kurumun var olduğunu düşünüyor musunuz?			
8.Çocukların işlediği suçlara ömür boyu hapis cezası verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
9.Çocuğun istediğinde kendi başına yaşaması gerektiğini düşünüyor musunuz?			

GELİŞİM HAKKI	EVET	KISMEN	HAYIR
1.Çocuğun kendi kültürel kimliğine, dinine ve değerlerine, ayrıca başkalarının kültür ve değerlerine saygısının geliştirilmesi için teşvik edilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
2.Çocuklar suç işlemişse uygulanacak cezaların yaşına uygun gelişmelerini engellemeyecek ve eğitsel nitelikte olması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
3.Çevre planlamasında çocukların oyun yeri gereksinimleri de gözetiliyor mu?			
4.Televizyon programlarında çocukların yetişkin dil, davranış, giysilerle makyaj ve görüntülerle yer almasının doğru olduğunu düşünüyor musunuz?			
5.Suç işlemiş çocukların sağlıklı bir şekilde gelişmelerine ve toplumla bütünleşmelerine yardımcı olunması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
6.Çocuk üzerinde ailenin sınırsız etkisinin bulunması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
7.Haklarını bilen çocuklar yetiştirme anlayışımızın olduğunu düşünüyor musunuz?			
8.RTÜK içinde özel bir Çocuk Komisyonunun oluşturulması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
9.İnternetteki oyun sitelerinin çocuk haklarını ihlal ettiğini düşünüyor musunuz?			
10.Çocuğun bütün yetenek ve kabiliyetlerinin geliştirebilmesinin gereksiz olduğunu düşünüyor musunuz?			

KORUNMA HAKKI	EVET	KISMEN	HAYIR
1.Çocuğun aile içi şiddete karşı korunması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
2.Çocukların savaşımlardan ve çatışmalardan korunmaları gerektiğini düşünüyor musunuz?			
3.Devletin özürsüz çocukları korumak, eğitmek ve istihdam etmek için gerekli önlemleri alması gerektiğini düşünüyor musunuz?			

4.Çocuk hakları ihlallerinin değerlendirilmesine yönelik şikayet mercilerinin olması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
5.Anne babasıyla yaşama şansı olmayan çocukların, uygun ailelere evlatlık olarak verilme veya koruyucu aile yanına yerleştirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
6.Annesi hapisanede olan çocuğun annesi ile birlikte ceza çekmesinin doğru olduğunu düşünüyor musunuz?			
7.Çocukların haklarının ebeveynler tarafından denetlendiğini düşünüyor musunuz?			
8.Evlilik dışı doğan çocuklara, evlilikten doğan çocuklarla aynı haklar getirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
9.Çocuk mahkemelerinin sayısının artırılması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
10.Asgari evlilik yaşının hem kızlar hem de erkekler için 18 yaşa çıkarılması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
11.Islah evlerinde sokak çocuklarına yeterli şekilde sahip çıkıldığını düşünüyor musunuz?			
12.Ailesinde kan davası olan çocukların devlet tarafından güvence altına alınması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
13.Çocukların zararlı maddelere karşı yeterince korunduğunu ve bu maddeleri çocuklara verenlerin yeterince cezalandırıldığını düşünüyor musunuz?			
14.Yetişkinlerin kendi çıkarları için çocukları kullandıklarını düşünüyor musunuz?			

KATILIM HAKKI	EVET	KISMEN	HAYIR
1.Çocuğun, arkadaşları ile ne kadar zaman harcayacağı kararını kendisinin vermesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
2.Çocuğun istediği televizyon programını izleyebilmesi, istediği müziği dinleyebilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
3.Çocuğa kendi haklarını kullanacağı ortamların ve fırsatların verildiğini düşünüyor musunuz?			
4.Çocuğun gideceği okulun seçiminde fikrinin alınması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
5.Çocuğa önemli bir tıbbi tedavi uygulanması gerektiğinde, onun fikrinin alınması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
6.Çocuğun düşüncelerini yazma ve resim yoluyla			

ifade edebilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
7.Çocuğun kendi dinini ve hayatla ilgili tercihlerini seçebilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
8.Toplumda haklarını bilen ve savunabilen çocukların yetiştirilmesinin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?			
9.Çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini ifade edebilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
10.İleriki yaşantınızda hayatınızla ilgili alacağınız bir kararda çocuklarınıza danışır mısınız?			
11.Çocuğun kendini gerçekleştirme hakkına sahip olmaları gerektiğini düşünüyor musunuz?			
12.Çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin hakları olması gerektiğini düşünüyor musunuz?			

EĞİTİM HAKKI	EVET	KISMEN	HAYIR
1.Çocuk tutukevlerinde örgün eğitim uygulamasının olması gerektiğini düşünüyor musunuz.?			
2.Çocuğun aile tarafından istismar ve ihmal edilmesini önlemeye yönelik eğitim politikaların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?			
3.Eğitim sisteminin, çocuğun eğitim haklarını yaşama geçirme sorumluluğunu yerine getirebildiğini düşünüyor musunuz?			
4.Özel eğitime muhtaç çocuklara eşit eğitim fırsatı verildiğini düşünüyor musunuz?			
5.Hasta çocuklara eşit eğitim fırsatı verildiğini düşünüyor musunuz?			
6.Tutuklanmış çocuklara eşit eğitim fırsatı verildiğini düşünüyor musunuz?			
7.Çocuk hakları konusunda öğrenme ve öğretme bilginizin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?			
8.İlköğretimin sekiz yıla çıkarılması çocukların “eğitim hakkını” güvence altına almış mıdır?			
9.Hak kavramını bilen ve çocuk haklarını eğitime aktarabilen öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?			
10.Demokrasi ve insan hakları kültürü oluşumlarında ve faaliyetlerinde çocuk hakları eğitimi ve uygulamalarının yeterli düzeyde yapıldığını düşünüyor musunuz?			
11.Kız çocuğuna eşit eğitim fırsatı verildiğini			

düşünüyor musunuz?			
12.Kız çocuklarının okullaştırılmasının arttırılması gerektiğini düşünüyor musunuz?			
13.Okullarda uygulanan disiplinin çocuk haklarına uygun olduğunu düşünüyor musunuz?			
14.Çocuklar arasında zengin-yoksul ayrımının engellenmesine yönelik eğitim politikalarının yeterli düzeyde olduğunu düşünüyor musunuz?			

EK: 2 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Tam Metni

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir.

27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazete

ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha iş, doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırla tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ülkeler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak, Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırd tutarak, Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak, Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde, çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendi-ne özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak, Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

Madde1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel

haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını ola-bildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak,

ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hap-sini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf

Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştırılmış ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde-11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde-12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde-13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,

b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun;

özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

- b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.
3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde-19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

3. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama

havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde21

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde/ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (malı) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgidan yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.
2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.
3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.
4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:
 - a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
 - b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda malı yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
 - c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
 - d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların varolduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;

b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde

uyuşturucu ve psicotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
- b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
- c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemedeki kullanılarak sömürülmesini,

önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

- a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya;

ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı

sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulurken yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç itirafında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığını kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde41

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

- a) Bir Taraf Devletin yarasında; veya
- b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu

beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler

belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kap-samına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel

nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.
2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

EK 3 : UNICEF Kaynaklarından Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Kısaltılarak Alınan ve Çocukların Diliyle İfade Edilen Özeti

Madde-1. Ben çocuğum. On sekiz yaşına kadar bir çocuk olarak vazgeçilmez haklara sahibim.

Madde-2. Bu kitaptaki haklar, bütün çocuklar içindir; beyaz çocuk, kara çocuk, kız çocuk, erkek çocuk fark etmez. Doğduğumuz yer, konuştuğumuz dil de fark etmez. Büyüklerimizin inançlarının, görüşlerinin farklı olması yüzünden çocuklara ayırım yapılmaz.

Madde-3. Büyükler çocuklarla ilgili bütün yasalarda, bütün girişimlerde önce çocukların yararlarını düşünürler. Büyüklerimiz bu ödevlerini yapamıyorsa devlet çocuklara bakar ve korur.

Madde-4. Haklarımın uygulanması için gereken her türlü çaba gösterilir. Haklarımdan yararlanmam bütün devletlerin güvencesi altındadır.

Madde-5. Bizi büyüten, yol gösteren büyüklere bizi daha iyi yetiştirsinler diye yardım edilir.

Madde-6. Çocukların yaşamını korumak herkesin ilk görevidir. Yaşamak her çocuğun en temel hakkıdır.

Madde-7. Her çocuğa doğduğunda bir isim konur. Devlet bu ismi kaydeder. Çocuğa kimlik verir. Artık çocuk o devletin vatandaşı olur.

Madde-8. Konan ismim, kazandığım vatandaşlık hakkım ve aile bağlarım korunur. Bunları değiştirmek için baskı uygulanmaz. Bunlar benden alınırsa bütün devletler ona karşı çıkar.

Madde-9. Çocuğu ailesinden kimse koparıp alamaz. Ama bazen de anne baba çocuğa bakamaz durumda olabilir. Çocuk bu durumdan zarar görebilir. Çocuk zarar görmesin diye çocuğa başka bir bakım sağlanır. Bu bakım sırasında çocuk anne babasıyla düzenli görüşebilir.

Madde-10. Ayrı ülkelerde yaşayan anne baba ve çocukların birlikte yaşamaları için her türlü kolaylık gösterilir.

Madde-11. Çocuklar anne babaların birlikte izni ve haberi olmadan başka ülkelere götürülmezler, oralarda bırakılmazlar. Bunu yapanlara karşı mücadele edilir.

Madde-12. Beni ilgilendiren konularda benim de görüşlerim alınır. Büyükler beni dinlerler. Düşüncemi öğrenmeye özen gösterirler. Çok küçüksün bir büyük de benim adıma konuşabilir.

Madde-13. İsteklerimi ve düşüncelerimi seçtiğim bir yolla açıklayabilirim, resmini çizebilirim ya da yazabilirim. Ama bazı konularda başka kişiler ve toplum zarar göreceksün o konudaki kurallara da uymam gerekir.

Madde-14. Biz çocukların düşüncelerini geliştirmeleri ve istedikleri dini seçmeleri hakkına saygı gösterilir. Bu konuda bizi yetiştirmekle yükümlü olan büyüklerimizin de bize yol gösterme hakları ve görevleri vardır. Onlara da saygı gösterilir.

Madde-15. Arkadaşlarımla barış içinde toplanabilirim. Dernekler kurabilirim. Kurulu derneklere üye olabilirim.

Madde-16. Çocuklar onurlu ve saygın birer insandır. Hiç kimse onların onurlarını kıramaz, onları küçük düşüremez, yaşadığı konut ve kurumundaki özel yaşantısına karışamaz. Bu haklarımız yasalarla korunur.

Madde-18. Yetiştirilmemizden en başta anne ve babamız ya da onların görevini üstlenen büyüklerimiz sorumludur. Onların bu görevlerini en iyi biçimde yapabilmeleri için her türlü kolaylık sağlanır, gerekiyorsa yardım edilir.

Madde-19. Yetişmemizden sorumlu olanlar bu haklarını çocuklara zarar verecek şekilde kullanamazlar. Çocukların bu tür zararlara uğramaması için her türlü önlem almak devletin görevidir.

Madde-20. Çocuklar ailelerinden yoksun kalabilirler. Bazı aile ortamları ise çocuklar için yararlı olamayabilir. İşte o zaman çocukların devletten özel koruma ve yardım alma hakları vardır. Devlet bu görevini çocuk için uygun aile bularak ya da onlara bakacak kuruluşlara yerleştirerek yapar.

Madde-21. Anne babası ile birlikte olamayacak çocukların aile yoksunluğu çekmemesi için onlara iyi aile bulunur. Bunu için çok dikkatli bir araştırma yapılır.

Madde-22. Çocuklar başka ülkeye gitmek zorunda kalırlarsa o ülke de çocukları korur. Birbirinden ayrı kalan anne ve baba birleştirilmeye çalışılır.

Madde-23. Özürlü çocuklar özel olarak korunurlar. Kendilerine yeten saygın birer insan olmaları sağlanır. Devlet onların bakımları, eğitimleri ve iş sahibi olmaları için gerekli kurumları oluşturur. Ailelerine her türlü yardımı yapar.

Madde-24. Sağlığım ve hastalıklardan korunmam, devletin ve toplumun güvencesi altındadır. Bunun için beslenmeme, aşılarımın yapılmasına, çevrenin temizliğine dikkat edilir. Hastalanırsam tedavi edilirim.

Madde-25. Kreşler, çocuk yuvaları, yurtlar, okullar, çocuk hastaneleri çocukların haklarına uygun olarak , çocuklara daha iyi bakmak için yeniden düzenlenirler.

Madde-26. Bütün çocukların sağlıkları, eğitim hakları, beslenme ve bakımları güvence altına alınır.

Madde-27. Bana bakmakla yükümlü olanlara bana daha iyi yaşam sağlamaları için gerekirse giyim, barınma ve beslenme konularında yardım edilir, destek olunur.

Madde-28. Eğitimimi eksiksiz yapabilmem için desteklenir ve korunurum. İlköğretim herkes için parasızdır, kız olsun erkek olsun herkes için zorunludur.

Madde-31. Boş zamanlarımı değerlendirmem, oynamam, eğlenmem için çocuk bahçeleri, çocuk klüpleri, kitaplıklar, spor okulları açılır. Her çocuk böyle faaliyetlere özendirilir. Bunlardan yararlanmak hepimizin hakkıdır.

Madde-32. Ben çocuğum. Büyükler gibi bir işte çalışmam. Ben okula gider ve oyun oynarım. Eğer çalışmak zorunda kalırsam yapacağım iş eğitimime engel olmamalı, sağlığımı bozmamalı, bende zararlı alışkanlıklar ayartmamalıdır.

Madde-33. Çocuklar zararlı maddelere karşı korunurlar. Bunları üretenler ve çocuklara verenler cezalandırılırlar.

Madde-34. Bedenim bana aittir. Beni bedensel ve ruhsal yönden örseleyecek hiçbir yaklaşıma izin verilmez.

Madde-35. Çocukları kaçırap kötü kişilere satan, onları uygunsuz şekilde çalıştırmak isteyenlerle tüm devletler mücadele ederler. Çocukları korurlar.

Madde-36. Büyükler kendi çıkarları için çocukları kullanamazlar.

Madde-37. Hiçbir çocuk insanlık dışı yöntemlerle ya da aşağılanarak cezalandırılmaz. Çocuklar suç işlemişse uygulanacak cezalar yaşına uygun gelişmelerini engellemeyecek ve eğitsel olmalıdır.

Madde-38. İnsanların birbirlerini öldürmesi kötüdür. Savaş insanların birbirlerini öldürmesidir. Çocuklar savaştan korunmalıdır. On beş yaşında küçük hiçbir çocuk askere alınmaz.

Madde-39. Eğer çocuklar çeşitli nedenlerle zarar görmüşlerse bedensel ve ruhsal sağlıklarına yeniden kavuşmaları için tüm önlemler alınır. Yeniden topluma kazandırılırlar.

Madde-40. Çocuklar suçun ne olduğunu bilmezler. Bilerek ve isteyerek kimseye zarar vermezler. Suç işleyen çocukların yeniden topluma kazandırılması için özel yasalar çıkarılır, özel kuruluşlar oluşturulur.

Madde-41. Eğer bir ülkenin yasaları bu çocuk hakları sözleşmesine uygunsa değiştirilmez. Değilse değiştirilir.

Madde-42. Çocukların haklarına ilişkin tüm bu ilkeleri hem çocuklar hem büyükler öğrenmeli ve öğretmelidir.